

สภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในประเทศไทย

นายธนวัฒน์ รื่นวงศ์

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

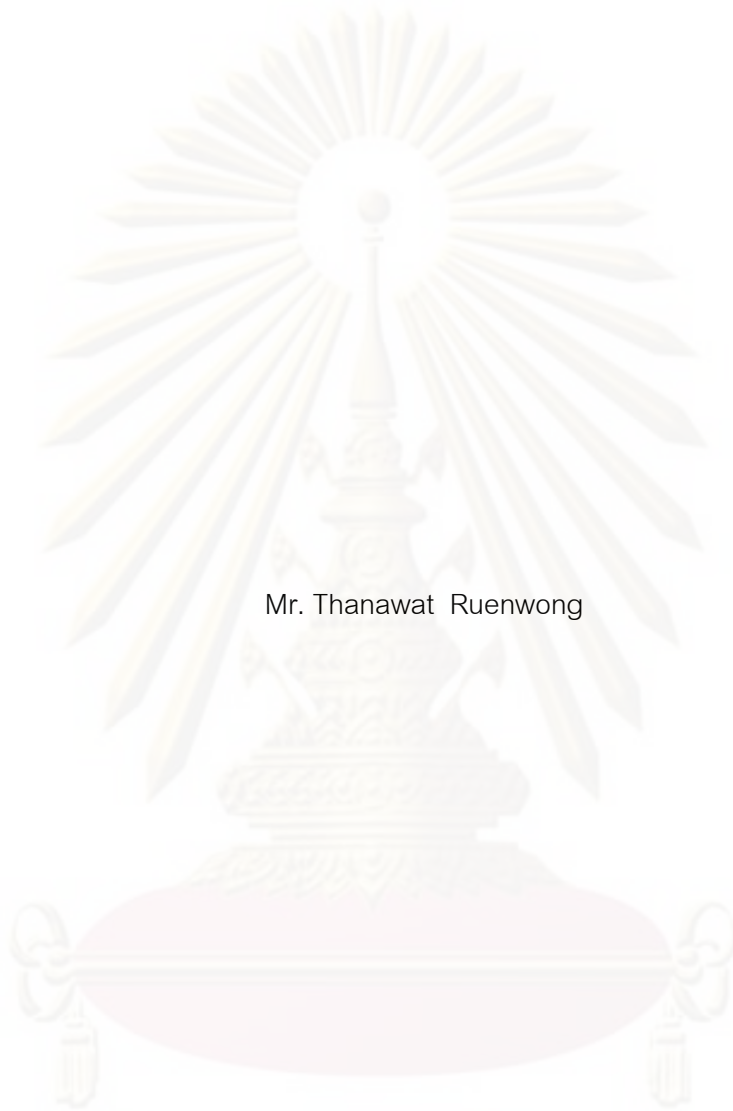
สาขาวิชาประชากรศาสตร์

วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2552

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

WORKING CONDITIONS OF LABOR IN THE INFORMAL ECONOMIC SECTOR
IN THAILAND

Mr. Thanawat Ruenwong

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Demography

College of Population Studies

Chulalongkorn University

Academic Year 2009

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

สภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในประเทศไทย

โดย

นายธนวัฒน์ รื่นวงศ์

สาขาวิชา

ประชากรศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ศาสตราจารย์ ดร.ภัสสร ลิมานนท์

วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้แก่นักวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

.....*ภัสสร ลิมานนท์*..... คณบดีวิทยาลัยประชากรศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.วิพรรณ ประจวบเหมาะ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....*พัชรกร*..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.พัชรกร วังศ์บุญสิน)

.....*ภัสสร*..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ศาสตราจารย์ ดร.ภัสสร ลิมานนท์)

.....*อัษฎา*..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อัษฎา เอ็นท์)

.....*กุลศุภ*..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.กุลศุภ สุนทรธาดา)

ศูนย์วิจัยและพัฒนา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ธนวัฒน์ รื่นวงศ์: สภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในประเทศไทย. (WORKING CONDITIONS OF LABOR IN THE INFORMAL ECONOMIC SECTOR IN THAILAND) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: ศ.ดร.ภัสสร ลิมานนท์, 127 หน้า.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการทำงานและปัจจัยที่ส่งผลต่อสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในประเทศไทย เพื่อพัฒนาแนวทางการปรับปรุงสภาพการทำงานที่เหมาะสมตามสิทธิขั้นพื้นฐานของแรงงาน

การศึกษานี้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลและวิธีการวิเคราะห์ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณได้ใช้ข้อมูลจากโครงการสำรวจแรงงานนอกระบบ ปี พ.ศ.2551 ดำเนินการโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ จำนวนทั้งสิ้น 76,398 ราย และการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับแรงงานนอกระบบทั้งภาคเกษตรกรรม ภาคการผลิต ภาคการบริการ และแรงงานรับเหมาช่วง รวมจำนวน 17 ราย ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

ผลการวิจัย พบว่าแรงงานนอกระบบที่มีคะแนนสภาพการทำงานต่ำกว่าค่าเฉลี่ยมีจำนวนมากถึงร้อยละ 38.6 ปัญหาสำคัญที่แรงงานเหล่านี้ประสบ ได้แก่ จำนวนชั่วโมงการทำงานเกินกว่าที่กฎหมายคุ้มครองแรงงานกำหนด (ร้อยละ 45.3) รองลงมาคือ การประสบปัญหาจากการทำงาน (ร้อยละ 22.7) ผลการวิเคราะห์การจำแนกพหุ พบว่าปัจจัยด้านเศรษฐกิจสามารถอธิบายความแปรผันของคะแนนสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบได้มากที่สุด (ร้อยละ 5.6) รองลงมาคือ ปัจจัยด้านสังคม (ร้อยละ 5.4) และปัจจัยด้านประชากร (ร้อยละ 0.5) โดยทั้ง 3 ปัจจัยสามารถร่วมกันอธิบายความแปรผันของคะแนนสภาพการทำงานได้ร้อยละ 9.3 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 หลังจากควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ ทุกตัวแล้ว พบว่าภาคที่อยู่อาศัยสามารถอธิบายการแปรผันของคะแนนสภาพการทำงานมากที่สุดร้อยละ 18.3 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนผลการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่าแรงงานนอกระบบเหล่านี้มีสภาพการทำงานที่ไม่เหมาะสมนักเมื่อเปรียบเทียบกับแรงงานในระบบ ได้แก่ การมีจำนวนชั่วโมงทำงานที่ยาวนานกว่า และมีการทำงานตลอดทั้งสัปดาห์โดยไม่มีวันหยุด อันเป็นสาเหตุที่นำไปสู่การเกิดอุบัติเหตุจากการทำงาน และเมื่อแรงงานเหล่านี้ประสบอุบัติเหตุหรือเจ็บป่วยจากการทำงานจะใช้วิธีรักษาตนเองโดยการซื้อยามารับประทาน ด้วยเหตุที่แรงงานนอกระบบไม่ได้เป็นผู้ประกันตน จึงไม่อาจเข้าสู่ระบบการรักษาหรือตรวจสุขภาพร่างกายได้เช่นเดียวกับแรงงานที่มีประกันสังคมหรือแรงงานในระบบได้

ดังนั้นภาครัฐจึงควรมีนโยบายเน้นการสร้างหลักประกันทางสังคมและดูแลสภาพการทำงานให้แก่แรงงานนอกระบบ ซึ่งเป็นการดียิ่งในอันที่จะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตในการทำงานของแรงงานนอกระบบเหล่านี้ให้ดีกว่าเดิม

สาขาวิชา ประชากรศาสตร์ลายมือชื่อนิสิต
ปีการศึกษา 2552ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

5186852051 : MAJOR DEMOGRAPHY

KEYWORDS : LABOR / WORKING CONDITIONS / INFORMAL SECTOR

THANAWAT RUENWONG: WORKING CONDITIONS OF LABOR IN THE INFORMAL ECONOMIC SECTOR IN THAILAND. THESIS ADVISOR: PROF. BHASSORN LIMANONDA, Ph.D., 127 pp.

The Study aimed to investigate differentials and factors affecting working conditions of the Thai labors who worked in the informal economic sectors in order to develop viable strategies to improve working conditions in accordance with the basic rights of labors.

The Study comprised of two types of research designs. First, quantitative analysis was based on the Informal Labor Survey 2008 conducted by the National Statistical Office. The MCA analysis was based on a weighed sample of 76,398 target population. The qualitative analysis was undertaken through an in-depth interview of 17 purposively selected target labors who worked in Bangkok and vicinity areas.

It was found that 38.6% of the labors had scores of working conditions lower than a grand mean value (33.34). Among these, 45.3% of them worked longer hours than the law allows (48 hours), followed by 22.7% of labor who reported having problems with various kind of working conditions. The Multiple Classification Analysis (MCA) results indicated that 10 independent variables could explain about 9.3% of variation in working conditions with a statistical significance at .01 level. Economic factor best explained for variation in the working conditions (5.6%) followed by social factors (5.4%) and demographic factors (0.5%). After controlling for influence of other independent variables, it was clear that the region was the best explained variable (18.3% at .01 significant level) for differences in working conditions. For the in-depth interview, it was clear that the labors in the informal economic sector generally worked in the inappropriate working conditions compared to their counterparts in the formal economic sectors. These included working for longer hours, and no days off within a week which usually led to higher risk to accident. When getting sick related to their work, the labors bought medicine from drugstore for self treatment. Due to the fact that these labors were not covered by any health insurance programs and were not self insured, they had to pay high cost out of their own pockets for treatment when they were sick.

Therefore, the government should find ways or formulate policies to integrate these labors into the social security systems and to improve working conditions in order to improve their quality of life.

Field of Study : Demography..... Student's Signature Thanawat.
Academic Year : 2009..... Advisor's Signature Bhassorn Limanonda

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยสามารถดำเนินการจนสำเร็จลุล่วงได้ด้วยความรู้และความอนุเคราะห์จากบุคคลหลายท่าน ซึ่งผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งใจในความเมตตาของผู้มีพระคุณทุกท่าน เพื่อเป็นเกียรติแด่ผู้มีพระคุณทุกท่าน ผู้วิจัยขออนุญาตกล่าวนามไว้ในกิตติกรรมประกาศ ดังนี้

ขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.ภัสสร ลิมานนท์ อาจารย์ที่ปรึกษาเป็นอย่างสูงที่ได้กรุณาสละเวลาให้คำแนะนำ ความรู้ แนวคิด และสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์ ตลอดจนทุ่มเทร่างกายและแรงใจในการตรวจแก้ไขอย่างละเอียดจนกระทั่งวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสิ้นสมบูรณ์ ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.กุศล สุนทรธาดา กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัยที่กรุณาสละเวลาให้คำปรึกษาและแนะนำสิ่งที่มีคุณค่ายิ่งในการจัดทำวิทยานิพนธ์ ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.พัชรวลัย วงศ์บุญสิน ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ อัจฉรา เอ็นซ์ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ให้คำแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์และชี้แนะข้อบกพร่องต่างๆ ในการแก้ไขและปรับปรุงวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้แก่ศิษย์ตลอดมา

ขอกราบขอบพระคุณสำนักงานสถิติแห่งชาติเป็นอย่างยิ่งที่อนุเคราะห์ให้ใช้ข้อมูลจากโครงการสำรวจแรงงานนอกระบบ ปี พ.ศ.2551 และขอขอบคุณผู้ให้สัมภาษณ์ทุกท่านที่กรุณาสละเวลาและให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นอย่างสูง ตลอดจนขอขอบคุณเพื่อนนิสิต รุ่นพี่รุ่นน้อง และเจ้าหน้าที่วิทยาลัยประชากรศาสตร์ทุกท่านที่คอยให้กำลังใจและให้ความช่วยเหลือตลอดการศึกษา รวมทั้งขอขอบคุณ ว่าที่ร้อยตรีประวัติ สายโน เจ้าหน้าที่ศูนย์สารสนเทศทางประชากรศาสตร์ วิทยาลัยประชากรศาสตร์ เป็นอย่างสูงที่คอยให้การช่วยเหลือในการเดินทางเพื่อเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกอย่างไม่ย่อท้อ

สุดท้ายนี้ ขอกราบขอบพระคุณบิดาและมารดา ที่ให้การสนับสนุนและคอยเป็นกำลังใจให้ความช่วยเหลือทุกสิ่งอย่างตลอดมา และหากมีข้อผิดพลาดประการใดจากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฌ
สารบัญแผนภูมิ.....	ญ

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	4
1.3 แนวคิดเชิงทฤษฎี.....	4
1.4 บทบาทและแนวนโยบายของ ILO.....	14
1.5 กรอบแนวคิดของการศึกษา.....	19
1.6 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	22
1.7 สมมติฐานของการศึกษา.....	34
1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	35

บทที่ 2 ระเบียบวิธีวิจัย

2.1 แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา.....	36
2.2 การเลือกกลุ่มประชากรตัวอย่าง.....	36
2.3 นิยามศัพท์.....	38
2.4 นิยามตัวแปร.....	39
2.5 การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล.....	44
2.6 ขอบเขตของการศึกษา.....	45
2.7 ข้อจำกัดของการศึกษา.....	45

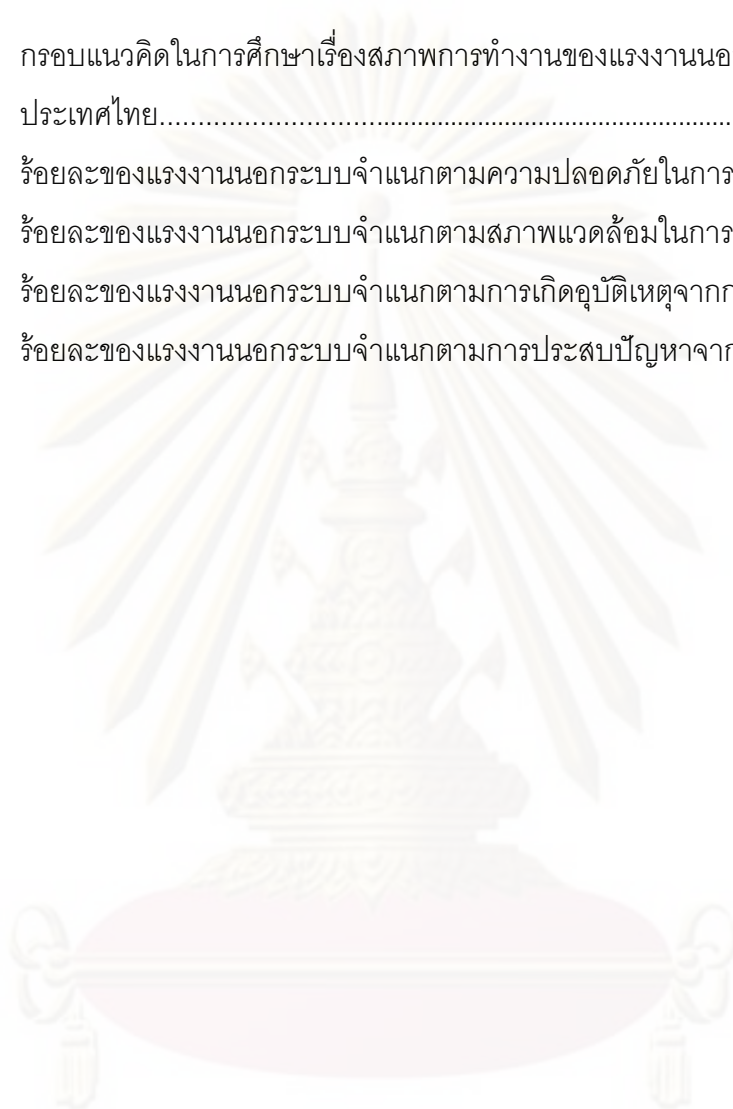
บทที่ 3 ผลการศึกษา	หน้า
3.1 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง.....	47
3.2 สภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ.....	55
3.3 ปัจจัยที่ส่งผลต่อสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ.....	69
บทที่ 4 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	
4.1 สรุปผลการศึกษา.....	97
4.2 ข้อเสนอแนะ.....	105
รายการอ้างอิง.....	107
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก	114
ภาคผนวก ข	118
ภาคผนวก ค.....	123
ภาคผนวก ง	124
ภาคผนวก จ	126
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	127

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	การกระจายอัตราร้อยละของแรงงานนอกระบบจำแนกตามปัจจัยด้านประชากร.....	48
2	การกระจายอัตราร้อยละของแรงงานนอกระบบจำแนกตามปัจจัยด้านสังคม.....	51
3	การกระจายอัตราร้อยละของแรงงานนอกระบบจำแนกตามปัจจัยด้านเศรษฐกิจ.....	54
4	จำนวนและอัตราร้อยละของแรงงานนอกระบบจำแนกตามคะแนนสภาพการทำงาน...	56
5	จำนวนและอัตราร้อยละของแรงงานนอกระบบจำแนกตามสภาพการทำงาน.....	56
6	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม.....	73
7	คะแนนสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในประเทศไทยจำแนกตามปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ โดยการวิเคราะห์การจำแนกหมู่.....	94
8	สรุปผลการวิเคราะห์การจำแนกหมู่ของคะแนนสภาพการทำงานกับปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ก่อนและหลังควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระทั้งหมด.....	104

สารบัญแนกมึ

แผนภูมิที่		หน้า
1	กรอบแนวคิดในการศึกษาเรื่องสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในประเทศไทย.....	21
2	ร้อยละของแรงงานนอกระบบจำแนกตามความปลอดภัยในการทำงาน.....	59
3	ร้อยละของแรงงานนอกระบบจำแนกตามสภาพแวดล้อมในการทำงาน.....	60
4	ร้อยละของแรงงานนอกระบบจำแนกตามการเกิดอุบัติเหตุจากการทำงาน.....	62
5	ร้อยละของแรงงานนอกระบบจำแนกตามการประสบปัญหาจากการทำงาน.....	64

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การที่ประเทศไทยได้มีนโยบายลดอัตราเพิ่มประชากร และการวางแผนครอบครัวที่ประสบผลสำเร็จอย่างดียิ่งในอดีต รวมถึงผลการพัฒนาประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ทำให้โครงสร้างประชากรเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก จากปี 2513 ที่มีประชากรวัยเด็ก วัยแรงงาน และวัยสูงอายุ ร้อยละ 45.12, 49.99 และ 4.89 เปลี่ยนเป็นร้อยละ 21.51, 67.37 และ 11.12 ในปี 2551 การเปลี่ยนแปลงนี้แสดงให้เห็นว่า ประชากรวัยเด็กมีแนวโน้มลดลง วัยแรงงานมีสัดส่วนคงที่และมีแนวโน้มลดลงในอนาคตอันใกล้ ในขณะที่ประชากรวัยสูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ตามลำดับ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551: 16) การลดอัตราเกิดในอดีตที่ผ่านมา ในภาพรวมได้ส่งผลดีต่อภาครัฐในการปรับปรุงมาตรฐานความเป็นอยู่ การจัดสวัสดิการหรือบริการขั้นพื้นฐานให้แก่ประชากรได้อย่างทั่วถึง เพื่อให้ประชากรมีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม การลดอัตราการเกิดอย่างรวดเร็วภายในระยะเวลาเพียง 3 ทศวรรษ ได้ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของประชากร โดยเฉพาะประชากรในวัยแรงงานที่พบว่า สัดส่วนของประชากรวัยแรงงานในปี พ.ศ.2543 ที่เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 65.92 เป็นร้อยละ 67.08 ในปี พ.ศ.2552 หลังจากนั้นจากการคาดการณ์ประชากรวัยแรงงาน พบว่าจะมีแนวโน้มที่ลดลงเรื่อยๆ จนเหลือร้อยละ 62.05 ในปี พ.ศ.2568 (เกื้อ วงศ์บุญสิน, 2547: 14) การที่ประชากรวัยแรงงานเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศโดยรวม ทำให้ประเทศไทยจำเป็นต้องเร่งพัฒนาคุณภาพแรงงาน ซึ่งมีแนวโน้มที่จะมีสัดส่วนลดลงในอนาคตให้มีทักษะ ความรู้ รวมถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานให้ดีขึ้น ทำให้ประเทศมีความพร้อมในการก้าวเข้าสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมมากยิ่งขึ้น

การเปลี่ยนแปลงภาวะเศรษฐกิจโลกที่ผ่านมา ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างการผลิตและอัตราการจ้างงาน มีการลดต้นทุนการผลิตของภาคอุตสาหกรรม รวมถึงการส่งออกสินค้าที่ต้องเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขัน โดยอาศัยการจ้างงานแรงงานนอกระบบที่มีจำนวนมากกว่าแรงงานในระบบ เหล่านี้ทำให้แรงงานนอกระบบมีการขยายตัวเพิ่มขึ้น และในกรณีของประเทศไทย จากการเปรียบเทียบสัดส่วนการทำงานของแรงงานไทยที่มีงานทำในปี 2550 จำนวนทั้งสิ้น 37.12 ล้านคน พบว่าเป็นแรงงานในระบบร้อยละ 37.3 และเป็นแรงงานนอกระบบร้อยละ 62.7 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2551: 10) โดยแรงงานนอกระบบมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากจำนวน 22.5 ล้านคน ในปี 2548 เป็น 23.3 ล้านคน ในปี 2550 และเพิ่มขึ้นเป็น 24.1 ล้านคน ในปี 2551 (กล่าวคือ มีอัตราเพิ่มร้อยละ 62.1 62.7 และ 63.7 ตามลำดับ)

ดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้นว่า กำลังแรงงานนอกระบบในประเทศไทยมีจำนวนและสัดส่วนมากกว่าแรงงานที่อยู่ในระบบ และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้แรงงานนอกระบบเริ่มมีบทบาทสำคัญมากยิ่งขึ้นต่อการขับเคลื่อนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ นอกจากนี้ยังพบว่าจำนวนของแรงงานนอกระบบที่เพิ่มขึ้นนั้น ได้มีการปรับเปลี่ยนกลุ่มอาชีพการทำงานจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคการผลิตและภาคการบริการมากขึ้น ซึ่งการเข้าสู่กลุ่มอาชีพใหม่นี้ แรงงานนอกระบบจำเป็นต้องมีความถนัดในวิชาชีพ จึงต้องมีการพัฒนาทักษะ ความรู้ความสามารถของแรงงานสำหรับการทำงานในแต่ละอาชีพเพิ่มขึ้นด้วย ดังนั้นเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงาน รวมถึงการยกระดับความรู้ความสามารถ เพื่อให้เกิดผลกระทบเชิงบวกต่อการพัฒนาเศรษฐกิจประเทศไทยต้องให้ความสำคัญกับแรงงานนอกระบบด้วยในฐานะเป็นกำลังแรงงานส่วนใหญ่ที่มีจำนวนมากกว่าครึ่งหนึ่งของแรงงานรวมทั้งประเทศ อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจแรงงานนอกระบบ ปี 2550 ดำเนินการโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2551: 5) พบว่าแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่ (ร้อยละ 46.1) เป็นผู้ที่ไม่มีการศึกษาหรือมีการศึกษาต่ำกว่าระดับประถมศึกษา รองลงมาคือแรงงานร้อยละ 25.4 จบชั้นประถมศึกษา ทำให้การประกอบอาชีพต้องถูกจำกัดอยู่เฉพาะการทำงานบางประเภท และส่วนใหญ่เป็นงานประเภทที่ใช้กำลังแรงงานมากกว่าใช้เทคโนโลยีในการผลิต ส่งผลให้แรงงานนอกระบบได้รับค่าจ้างหรือค่าตอบแทนจากการทำงานค่อนข้างน้อย ประกอบกับการมีจำนวนชั่วโมงการทำงานที่มากกว่า ทำให้แรงงานนอกระบบเหล่านี้อยู่ในความเสี่ยงต่อภาวะสุขภาพ และมีความไม่ปลอดภัยในการทำงาน

ความไม่ปลอดภัยและสุขภาพอนามัยในการทำงาน ไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อสภาพร่างกายและจิตใจของแรงงานเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อผลิตผลทางเศรษฐกิจของประเทศโดยรวม ได้แก่ ต้นทุนด้านงบประมาณการประกันสุขภาพ ระดับของผลิตภาพภายในประเทศ ตลอดจนขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจในระดับสถานประกอบการ รวมถึงระดับประเทศด้วย (ชัยยุทธ ชวลิตนิธิกุล, 2549: 3) สำหรับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในประเทศไทยในปัจจุบัน พบว่าผู้ได้รับบาดเจ็บหรืออุบัติเหตุจากการทำงานมีจำนวนเพิ่มขึ้นจาก 2.9 ล้านคน ในปี 2548 เพิ่มขึ้นเป็น 3.7 ล้านคน ในปี 2550 นอกจากนี้แรงงานนอกระบบส่วนใหญ่ที่เป็นแรงงานในภาคเกษตรกรรม (ร้อยละ 61.8) มักจะมีความไม่ปลอดภัยจากการทำงาน ได้แก่ การได้รับอันตรายจากสารเคมีเป็นพิษ เครื่องจักรเกี่ยวกับการทำงาน รวมถึงการได้รับอันตรายทางตาและหู ตามลำดับ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2551: 12)

การตรวจความปลอดภัยในการทำงานของกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงาน พบว่าสถานประกอบการทั้งสิ้น 18,808 แห่ง มีสถานประกอบการที่ปฏิบัติตาม

กฎหมายความปลอดภัยร้อยละ 85.90 และมีการปฏิบัติไม่ถูกต้องร้อยละ 14.10 ประเภทของอุตสาหกรรมที่มีอัตราการปฏิบัติไม่ถูกต้องตามกฎหมายมากที่สุด ได้แก่ ลูกจ้างในครัวเรือนส่วนบุคคลร้อยละ 33.33 รองลงมาคือการค้าก่อสร้างร้อยละ 21.90 และการทำเหมืองแร่และเหมืองหินร้อยละ 21.03 ตามลำดับ (สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน, 2551: 3) จะเห็นได้ว่าแรงงานนอกระบบ นอกจากมีสภาพการทำงานที่ไม่ปลอดภัยแล้วยังไม่ได้รับการคุ้มครองจากกฎหมาย ซึ่งองค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO) รายงานว่า แรงงานนอกระบบส่วนใหญ่นอกจากจะได้รับค่าจ้างต่ำ และไม่มีความมั่นคงหรือหลักประกันในการทำงานแล้ว ยังถูกเอาเปรียบจากผู้ประกอบการหรือผู้ว่าจ้าง โดยใช้รูปแบบการจ้างแรงงานนอกระบบเพื่อหลีกเลี่ยงการปฏิบัติตามกฎหมายคุ้มครองแรงงาน และกฎหมายภาษีอากร ตลอดจนการตรวจสอบจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ทำให้แรงงานดังกล่าวตกอยู่ในฐานะที่ยากจน (กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน, 2551: 3-6)

สภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบที่แตกต่างกันในแต่ละกลุ่มอาชีพ และการขาดการเหลียวแลจากภาครัฐในการช่วยเหลือด้านสวัสดิการ หรือการไม่ได้รับความยุติธรรมในการทำงาน และการจ้างงานเท่าที่ควร ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตของแรงงานนอกระบบ ที่ยากลำบากต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทั้งตนเองและของครอบครัวให้ดีขึ้น ทั้งนี้แรงงานนอกระบบเหล่านี้มีความสำคัญในการเป็นผู้ขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจของประเทศ เพราะส่งผลให้เกิดการจ้างงานจำนวนมาก และช่วยลดอัตราการว่างงานของประชากรวัยแรงงานลงได้ แต่ผลสืบเนื่องจากปัจจัยพื้นฐานที่รวมถึงระดับการศึกษาตลอดจนความรู้ความสามารถและทักษะของแรงงาน ในการได้รับการอบรมหรือเรียนรู้เกี่ยวกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมีไม่เพียงพอ ทำให้เกิดความแตกต่างในด้านการทำงานอย่างมากระหว่างแรงงานในระบบกับแรงงานนอกระบบ ขณะที่แรงงานในระบบได้รับความคุ้มครองจากระบบประกันสังคม และกองทุนชดเชยหรือระบบบำเหน็จบำนาญ แต่แรงงานนอกระบบไม่ได้รับสวัสดิการและการคุ้มครองแรงงานจากภาครัฐ เป็นเหตุให้แรงงานนอกระบบมีสภาพการทำงานที่ไม่เหมาะสม และถูกละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานในการทำงาน สิ่งเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของทั้งตัวแรงงานและครอบครัว ซึ่งเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ควรจะได้รับดูแลจากสังคมโดยรวมด้วย

อย่างไรก็ตาม ก่อนที่ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะสามารถพัฒนาศักยภาพและเสริมสร้างทักษะเพื่อยกระดับความรู้ความสามารถ รวมทั้งการที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบในประเทศไทยให้ดีขึ้นได้นั้น จำเป็นต้องเข้าใจถึงสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญที่จะส่งผลต่อรูปแบบของการดำเนินชีวิตและคุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบ ซึ่งสภาพการทำงานนี้ ได้แก่ จำนวนชั่วโมงการทำงาน ความปลอดภัยใน

การทำงาน สภาพแวดล้อมในการทำงาน การเกิดอุบัติเหตุจากการทำงาน รวมถึงปัญหาจากการทำงานของประชากรวัยแรงงานในกลุ่มนี้ ทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจที่จะศึกษาว่า สภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในประเทศไทยเป็นอย่างไร และมีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลหรือมีความสัมพันธ์กับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ เพื่อให้ได้ผลการศึกษาที่อาจนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาแนวทางเพื่อปรับปรุงสภาพการทำงานที่เหมาะสม ตามสิทธิขั้นพื้นฐานของแรงงานที่ควรจะได้รับ ตลอดจนให้เกิดการคุ้มครองแรงงานนอกระบบให้มีสภาพการทำงานที่ดีขึ้นกว่าเดิมต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลหรือมีความสัมพันธ์กับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในประเทศไทย
3. เพื่อให้ได้ผลการศึกษาที่อาจนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาแนวทางเพื่อปรับปรุงสภาพการทำงานที่เหมาะสมตามสิทธิขั้นพื้นฐานของแรงงาน

1.3 แนวคิดเชิงทฤษฎี

การศึกษาเรื่องสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในประเทศไทย ได้ใช้แนวคิดเชิงทฤษฎีประกอบด้วย 4 แนวคิดด้วยกัน ได้แก่ 1) แนวคิดเกี่ยวกับแรงงานนอกระบบ 2) แนวคิดเกี่ยวกับสภาพการทำงาน 3) แนวคิดเกี่ยวกับความปลอดภัยในการทำงาน และ 4) แนวคิดเกี่ยวกับภาวะสุขภาพในการทำงาน

1.3.1 แนวคิดเกี่ยวกับแรงงานนอกระบบ

แนวคิดเกี่ยวกับแรงงานนอกระบบ ได้เริ่มขึ้นเมื่อ Keith Hart (1970 อ้างถึงใน Bromley, 1978) ได้เสนอบทความเกี่ยวกับการจ้างงานในเมืองกานาประเทศเคนยา โดยเสนอแนวคิดการแยกระบบเศรษฐกิจแบบทวิ (Two-section) คือ เศรษฐกิจในระบบ (Formal sector) กับเศรษฐกิจนอกระบบ (Informal sector) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเศรษฐกิจนอกระบบ ซึ่งถือว่าเป็นความล้มเหลวของการพัฒนาทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก และต่อมาแนวคิดเกี่ยวกับแรงงานนอกระบบในระดับระหว่างประเทศได้เริ่มถูกกล่าวถึงอย่างชัดเจน โดยองค์การแรงงานระหว่างประเทศ (1972) ปรากฏคำว่า “แรงงานนอกระบบ” อยู่ในรายงานที่เรียกว่า Kenya Mission Report เพื่อศึกษาแนวทางการให้ความคุ้มครองแรงงานนอกระบบที่มีอยู่จำนวนมากให้ได้รับการดูแลให้มีสภาพการทำงานที่ดีและเหมาะสมเช่นเดียวกับแรงงานในระบบ (สถาบันวิจัยสังคม, 2551: 2-1) ดังนั้นการหาแนวทาง

คุ้มครองแรงงานนอกระบบให้มีสภาพการทำงานที่ดีขึ้น ผู้เกี่ยวข้องควรเข้าใจถึงขอบเขตและความหมายของแรงงานนอกระบบ

ความหมายของแรงงานนอกระบบ

ความหมายที่ครอบคลุมและชัดเจนของแรงงานนอกระบบนั้น ยังไม่มีข้อสรุปแน่ชัด การให้ความหมายซึ่งส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของผู้นำไปใช้งาน จึงพบว่ามีองค์กรและหน่วยงานต่างๆ ได้ให้ความหมายของแรงงานนอกระบบไว้หลากหลาย แต่มีลักษณะใกล้เคียงกัน โดยสรุปดังนี้

แรงงานนอกระบบ ตามความหมายขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (2002) หมายถึง แรงงานที่อยู่ในการจ้างงานในภาคเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ (Informal sector) ซึ่งมีลักษณะเป็นกิจการที่ตั้งได้ง่าย มีลักษณะเป็นธุรกิจในครัวเรือนขนาดเล็ก ใช้วัตถุดิบในประเทศ เน้นการใช้แรงงานเข้มข้น มีการดัดแปลงเทคโนโลยีง่ายๆ มาใช้ในการผลิต มีความเชี่ยวชาญที่เกิดจากประสบการณ์หรือการเรียนรู้ในระบบโรงเรียน เป็นตลาดที่มีการแข่งขัน และไม่อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของภาครัฐ

นอกจากนี้ แรงงานนอกระบบตามคำนิยามของ ILO ไม่ได้หมายถึงแรงงานที่ไม่มีนายจ้าง แต่หมายถึงทั้งนายจ้างและลูกจ้างในสถานประกอบการขนาดเล็ก ลูกจ้างในครัวเรือน ลูกจ้างในกิจการที่ไม่ได้รับการคุ้มครองทางกฎหมาย หรือมีกฎหมายคุ้มครองแต่ยังไม่ได้รับสิทธิการดูแลเท่าที่ควรด้วย เช่น ลูกจ้างในงานเกษตรกรรม และลูกจ้างงานบ้าน รวมถึงแรงงานที่ทำงานตามสัญญา ซึ่งอาจถูกเอารัดเอาเปรียบอันเนื่องมาจากไม่มีกฎหมายรองรับสิทธิ และไม่มีองค์กรตัวแทนเพื่อการเจรจาต่อรอง (สำนักวิจัยและให้คำปรึกษา, 2549: 1)

กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน (2549) ให้คำจำกัดความสำหรับแรงงานนอกระบบ หมายถึง ผู้ที่ทำงานในภาคเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการหรือในสาขานอกระบบ ซึ่งเป็นการทำงานที่ไม่มีระเบียบแบบแผน และไม่มีกรรวมตัวจัดตั้งเป็นองค์กรแรงงานนอกระบบ

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ในแต่ละองค์กรได้ให้ความหมายหรือคำอธิบายในลักษณะที่ใกล้เคียงกัน โดยอยู่ภายใต้กรอบการให้ความหมายขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในประเทศไทยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แหล่งข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ จึงได้ให้ความหมายของแรงงานนอกระบบเช่นเดียวกับสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2552) คือ หมายถึงผู้ที่ทำงานตั้งแต่อายุ 15 ปีขึ้นไป แต่การทำงานไม่ได้รับความคุ้มครอง และไม่มีหลักประกันทางสังคมจากการทำงานตามการได้รับสวัสดิการของแรงงานในระบบ

ประเภทของแรงงานนอกระบบ

สำนักงานสถิติแห่งชาติ ได้จำแนกประเภทของแรงงานนอกระบบว่า เป็นแรงงานที่ทำงานอิสระหรือเป็นแรงงานที่ไม่ได้รับการคุ้มครองในระบบประกันสังคมและสวัสดิการ ไม่ได้รับสิทธิคุ้มครองตามกฎหมายแรงงาน และไม่สามารถเข้าถึงบริการจากภาครัฐ ได้แก่ คนงานที่ทำงานไม่เต็มเวลา คนงานที่รับงานไปทำที่บ้าน คนงานที่ทำงานแบบเหมาช่วง และคนงานที่ทำงานระยะสั้น โดยสามารถจำแนกประเภทแรงงานนอกระบบได้ 2 กลุ่ม ดังนี้ (กุศล สุนทรธาดา, 2550: 82)

1) กลุ่มที่ทำงานรับจ้าง และมีรายได้ประจำหรือไม่ประจำ ได้แก่ แรงงานที่รับจ้างเอางานไปทำที่บ้าน แรงงานรับจ้างทำของ แรงงานรับจ้างทำการเกษตรตามฤดูกาล แรงงานประมง คนรับใช้ คนทำงานบ้าน และคนขับรถ (ส่วนตัวตามบ้าน) เป็นต้น

2) กลุ่มที่ทำอาชีพอิสระทั่วไป ได้แก่ คนขับรถรับจ้าง เกษตรกร ชาวนา ชาวสวน แม่ค้าหาบเร่ แผงลอย ช่างเสริมสวย ช่างตัดผม และเจ้าของร้านขายของชำขนาดเล็ก เป็นต้น

นอกจากนี้ แรงงานนอกระบบในแต่ละประเภท โดยเฉพาะแรงงานนอกระบบที่เป็นผู้รับงานมาทำที่บ้าน สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2548) ได้ให้ความหมายของผู้รับงานไปทำที่บ้านว่า 1) เป็นบุคคลที่รับงานมาดำเนินการ โดยมีสถานที่ทำงานเป็นที่ใดก็ได้ ที่มีใช้สถานประกอบการของผู้ว่าจ้าง 2) งานที่รับมาทำต้องส่งคืนผู้ว่าจ้างให้ครบตามจำนวนที่ตกลง 3) มีการตกลงค่าตอบแทนกับผู้ว่าจ้าง ซึ่งอาจเป็นค่าตอบแทนที่ผู้ว่าจ้างเป็นผู้กำหนดเองหรือผู้รับงานมาทำเป็นผู้กำหนด และ 4) ต้องทำงานที่รับมาทำให้ได้ตามที่กำหนด โดยประเภทของผู้รับงานมาทำที่บ้านก็สามารถแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ ผู้รับงานด้วยตนเอง (Contract worker) ผู้ช่วยผู้รับงาน (Unpaid home worker) และผู้ช่วยผู้รับช่วงงาน (Subcontractors)

ลักษณะการทำงานของแรงงานนอกระบบ

ลักษณะการทำงานของแรงงานนอกระบบ มีลักษณะการจ้างงานแบบแอบแฝงหรือไม่ มีระบบการจ้างงานที่แน่นอน ไม่เข้าข่ายถูกจ้างตามกฎหมายแรงงาน ซึ่งสามารถแบ่งลักษณะการทำงานของแรงงานนอกระบบได้เป็น 3 ประเภท คือ (สถาบันทรัพยากรมนุษย์, 2550: 1)

1) แรงงานนอกระบบภาคการเกษตร ได้แก่ แรงงานรับจ้างในเกษตรกรรมที่รวมถึงการทำนา ทำไร่ ทำสวน ประมง และเลี้ยงสัตว์ รวมทั้งเกษตรกรพันธะสัญญา

2) แรงงานนอกระบบภาคการผลิต ได้แก่ ผู้รับงานมาทำที่บ้าน ผู้ประกอบอุตสาหกรรมในระดับครัวเรือนหรือธุรกิจการผลิตขนาดเล็ก และกลุ่มผู้ผลิตสินค้า เป็นต้น

3) แรงงานนอกระบบภาคการบริการ ได้แก่ แรงงานที่ประกอบอาชีพอิสระเพื่อความอยู่รอด เช่น หาบเร่ สามล้อรับจ้าง มอเตอร์ไซด์รับจ้าง พ่อค้าแม่ค้า และคนเก็บขยะ เป็นต้น

นอกจากนี้ จากผลการวิจัยเรื่องระบบคุ้มครองและสร้างความมั่นคงสำหรับแรงงานนอกระบบ โดยสถาบันวิจัยสังคม (2551: 7) ได้แบ่งลักษณะการจ้างงานของแรงงานนอกระบบในแต่ละกลุ่มอาชีพออกเป็น 3 ลักษณะ คือ 1) ลักษณะเป็นลูกจ้างอย่างชัดเจน ได้แก่ กลุ่มคนทำงานในภาคบริการ (ร้านอาหาร) กลุ่มแรงงานรับจ้างทางการเกษตร กลุ่มทำงานบ้าน และกลุ่มแรงงานรับจ้างทั่วไป 2) ลักษณะคล้ายกับเป็นลูกจ้างหรือกึ่งลูกจ้าง แต่ไม่ได้มีสภาพเป็นลูกจ้าง ได้แก่ กลุ่มผู้รับงานไปทำที่บ้าน และกลุ่มเกษตรกรพันธะสัญญา 3) ลักษณะเป็นผู้ประกอบอาชีพอิสระรายย่อย ได้แก่ กลุ่มผู้ขับรถรับจ้าง กลุ่มหาบเร่แผงลอย กลุ่มคนค้าขายเพื่อยังชีพ และกลุ่มคนซื้อขายของเก่า เป็นต้น

ลักษณะการทำงานของแรงงานนอกระบบในประเทศไทยมากกว่าครึ่งหนึ่งเป็นแรงงานที่ทำงานอยู่ภาคเกษตรกรรม รองลงมาคือ ภาคการบริการ และภาคการผลิต ตามลำดับ จะเห็นได้ว่าแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่ทำงานในภาคการเกษตร โดยที่แรงงานเหล่านี้เป็นกำลังแรงงานที่สำคัญของประเทศ แต่ยังไม่ได้รับการดูแลเกี่ยวกับสวัสดิการและความช่วยเหลือในด้านการงานให้ดีขึ้น (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2551: 9) ประกอบกับการมีสภาพการทำงานที่เกี่ยวข้องกับสารเคมี ล้วนทำให้สุขภาพของแรงงานนอกระบบในภาคเกษตรกรรมเหล่านี้แย่งตามลำดับ

จากแนวคิดเกี่ยวกับแรงงานนอกระบบ จะเห็นได้ว่าแรงงานนอกระบบเป็นแรงงานที่มีจำนวนมากว่าครึ่งหนึ่งของกำลังแรงงานรวมทั้งประเทศ โดยที่แรงงานกลุ่มนี้ไม่มีหลักประกันสังคมจากการทำงาน และไม่ได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายแรงงาน นอกจากนี้แรงงานนอกระบบยังมีลักษณะการทำงานที่หลากหลายอาชีพ โดยในแต่ละกลุ่มอาชีพมีสภาพการทำงานที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถในวิชาชีพของแต่ละบุคคล ดังนั้นจากการที่แรงงานนอกระบบโดยส่วนใหญ่เป็นแรงงานภาคเกษตรกรรมที่เน้นกำลังแรงงานมากกว่าการใช้เทคโนโลยีในการผลิต ทำให้แรงงานนอกระบบส่วนใหญ่มีรายได้ค่อนข้างน้อย และต้องพึ่งพาตนเองโดยขาดความช่วยเหลือจากภาครัฐ

1.3.2 แนวคิดเกี่ยวกับสภาพการทำงาน

องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO) มีพันธกิจว่าด้วยการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน การปรับปรุงสภาพการทำงาน และความเป็นอยู่ของคนงาน รวมถึงการเสริมสร้างโอกาสในการจ้างงานให้สอดคล้องตามมาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศ ดังนั้นประเทศไทยในฐานะที่เป็นหนึ่งในสมาชิกขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ จึงจำเป็นต้องให้การคุ้มครองแรงงาน สิทธิ

ประโยชน์ รวมถึงความปลอดภัย อาชีวอนามัยและสภาพแวดล้อมในการทำงานของแรงงาน ให้ใกล้เคียงกับมาตรฐานสากล (กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน, 2547: 2-4) ดังนั้นสภาพการทำงานได้ถูกกำหนดไว้ในกฎหมายแรงงาน อย่างเช่นกฎหมายคุ้มครองแรงงาน พ.ศ.2541 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อไม่ให้ลูกจ้างถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายจ้าง โดยจุดมุ่งหมายสูงสุด คือการให้ลูกจ้างหรือผู้ใช้แรงงานมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีรายได้และสวัสดิการที่เป็นธรรมเพียงพอต่อการดำรงชีวิต (สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน, 2551: 34) แต่การขาดข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาของแรงงานนอกระบบที่ชัดเจนด้านการคุ้มครองแรงงาน เนื่องด้วยแรงงานนอกระบบไม่ได้จดทะเบียนรับรองสถานภาพการทำงานตามกฎหมาย ส่งผลให้แรงงานนอกระบบไม่ได้อยู่ในระบบประกันสังคม จึงไม่สามารถเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนที่เกิดอุบัติเหตุจากการทำงานได้

องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO) ได้ให้ความหมายสภาพการทำงานว่า หมายถึง ค่าจ้างแรงงาน เวลาในการทำงานต่อวันต่อสัปดาห์ วันหยุด ค่าล่วงเวลาในวันหยุด การลาโดยได้รับค่าจ้าง สวัสดิภาพการทำงานและสวัสดิการต่างๆ (นงลักษณ์ ทองคำคุณ, 2537: 7) นอกจากนี้สภาพการทำงานยังเป็นหนึ่งในองค์ประกอบของการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานของแรงงานอีกด้วย โดย Gilmer (1973) กล่าวว่าสภาพการทำงาน คือสภาพที่มีความเป็นระเบียบ สะอาด ปลอดภัย เครื่องมือและเครื่องจักรจัดไว้ได้อย่างเหมาะสมและพร้อมในการใช้งาน มีอากาศถ่ายเท ไม่มีเสียงรบกวน มีแสงสว่างพอเหมาะ และระยะเวลาทำงานที่เหมาะสมในแต่ละวัน สำหรับ Delamotte and Takezawa (1984: 11) ได้อธิบายเพิ่มเติมอีกว่า ปัญหาสภาพการทำงานของแรงงานที่ควรได้รับการปรับปรุง ได้แก่ ชั่วโมงการทำงาน รายได้ ความปลอดภัยในการทำงาน รวมถึงการได้รับบาดเจ็บจากการทำงาน เพื่อให้แรงงานมีคุณภาพชีวิตในการทำงานที่ดีขึ้น

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2546) ให้ความหมายสภาพการทำงานว่า ครอบคลุมถึงระบบงาน กระบวนการทำงาน ระยะเวลาการทำงาน ลักษณะการทำงาน ท่าทางการทำงาน ปริมาณงาน การควบคุมกำกับงาน ตลอดจนสวัสดิการพื้นฐานต่างๆ เป็นต้น

จากการให้ความหมายหรือคำอธิบายเกี่ยวกับสภาพการทำงานที่กล่าวข้างต้น สรุปได้ว่าความหมายของสภาพการทำงานโดยทั่วไป จะครอบคลุมในประเด็นต่างๆ ต่อไปนี้ ได้แก่ ค่าจ้างหรือค่าตอบแทนที่ได้รับจากการทำงาน ชั่วโมงการทำงาน ท่าทางในการทำงาน ความปลอดภัยในการทำงาน และสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการทำงาน รวมถึงการได้รับสวัสดิการต่างๆ จากการทำงาน

ปัญหาเกี่ยวกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ

จากคำจำกัดความที่ไม่ชัดเจนของแรงงานนอกระบบ ประกอบกับลักษณะงานและประเภทการทำงานของแรงงานนอกระบบที่มีความหลากหลาย อีกทั้งยังไม่ได้รับการคุ้มครองจาก

กฎหมายแรงงาน ทำให้ในแต่ละกลุ่มอาชีพของแรงงานนอกระบบมีสภาพการทำงานที่แตกต่างกัน ซึ่งจากการประมวลข้อมูลในต่างประเทศเกี่ยวกับการรับงานไปทำที่บ้าน พบว่าแรงงานเหล่านี้มี ปัญหาที่สำคัญ คือ ค่าตอบแทน จำนวนชั่วโมงการทำงานที่ติดต่อกันยาวนาน การขาดโอกาสที่จะ ได้รับประกันสังคม สวัสดิการและผลประโยชน์อื่น ๆ และปัญหาสุขภาพและความปลอดภัยในการทำงาน รวมถึงการใช้แรงงานเด็ก โดยในประเทศอุตสาหกรรมมีแรงงานเด็กทำงานที่บ้านวันละ ประมาณ 2-3 ชั่วโมง หลังจากเลิกเรียนโดยไม่ได้รับค่าจ้าง ในประเทศกำลังพัฒนามีปัญหามาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กที่ทำงานในภาคอุตสาหกรรมเสื้อผ้า เช่น ฟิลิปปินส์ พบว่าเด็กต้องทำงานถึง 15-30 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ โดยได้รับค่าจากต่ำมาก (วรมา นพรัตน์, 2542: 12-13)

นอกจากนี้ จากรายงานการสัมมนาเกี่ยวกับปัญหาของแรงงานนอกระบบ (2542 อ้างถึงใน ประจักษ์ หมายดี และคณะ, 2548: 9-10) สรุปให้เห็นถึงปัญหาและการมีสภาพการทำงานที่ไม่เหมาะสมของแรงงานนอกระบบ ได้แก่

- 1) ปัญหาสภาพภาพของแรงงานที่ไม่ชัดเจน ซึ่งในปัจจุบันแรงงานนอกระบบมีการทำงานในลักษณะการจ้างผลิตสินค้า มิใช่การว่าจ้างแรงงาน แม้แต่ผู้รับงานไปทำที่บ้านก็มิได้มีสภาพเป็นลูกจ้างตามกฎหมายคุ้มครองแรงงาน
- 2) ปัญหาด้านสภาพการทำงานที่ไม่มีเสถียรภาพ โดยแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่มีงานทำที่ไม่แน่นอน มีงานทำอย่างไม่ต่อเนื่อง การทำงานที่ไม่มีหลักประกันที่มั่นคง
- 3) ปัญหาด้านสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม ซึ่งการทำงานในสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม อาจก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพและความไม่ปลอดภัยในการทำงาน
- 4) ปัญหาการขาดการส่งเสริมพัฒนาเพื่อยกระดับฝีมือ โดยทั่วไปแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่ มักจะมิได้รับการพัฒนาฝีมือในเบื้องต้นมาก่อนที่จะมารับงานไปทำหรือการขาดการฝึกอบรมที่เป็นการยกระดับฝีมือทั้งก่อนและระหว่างการทำงาน
- 5) ปัญหาการได้รับค่าจ้างค่าตอบแทนในการทำงานที่ต่ำ แรงงานนอกระบบจำนวนมาก มักจะถูกเอารัดเอาเปรียบจากคนกลางหรือผู้ว่าจ้าง โดยจะได้รับค่าจ้างค่าตอบแทนต่ำหรือค่อนข้างต่ำ เมื่อเปรียบเทียบอัตราค่าจ้างขั้นต่ำตามกฎหมายคุ้มครองแรงงาน
- 6) ปัญหาด้านสวัสดิการและการคุ้มครองแรงงานนอกระบบ เกิดจากความไม่ชัดเจนและไม่ครอบคลุมของกฎหมายและกฎระเบียบต่างๆ
- 7) ปัญหาด้านการบริการหน่วยงานที่ทำหน้าที่รับผิดชอบงานโดยตรง การขาดผู้รับผิดชอบโดยตรงที่ชัดเจน ในการประสานงานระหว่างแรงงานนอกระบบกับผู้ว่าจ้าง รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า แรงงานนอกระบบมีปัญหาเกี่ยวกับสภาพการทำงานในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป แต่ส่วนใหญ่แล้วมักจะมีปัญหาเกี่ยวกับ ค่าจ้างหรือค่าตอบแทนในการทำงาน ชั่วโมงการทำงาน สภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมกับการทำงาน การขาดการส่งเสริมเกี่ยวกับอาชีพ และการขาดสวัสดิการและการคุ้มครองแรงงานตามกฎหมายแรงงาน

กฎหมายคุ้มครองแรงงาน

กฎหมายคุ้มครองแรงงานเป็นกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองขั้นต่ำแก่ลูกจ้างในเรื่อง ค่าจ้าง ค่าล่วงเวลา วันหยุด สวัสดิการ ความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน ค่าชดเชย แรงงานหญิงและแรงงานเด็ก เมื่อพิจารณาถึงคำนิยามของลูกจ้าง นายจ้างและสัญญาจ้างแล้ว กฎหมายคุ้มครองแรงงาน (ประเทศไทย) พ.ศ.2541 ฉบับนี้ให้สิทธิและคุ้มครองแรงงานในระบบเกือบทั้งหมด แต่จะมีแรงงานนอกระบบเพียงบางกลุ่มเท่านั้นที่ได้รับการคุ้มครอง เช่น ผู้ทำงานรับใช้ในบ้าน แรงงานในภาคเกษตรกรรม (บางประเภท) แรงงานประมงทะเล และแรงงานที่รับงานไปทำที่บ้าน เป็นต้น ส่วนแรงงานนอกระบบบางกลุ่มที่ไม่ได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายฉบับนี้ ได้แก่ หาบเร่และแผงลอย ผู้ขับรถรับจ้าง คนคุ้ยขยะ และคนซื้อขายของเก่า เป็นต้น (สถาบันวิจัยสังคม, 2551: 2-121) อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าแรงงานนอกระบบบางกลุ่มจะไม่ได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายแรงงาน แต่ไม่ได้หมายความว่าจะไม่ได้รับการดูแลจากภาครัฐในทุกภาคส่วน เพราะยังมีกฎหมายหลายฉบับที่มีผลโดยอ้อมต่อแรงงานนอกระบบ (กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน, 2551: 2-46) ดังเช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ.2472 ในส่วนของ การจ้างงานและการจ้างทำของ ซึ่งยึดหลักเสรีภาพในการทำสัญญา ผู้ที่ทำงานไม่ต้องอยู่ในบังคับบัญชาของผู้ว่าจ้าง และพระราชบัญญัติสาธารณสุข พ.ศ.2535 เกี่ยวข้องกับการดูแลประกอบกิจการไม่ให้มีผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของสาธารณชน เช่น อันตรายจากกลิ่น แสง เสียง และฝุ่นละออง เป็นต้น

สำหรับการศึกษาคำนี้ ผู้วิจัยได้อาศัยพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ.2541 หรือที่เรียกว่า กฎหมายคุ้มครองแรงงาน 2541 เป็นเกณฑ์พิจารณาว่า สภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบอยู่ในขอบเขตที่กฎหมายกำหนดไว้หรือไม่ ดังเช่น เวลาทำงานปกติ โดยทำงานทั่วไปไม่เกิน 8 ชั่วโมงต่อวัน หรือตามที่นายจ้างลูกจ้างตกลงกัน และไม่เกิน 48 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ส่วนค่าจ้าง ต้องจ่ายเป็นเงินเท่านั้น โดยการจ่ายค่าจ้างให้แก่ลูกจ้างไม่น้อยกว่าอัตราค่าจ้างขั้นต่ำที่กฎหมายกำหนด เป็นต้น นอกจากนี้ กฎหมายคุ้มครองแรงงาน (2541) ยังได้คุ้มครองแรงงานเกี่ยวกับความปลอดภัยในการทำงาน ได้กำหนดให้นายจ้างดำเนินการในการบริหาร และการจัดการด้านความปลอดภัย อาชีวอนามัยและสภาพแวดล้อมในการทำงานในแต่ละประเภท เช่น

งานเกี่ยวกับเครื่องจักร งานเกี่ยวกับสภาวะแวดล้อม งานก่อสร้าง งานเกี่ยวกับสารเคมีอันตราย งานในที่อับอากาศ เป็นต้น ซึ่งกฎหมายดังกล่าวนี้ กำหนดให้นายจ้างดำเนินการเพื่อป้องกันไม่ให้ ลูกจ้างได้รับอันตรายจากการทำงาน (เกษมสันต์ วิจารณ์, 2548: 53) ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ.2541 ว่าด้วยการบริหารและการจัดการด้านความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน

โดยสรุป กฎหมายคุ้มครองแรงงาน 2541 ที่กล่าวข้างต้น พบว่าจะให้ความคุ้มครองแรงงานในระบบทั้งหมด ขณะที่ให้ความคุ้มครองแรงงานนอกระบบเพียงบางกลุ่มเท่านั้น โดยขึ้นอยู่กับลักษณะหรือประเภทของงานที่แรงงานนอกระบบเหล่านั้นประกอบอาชีพอยู่

1.3.3 แนวคิดความปลอดภัยในการทำงาน

กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงาน (2540: 1-2) ได้อธิบายความหมายของความปลอดภัยในการทำงาน (Occupational Safety and Health) ว่าหมายถึง ความปลอดภัยและอาชีวอนามัยของผู้ประกอบอาชีพทั้งหลาย ซึ่งผู้ประกอบอาชีพหรือผู้ใช้แรงงาน อาจทำงานในอุตสาหกรรม ก่อสร้าง เหมืองแร่ ประมง พาณิชยกรรม เกษตรกรรม หรืออาชีพอื่นใด

ชัยยุทธ ชวลิตนิธิกุล (2532: 2) ให้ความหมายความปลอดภัยในการทำงาน หมายถึง สภาวะการปราศจากภัยหรือพ้นภัยอันตรายจากการบาดเจ็บ การเสี่ยงภัย การสูญเสีย โดยเฉพาะอุบัติเหตุจากการปฏิบัติงาน ซึ่งเกิดจากสาเหตุนำและสาเหตุโดยตรง จึงจำเป็นต้องมีการป้องกันอุบัติเหตุเหล่านั้น สำหรับวีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์ และวิฑูรย์ สิมะโชคดี (2536: 19) กล่าวถึง ความปลอดภัยในการทำงาน คือการปราศจากสภาพการณ์ ซึ่งมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดการบาดเจ็บต่อบุคคลหรือความเสียหายต่อทรัพย์สิน รวมถึงการปราศจากอันตรายที่มีโอกาสจะเกิดขึ้นด้วย

สำหรับความไม่ปลอดภัยในการทำงานนั้นประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ คน เครื่องจักร และสิ่งแวดล้อม มีความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้งกัน และเป็นปัจจัยที่อาจก่อให้เกิดอุบัติเหตุจากการทำงาน (สุโขทัยธรรมมาธิราช, 2544: 20-24) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) คนหรือผู้ปฏิบัติงาน คือการผลิตงานหรือทำงานในแต่ละขั้นนั้น ผู้ปฏิบัติงานจำเป็นต้องตัดสินใจเลือกวิธีปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้งานบรรลุเป้าหมาย แต่การตัดสินใจดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายในแต่ละครั้งนั้น ย่อมมีความเสี่ยงแอบแฝงอยู่เสมอ ดังนั้นในการตัดสินใจแต่ละครั้งผู้ปฏิบัติงานจะต้องมีข้อมูลข่าวสารที่เพียงพอ

2) อุปกรณ์เครื่องจักร คืออุปกรณ์เครื่องจักรที่ใช้ในการผลิต จะต้องมีความพร้อมปราศจากข้อผิดพลาด ถ้าอุปกรณ์เครื่องจักรออกแบบไม่ถูกต้อง หรือขาดการบำรุงรักษาที่ดี ย่อมทำให้เกิดสภาพการณ์ที่ไม่ปลอดภัย

3) **สิ่งแวดล้อม** คือสภาพการทำงานและสิ่งแวดล้อมในการทำงานมีบทบาทสำคัญต่อการผลิต ความผิดพลาดที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อม ย่อมก่อให้เกิดปัญหาต่อผู้ปฏิบัติและเครื่องจักร ซึ่งนำไปสู่การเกิดอุบัติเหตุจากการทำงานได้

ดังนั้นการป้องกันหรือการลดโอกาสของการเกิดอุบัติเหตุจากการทำงานได้นั้น ผู้ปฏิบัติงานจะต้องหาข้อมูลเกี่ยวกับการทำงานนั้นๆ เช่น การฝึกอบรม การได้รับข้อมูลที่ดีในการทำงาน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ผู้ปฏิบัติงานต้องมีสภาพจิตใจที่พร้อมกับการทำงาน และที่สำคัญหากผู้ปฏิบัติงานอยู่ภายใต้การทำงานในสภาวะแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม อาจนำไปสู่การเกิดอุบัติเหตุได้ สำหรับสภาพการทำงานที่ไม่ปลอดภัย รวมถึงการกระทำที่ไม่ปลอดภัยนั้น สามารถจำแนกสาเหตุของการเกิดอุบัติเหตุออกเป็น 2 ประการหลักๆ ได้แก่ สาเหตุพื้นฐานหรือสาเหตุที่เอื้ออำนวยให้เกิดอุบัติเหตุ และสาเหตุหลักที่ทำให้เกิดอุบัติเหตุ (สุโขทัยธรรมมาธิราช, 2544: 20-24)

ก) สาเหตุพื้นฐานหรือสาเหตุที่เอื้ออำนวยให้เกิดอุบัติเหตุ

1) การบริหารจัดการและการควบคุมงาน การขาดความปลอดภัยที่มีประสิทธิภาพ ได้แก่ การไม่มีการอบรมเกี่ยวกับความปลอดภัยในการทำงาน การไม่บังคับให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบความปลอดภัย รวมถึงการขาดอุปกรณ์ด้านความปลอดภัยให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน เป็นต้น

2) สภาวะจิตใจของบุคคลไม่ปกติหรือไม่เหมาะสม อันเนื่องมาจาก ได้แก่ การมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อความปลอดภัยในการทำงาน การขาดจิตสำนึกด้านความปลอดภัย การขาดสมาธิ และความตั้งใจในการทำงาน เป็นต้น

3) สภาวะร่างกายของบุคคลไม่ปกติ ได้แก่ ความอ่อนเปลี้ยหรือเมื่อยล้า หูหนวก สายตาไม่ดี สภาพร่างกายไม่เหมาะสมกับงาน ร่ายกายพิการ การเป็นโรคหัวใจ ความดันโลหิตสูง เป็นต้น

ข) สาเหตุหลักที่ทำให้เกิดอุบัติเหตุ

1) การกระทำที่ไม่ปลอดภัยของบุคคล (Unsafe Act) ได้แก่ การไม่ปฏิบัติตามกฎความปลอดภัย การไม่ใส่เครื่องป้องกันอันตราย การเล่นหรือหยอกล้อกัน รวมถึงการดื่มสุราหรือของมีแอลกอฮอล์ในขณะทำงาน เป็นต้น

2) สภาพการทำงานที่ไม่ปลอดภัย (Unsafe Condition) ได้แก่ อุปกรณ์ป้องกันอันตรายชำรุด สถานที่ทำงานไม่ถูกต้อง สภาพแวดล้อมไม่เหมาะสม เช่น แสงสว่าง เสียง อากาศไม่ถ่ายเท รวมถึงการไม่มีระบบการเตือนภัยที่เหมาะสม เป็นต้น

จากแนวคิดเกี่ยวกับความปลอดภัยในการทำงานที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เป็นการหาวิธีการการป้องกันการเกิดอุบัติเหตุ โดยให้คนงานหรือแรงงานพ้นจากสภาพการณ์ที่ไม่ปลอดภัย ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดอุบัติเหตุได้

1.3.4 แนวคิดเกี่ยวกับภาวะสุขภาพในการทำงาน

ความหมายของภาวะสุขภาพ โดยองค์การอนามัยโลก (อ้างถึงใน Craven and Hirle, 2000) ให้ความหมายคำว่า “สุขภาพ” เป็นภาวะแห่งความสมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ รวมถึงการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ไม่ใช่เพียงแค่ปราศจากโรคหรือความทุพพลภาพเท่านั้น สำหรับ Blum (1981: 16) ได้กล่าวถึงภาวะสุขภาพของบุคคลว่า เป็นความผาสุกที่เกิดจากการทำหน้าที่ของร่างกาย จิตใจ และสังคม ซึ่งไม่สามารถแยกอย่างใดอย่างหนึ่งออกจากกันได้ ในทำนองเดียวกัน Pender (1996); Pollock and Middleton (1994: 6) ให้ความหมายภาวะสุขภาพว่าหมายถึง การบรรลุถึงเป้าหมายสูงสุดของชีวิตบุคคล โดยผ่านทางพฤติกรรมที่มีจุดมุ่งหมาย ในการดูแลตนเองที่มีประสิทธิภาพ มีการปฏิสัมพันธ์กัน และมีการพึ่งพาซึ่งกันและกันทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม

จากแนวคิดภาวะสุขภาพที่กล่าวมาข้างต้น พบว่า การที่จะทำให้บุคคลมีสุขภาพทั้งร่างกาย อารมณ์และจิตใจที่ดีได้นั้น ต้องผ่านพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของตนเองให้สอดคล้องกับวิธีการดำเนินชีวิต และที่สำคัญต้องปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม อย่างไรก็ตาม เนื่องจากแรงงานนอกระบบมักจะทำงานอยู่ในสภาพสิ่งแวดล้อมที่ไม่ถูกต้อง สามารถทำให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของแรงงานนอกระบบ จึงนับว่าเป็นสิ่งคุกคามสุขภาพอนามัย (สำนักโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม, 2545) โดยที่สิ่งคุกคามสุขภาพอนามัย (Health hazard) หมายถึงสิ่งแวดล้อมที่ทำให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของผู้ปฏิบัติงาน แบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

1) **สิ่งคุกคามสุขภาพอนามัยทางกายภาพ (Physical Hazards)** เป็นอันตรายจากสิ่งแวดล้อมทางด้านกายภาพ ซึ่งเกิดจากการทำงานที่ต้องเสี่ยงต่อการสัมผัสหรือได้รับอันตรายทางด้านกายภาพ ได้แก่ อุณหภูมิ ความดันบรรยากาศ ความสั่นสะเทือน เสียง แสงสว่าง รังสี รวมถึงเครื่องจักรกลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน

2) **สิ่งคุกคามสุขภาพอนามัยทางเคมี (Chemical Hazards)** เป็นอันตรายจากสิ่งแวดล้อมทางด้านสารเคมีที่ใช้ในกระบวนการทำงาน ซึ่งทำให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย เช่น ฝุ่น พุ่ม ละออง ไอ และก๊าซ เป็นต้น ด้วยการหายใจหรือสัมผัสผิวหนัง โดยอัตราความเสี่ยงขึ้นอยู่กับปริมาณและระยะเวลาที่ได้รับสารเคมีนั้นๆ

3) **สิ่งคุกคามสุขภาพอนามัยทางชีวภาพ (Biological Hazards)** เป็นอันตรายจากสิ่งแวดล้อมทางด้านชีวภาพ เกิดจากการทำงานที่ต้องเสี่ยงต่อการสัมผัสหรือได้รับอันตรายจากทางด้านชีวภาพ ก่อให้เกิดความผิดปกติต่อร่างกาย เช่น เชื้อจุลินทรีย์ต่างๆ ฝุ่นละอองจากส่วนของพืชหรือสัตว์ การติดเชื้อจากสัตว์หรือแมลง รวมทั้งการถูกทำร้ายจากสัตว์และแมลง เป็นต้น

4) **สิ่งคุกคามสุขภาพอนามัยทางจิตวิทยาสังคม (Psycho-social Hazards)** เป็นสิ่งแวดล้อมในการทำงานที่ก่อให้เกิดความเครียด ซึ่งหมายถึงการเปลี่ยนแปลงทางสรีระวิทยาเนื่องจากอารมณ์ หรือจิตใจจากทำงานต่างๆ เช่น สภาพแวดล้อมในการทำงานที่ไม่เหมาะสม การทำงานที่หนักเกินไป สัมพันธภาพระหว่างบุคคล ความเครียดจากความรับผิดชอบงาน การไม่ได้รับความก้าวหน้าในตำแหน่งงาน เป็นต้น

จากสภาพการทำงานที่ไม่ถูกต้อง ประกอบกับสิ่งแวดล้อมในการทำงานที่ไม่เหมาะสม ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย ทำให้ผู้ประกอบการอาชีพเจ็บป่วยจากการปฏิบัติงาน และผลจากการเจ็บป่วยจากการประกอบอาชีพ ส่งผลกระทบต่อทำให้ขาดรายได้จากการทำงาน ตลอดจนต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลของผู้ที่ประสบเหตุจากการทำงาน ดังนั้นปัญหาของประชากรวัยแรงงานเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยในการทำงานจึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจมองข้าม

1.4 บทบาทและแนวนโยบายของ ILO

องค์การแรงงานระหว่างประเทศ ถูกก่อตั้งขึ้นครั้งแรกในปี ค.ศ.1919 (พ.ศ.2462) ในชื่อขององค์การกรรมกรระหว่างประเทศ ภายหลังเมื่อมีการก่อตั้งองค์การสหประชาชาติเมื่อปี ค.ศ.1946 (พ.ศ.2489) องค์การนี้จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็นองค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Organization หรือ ILO) มีบทบาทเพื่อส่งเสริมความยุติธรรมทางสังคม ส่งเสริมและเคารพในสิทธิมนุษยชน สนับสนุนให้เกิดความเป็นธรรมในการใช้แรงงาน การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง การยกมาตรฐานความเป็นอยู่ของลูกจ้าง และให้ความช่วยเหลือประเทศสมาชิก (กาญจนา วงศ์สุวรรณ, 2551: 60)

องค์การแรงงานระหว่างประเทศยังมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญประการหนึ่ง คือการส่งเสริมให้หญิงและชายมีโอกาสเท่าเทียมกันในการได้ทำงานที่มีคุณค่า มีประสิทธิภาพเสรีภาพ ความมั่นคง ความเป็นพลอดภัย และมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ ดังนั้นเป้าหมายหลักในการทำงานของ ILO คือ การส่งเสริมเรื่องสิทธิในการทำงาน การสนับสนุนให้เกิดโอกาสแห่งการจ้างงานที่มีคุณค่า การคุ้มครองทางสังคม และส่งเสริมให้เกิดการปรึกษาหารือในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน กล่าวโดยสรุป คือ การส่งเสริมให้เกิดการสร้างงาน การส่งเสริมให้เกิดการทำ “งานที่มีคุณค่า” (Decent Work)

และความปรารถนาที่จะให้เกิดการทำงานที่มีคุณค่าสำหรับทุกคน (สำนักงานแรงงานระหว่างประเทศ, 2551)

ประเทศไทยเข้าเป็นสมาชิก ILO เมื่อปี พ.ศ.2462 ซึ่งประเทศไทยนับเป็นหนึ่งใน 45 ประเทศที่ร่วมก่อตั้ง ILO และได้เข้าร่วมประชุมสมาชิกขององค์การแรงงานระหว่างประเทศเป็นครั้งแรก ณ กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. นับแต่นั้นเป็นต้นมา ประเทศไทยมีความสัมพันธ์กับองค์การแรงงานระหว่างประเทศมาโดยตลอด และรัฐบาลไทยได้ปฏิบัติตามพันธกรณีของการเป็นสมาชิกขององค์การแรงงานระหว่างประเทศทุกประการ ดังนั้นจึงได้ตั้งสำนักงานแรงงานระหว่างประเทศประจำภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกขึ้นที่กรุงเทพมหานคร เมื่อปี พ.ศ.2505 ทำให้ประเทศไทยยังรับความช่วยเหลือด้านวิชาการและการฝึกอบรมต่างๆ ตลอดมา (กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม, 2537)

1.4.1 แนวคิดเชิงนโยบายขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ

องค์การแรงงานระหว่างประเทศมีแนวคิดและเป้าหมายการทำงาน เริ่มตั้งแต่ปฏิญญาฟีลาเดลเฟีย เมื่อปี ค.ศ.1944 (2487) ที่ประกาศว่า “แรงงานไม่ใช่สินค้า” เป็นแนวคิดและหลักการสำคัญในการสร้างคุณภาพชีวิตของผู้ใช้แรงงานทั่วโลกให้มีชีวิตที่ดีขึ้น สรุปได้ 3 ประการ คือ 1) ยกย่องมาตรฐานการทำงาน และความเป็นอยู่ของแรงงานทั่วโลกให้ดียิ่งขึ้น 2) ขจัดกาเลือกปฏิบัติทุกประการที่ก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรมในสังคม และ 3) เสริมสร้างความเป็นธรรมและเคารพในสิทธิพื้นฐานของมนุษยชน เพื่อสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในทุกสังคมของโลก (กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม, 2537)

ดังนั้น องค์การแรงงานระหว่างประเทศได้มีมติรองรับงานที่มีคุณค่าในปี 1997 (2540) โดยงานที่มีคุณค่านี้ ตั้งอยู่บนแนวคิดสากลเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน การรักษาสังแวดล้อม หลักการและสิทธิขั้นพื้นฐานในการทำงาน ด้วยวิธีการที่มุ่งเน้นการพัฒนาที่เอื้อต่อคนจน การบรรเทาความยากจน และความเสมอภาคระหว่างเพศ โดยองค์การแรงงานระหว่างประเทศได้เห็นชอบให้ทุกประเทศสมาชิกดำเนินการอย่างเร่งด่วน เพื่อประกันหลักการและสิทธิขั้นพื้นฐานในการทำงานให้แก่ผู้ทำงานทุกคน โดยมีขอบเขตดังนี้ (สำนักงานแรงงานระหว่างประเทศ, 2546)

- 1) สิทธิในการรวมตัวเพื่อจัดตั้งองค์กรและร่วมเจรจาต่อรอง
- 2) สิทธิที่จะไม่ถูกบังคับให้ทำงานและการจัดการบังคับแรงงาน
- 3) สิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมในการทำงาน
- 4) สิทธิของเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี ที่จะได้รับการศึกษาและการพัฒนาศักยภาพด้าน

ต่างๆ อย่างเหมาะสม

ต่อมาสำนักงานแรงงานระหว่างประเทศ (2546) พบว่า ช่องว่างที่สำคัญของแรงงานนอกระบบทั่วโลกยังมีอยู่ ได้แก่ การขาดสิทธิขั้นพื้นฐานในการทำงาน การขาดงานที่เอื้อให้พ้นจากความยากจน การคุ้มครองทางสังคมที่ไม่ครอบคลุมในทุกภาคส่วนของการจ้างงาน และการขาดองค์กรผู้แทนของแรงงานในทุกกลุ่ม ดังนั้น ILO จึงตระหนักถึงการลดช่องว่างดังกล่าวนี้ โดยการสร้างงานที่มีคุณค่า (Decent Work) แต่สิ่งที่สำคัญเนื่องด้วยงานในเศรษฐกิจนอกระบบไม่สามารถเรียกได้ว่าเป็นงานที่ “มีคุณค่า” (เมื่อเปรียบเทียบกับการทำงานในระบบเศรษฐกิจที่มีความมั่นคงและได้รับการคุ้มครองที่มากกว่า) ดังนั้นการลดช่องว่างงานที่มีคุณค่า (Decent Work Deficits) นับว่าเป็นแนวคิดที่สำคัญต่อการพัฒนาแนวทางในการสร้างงานที่เอื้อต่อคนยากจน โดยตั้งอยู่บนปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่มั่นคง

องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (2002 อ้างถึงใน กาญจนา วงศ์สุวรรณ, 2551: 63) จัดทำแผนงานระดับประเทศว่าด้วยงานที่มีคุณค่า (Decent Work Country Programme: DWCP) ได้ออกมติว่าด้วยงานที่มีคุณค่าและเศรษฐกิจนอกระบบ โดยใช้ยุทธศาสตร์แบบบูรณาการเชื่อมโยงหลักการสำคัญอันประกอบด้วย การสร้างความเสมอภาคระหว่างเพศ การแก้ไขปัญหาความยากจน มาตรการระดับสากล และเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ โดยนำไปจัดทำเป็นแผนงานของแต่ละประเทศ (รวมถึงประเทศไทย) ใน 4 เสาหลัก (Pillars) คือ

- 1) การสร้างโอกาสการมีงานทำที่มีคุณภาพและส่งเสริมศักยภาพในการจ้างงาน
- 2) หลักการและสิทธิขั้นพื้นฐานในการทำงาน
- 3) การคุ้มครองทางสังคม ประกอบด้วยมิติด้านความปลอดภัยในการทำงานและอาชีวอนามัย การขยายขอบข่ายการประกันสังคม
- 4) การสร้างความเข้มแข็งในการมีส่วนร่วม

นอกจากนี้ องค์การแรงงานระหว่างประเทศยังได้กล่าวอีกว่า แรงงานนอกระบบเป็นแรงงานที่มีความสำคัญในระบบเศรษฐกิจ โดยเฉพาะเศรษฐกิจของประเทศที่กำลังพัฒนา เพราะมีกลไกทำให้เกิดการจ้างงานจำนวนมากและช่วยลดการว่างงานลงได้ แต่แรงงานนอกระบบส่วนใหญ่จะได้รับค่าจ้างต่ำ และไม่มีความมั่นคงหรือหลักประกันในการทำงาน (กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน, 2550) ดังนั้น องค์การแรงงานระหว่างประเทศมีความตระหนักถึงความจำเป็นดังกล่าวนี้ จึงได้ขยายแนวคิดของการประกันสังคมให้แก่แรงงาน จึงมีมติและข้อสรุปเกี่ยวกับการคุ้มครองทางสังคมที่รับรองในการประชุมใหญ่สามัญประจำปี 2001 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการคุ้มครองประชาชนทุกคนจากความเสี่ยงต่างๆ ที่อาจเกิดจากการทำงาน (สำนักงานแรงงานระหว่างประเทศ, 2546: 83)

แนวความคิดในการสร้างงานที่มีคุณค่า เป็นส่วนหนึ่งของกลยุทธ์เพื่อลดความยากจนขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ โดยมีเป้าหมายแรกและเร่งด่วน คือภาคเศรษฐกิจนอกระบบ เนื่องจากเงื่อนไขการจ้างงานที่ไม่เป็นธรรมปรากฏเด่นชัดที่สุด ด้วยกลวิธีบูรณาการที่ครอบคลุมการจ้างงานทั้งหมด ได้กำหนดเป้าหมายไว้ 3 ระยะ คือ

ในระยะเร่งด่วน คือ จะต้องให้ความสำคัญต่อการลดเงื่อนไขการจ้างงานที่ไม่เป็นธรรมในเศรษฐกิจนอกระบบ โดยเน้นแรงงานนอกระบบให้ได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายแรงงาน สิทธิแรงงาน และสิทธิการคุ้มครองทางสังคม ตลอดจนให้มีผู้แทนในการเจรจาต่อรอง

ในระยะสั้นและระยะกลาง คือ จะต้องดำเนินการให้แรงงานนอกระบบเป็นแรงงานในระบบ ในขณะเดียวกันผู้หางานรายใหม่และผู้ประกอบการใหม่ๆ สามารถเข้าไปในส่วนของการทำงานที่มีคุณค่าและมีมาตรการคุ้มครองที่เหมาะสม โดยเน้นการสร้างศักยภาพให้แก่แรงงานและผู้ประกอบการ ภายใต้กรอบนโยบายและกฎหมาย ส่วนผู้ด้อยโอกาสหรือผู้ที่ถูกเลือกปฏิบัติ เช่นสตรีวัยรุ่น และแรงงานอพยพ เป็นต้น ควรได้รับการดูแลเป็นพิเศษ

ในระยะยาว คือ จะต้องสร้างโอกาสในการจ้างงานในระบบ ที่ได้รับความคุ้มครองและเป็นธรรม ให้แก่นายจ้างและลูกจ้างทุกคนอย่างเพียงพอ ซึ่ง ILO (1991) ได้ประกาศอย่างชัดเจนว่าไม่ควรมีการพัฒนาหรือส่งเสริมเศรษฐกิจนอกระบบเพื่อลดต้นทุนในการสร้างงาน ดังนั้นการสร้างงานใหม่จึงไม่ควรอยู่ในเศรษฐกิจนอกระบบ แต่ควรมุ่งเน้นสร้างงานที่มีคุณภาพในภาคส่วนของระบบการจ้างงานที่มีการคุ้มครอง

อย่างไรก็ตาม แนวคิดการสร้างงานที่มีคุณค่านี้ นับว่าเป็นแนวคิดที่ดีต่อการลดเงื่อนไขการจ้างงาน และการผลักดันเศรษฐกิจนอกระบบให้เป็นเศรษฐกิจในระบบ ด้วยการสร้างงานที่มีคุณค่าใหม่ๆ เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ โดยเน้นที่เศรษฐกิจในระบบพร้อมกับการให้แรงงานเหล่านั้นได้รับการคุ้มครองอย่างเหมาะสม

1.4.2 การดำเนินงานของ ILO ในประเทศไทย

การดำเนินงานที่สำคัญของ ILO ในประเทศไทยที่ผ่านมา ได้แก่ การให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ และการฝึกอบรมในด้านต่างๆ ทั้งนี้ ILO มีการกำหนดมาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศขึ้น เพื่อให้ประเทศสมาชิกสามารถนำไปปรับใช้เป็นแนวทางในการกำหนดมาตรฐานแรงงานในประเทศของตนอย่างเหมาะสม ซึ่งประเทศไทยก็ได้รับความช่วยเหลือเช่นกัน และที่สำคัญ ILO ได้ก่อตั้งสำนักงานแรงงานระหว่างประเทศประจำภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกขึ้นที่กรุงเทพมหานคร ในประเทศไทย ทำให้การติดต่อประสานงานและการได้รับความช่วยเหลือด้านต่างๆ จาก ILO มีความสะดวกมากยิ่งขึ้น

การดำเนินงานของ ILO ในประเทศไทยนับตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ได้ให้การดูแลและคุ้มครองแรงงานโดยครอบคลุมเนื้อหาหลักๆ ดังต่อไปนี้ (สำนักงานแรงงานระหว่างประเทศ, 2551)

- การส่งเสริมความคุ้มครองทางสังคมให้แรงงานทุกกลุ่ม รวมถึงแรงงานในภาคเศรษฐกิจนอกระบบ
 - การลดและจัดการเลือกปฏิบัติในทุกรูปแบบ
 - การส่งเสริมการรับและปฏิบัติตามมาตรฐานแรงงานสากลและอนุสัญญา ILO
 - การสนับสนุนการบริหารจัดการแรงงานข้ามชาติ
 - การส่งเสริมความปลอดภัยและอาชีวอนามัยในที่ทำงานในภาคเศรษฐกิจนอกระบบงานก่อสร้าง งานอิสระขนาดเล็กและขนาดกลาง และงานภาคเกษตรกรรม เป็นต้น
 - การพัฒนาทักษะและฝีมือแรงงานให้แก่นักเรียนที่จะเข้าสู่ตลาดแรงงาน ตลอดจนแรงงานทั้งในและนอกระบบ
 - การส่งเสริมความเข้าใจและการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อ HIV เอดส์ และการบริหารจัดการเรื่อง HIV/AIDS ในสถานประกอบการ
 - การส่งเสริมการจ้างงานผู้พิการ
 - การทำงานเพื่อขจัดปัญหาการใช้แรงงานเด็ก โดยเฉพาะการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย
 - การป้องกันการค้าหญิงและเด็ก
 - การสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพขององค์กรลูกจ้าง นายจ้าง และองค์กรทางสังคมอื่นๆ

จะเห็นได้ว่า แนวคิดต่างๆ ของ ILO นั้น มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกัน ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน จึงนับว่าเป็นแนวทางที่ดีต่อการลดช่องว่างต่างๆ ให้แก่ประชากรผู้ให้แรงงานทั่วโลกหลุดพ้นจากความยากจน และแรงงานได้รับการคุ้มครองอย่างเหมาะสม ตลอดจนให้การช่วยเหลือประชากรผู้ให้แรงงานทั่วโลกให้ได้รับความยุติธรรมทางสังคม สิทธิขั้นพื้นฐานในการทำงาน และการคุ้มครองทางสังคม

1.5 กรอบแนวคิดของการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำ 4 แนวคิดพื้นฐาน ซึ่งได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับแรงงานนอกระบบ แนวคิดเกี่ยวกับสภาพการทำงาน แนวคิดเกี่ยวกับความปลอดภัยในการทำงาน และแนวคิดเกี่ยวกับภาวะสุขภาพในการทำงาน มาประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาเรื่องสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในประเทศไทย โดยพิจารณาถึงปัจจัยที่ส่งผลหรือมีความสัมพันธ์กับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในประเทศไทย สำหรับการศึกษาสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ จำเป็นต้องพิจารณาหลายปัจจัยประกอบกัน ในการช่วยอธิบายถึงสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ ได้แก่ จำนวนชั่วโมงการทำงาน ความปลอดภัยในการทำงาน สภาพแวดล้อมในการทำงาน การเกิดอุบัติเหตุจากการทำงาน และปัญหาจากการทำงาน

ผู้วิจัยได้อาศัยแนวคิดเกี่ยวกับแรงงานนอกระบบ ได้แก่ ความหมายของแรงงานนอกระบบ ประเภทของแรงงานนอกระบบ และลักษณะการทำงานของแรงงานนอกระบบ ที่จะช่วยให้เข้าใจมากขึ้นเกี่ยวกับคุณลักษณะต่างๆ ของแรงงานนอกระบบ กล่าวคือแรงงานนอกระบบที่มีลักษณะด้านประชากร เศรษฐกิจและสังคมที่ต่างกัน อาจส่งผลต่อสภาพการทำงานที่ดีและไม่ดีแตกต่างกันได้ สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับสภาพการทำงานที่ผู้วิจัยได้ใช้เป็นกรอบการวิเคราะห์ข้อมูล จะทำให้เห็นสภาพปัญหาของแรงงานนอกระบบในภาพรวม และช่วยให้ทราบถึงความแตกต่างด้านการทำงานของแรงงานนอกระบบในแต่ละกลุ่มอาชีพด้วย นอกจากนี้การศึกษาสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้อาศัยกฎหมายคุ้มครองแรงงาน (2541) มาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาว่าสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบอยู่ในขอบเขตที่กฎหมายกำหนดไว้หรือไม่ สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับความปลอดภัยในการทำงาน ผู้วิจัยได้นำมาประยุกต์ใช้เพื่อแสดงความแตกต่างระหว่างบุคคลเกี่ยวกับกระทำที่ไม่ปลอดภัยในการทำงาน ที่ส่งผลต่อการเกิดอุบัติเหตุจากการทำงาน นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับภาวะสุขภาพในการทำงานมาร่วมพิจารณาด้วย เนื่องจากแรงงานนอกระบบที่มีลักษณะการทำงานในแต่ละกลุ่มอาชีพที่แตกต่างกัน ย่อมมีภาวะสุขภาพอันเป็นผลจากการทำงานที่เป็นอันตรายต่างกัน เช่น การได้รับสารเคมี แสงสว่าง ฝุ่น และละออง เป็นต้น ดังนั้นภาวะสุขภาพในการทำงานของแรงงานนอกระบบที่มีสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ไม่เหมาะสม ย่อมเป็นตัวบ่งบอกให้เห็นถึงสภาพการทำงานที่ไม่ดีได้เช่นกัน

นอกจากนี้ รายได้ของแรงงานนอกระบบจะเป็นตัวชี้วัดถึงสถานภาพการทำงานของคุณคนได้ระดับหนึ่ง แต่เนื่องจากแหล่งข้อมูลที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการศึกษาไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับรายได้ที่ครบถ้วนของแรงงานนอกระบบทุกกลุ่ม (นายจ้าง ประกอบธุรกิจส่วนตัว ผู้ช่วยธุรกิจครัวเรือน และการรวมกลุ่ม เป็นต้น) ทำให้ไม่สามารถนำตัวแปรดังกล่าวนี้มาร่วมศึกษาได้

จากแนวคิดเชิงทฤษฎีทั้งหมดที่กล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าผู้วิจัยได้ยึดแนวคิดใดแนวคิดหนึ่งเป็นหลัก แต่ได้นำหลายแนวคิดมาร่วมพิจารณาเพื่อคัดเลือกตัวแปรที่คาดว่าจะส่งผลหรือมีความสัมพันธ์กับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในประเทศไทย การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยสามารถจัดกรอบแนวคิดของการศึกษา ดังแสดงไว้ในแผนภูมิที่ 1 โดยมีรายละเอียดดังนี้

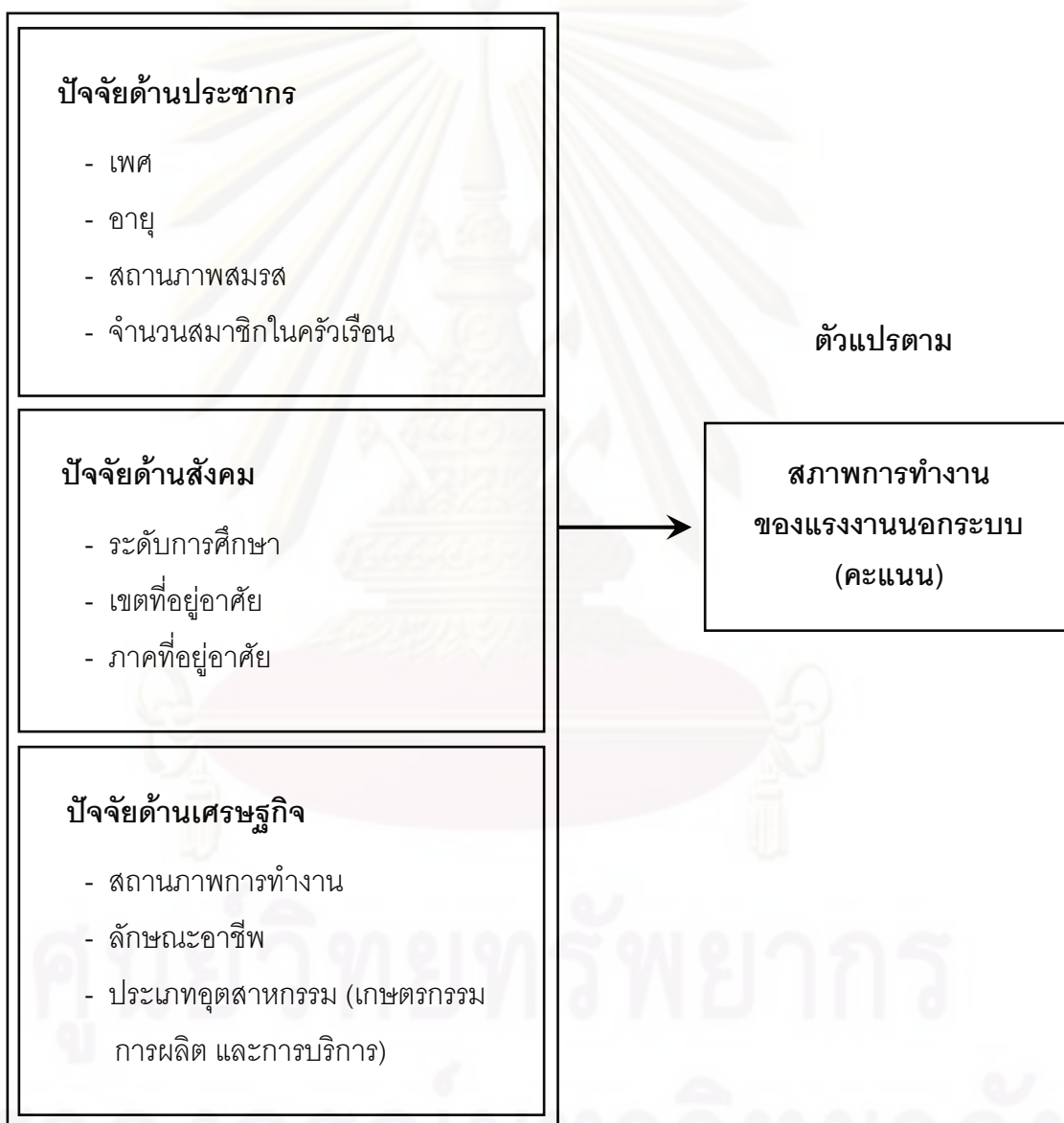
1) **ปัจจัยด้านประชากร** การศึกษาสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำตัวแปรทางประชากรที่สำคัญ และคาดว่าจะส่งผลหรือมีความสัมพันธ์กับสภาพการทำงานที่แตกต่างกัน ได้แก่ ตัวแปรเพศ อายุ และสถานภาพสมรส นอกจากนี้ผู้วิจัยคาดว่าจะยังมีอีกตัวแปรหนึ่งที่สำคัญ ได้แก่ ตัวแปรจำนวนสมาชิกในครัวเรือน ด้วยเหตุผลที่ว่าจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มากน้อยแตกต่างกัน อาจส่งผลต่อสภาพการทำงานที่ดีและไม่ดีแตกต่างกันระหว่างสมาชิกในครัวเรือนเดียวกันได้

2) **ปัจจัยด้านสังคม** โดยส่วนใหญ่แรงงานนอกระบบมีระดับการศึกษาค่อนข้างต่ำจึงมีรายได้น้อย ส่งผลให้ต้องทำงานในปริมาณที่เพิ่มมากขึ้นหรือทำงานในชั่วโมงที่ยาวนานขึ้น ในทางตรงกันข้ามแรงงานนอกระบบที่มีระดับการศึกษาค่อนข้างสูงหรือมีสถานภาพทางสังคมที่ดีกว่าย่อมมีสภาพการทำงานที่ดีกว่าด้วยเช่นกัน สำหรับตัวแปรด้านสังคมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องนั้นเนื่องจากการศึกษานี้เป็นการศึกษาภาพรวมของแรงงานนอกระบบทั้งประเทศ ผู้วิจัยจึงได้นำตัวแปรเขตที่อยู่อาศัย และภาคที่อยู่อาศัยมาร่วมศึกษาด้วย ดังนั้นปัจจัยด้านสังคมประกอบด้วยตัวแปรระดับการศึกษา เขตที่อยู่อาศัย และภาคที่อยู่อาศัย

3) **ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ** เป็นปัจจัยที่แสดงถึงสถานะทางเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบ โดยมีลักษณะอาชีพและประเภทอุตสาหกรรมเป็นตัวบ่งบอกฐานะทางเศรษฐกิจ ซึ่งแรงงานนอกระบบที่มีลักษณะการทำงานที่ใช้กำลังแรงงานมากกว่าน่าจะแสดงถึงฐานะทางเศรษฐกิจที่ต่ำกว่าได้ ดังนั้นปัจจัยด้านเศรษฐกิจจึงเป็นปัจจัยที่สามารถบ่งบอกถึงสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบที่แตกต่างกัน สำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ปัจจัยด้านเศรษฐกิจประกอบด้วยตัวแปรสถานภาพการทำงาน ลักษณะอาชีพ และประเภทอุตสาหกรรมของแรงงานนอกระบบในประเทศไทย

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษาเรื่อง
สภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในประเทศไทย

ตัวแปรอิสระ

1.6 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบครั้งนี้ ได้ใช้เป็นแนวทางในการแสวงหาทิศทางความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ กับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในประเทศไทย แต่เนื่องด้วยผลงานวิจัยต่างๆ ที่ผ่านมาก็ศึกษาเกี่ยวกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมีจำนวนไม่มากนัก ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้มีการทบทวนวรรณกรรมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตการทำงานของแรงงานนอกระบบเพิ่มเติม ในฐานะที่สภาพการทำงานเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงาน Gilmer (1973); Delamotte and Takezawa (1984: 11); Walton (1973: 12-16); Quest (1982); Cascio (1993)

1) เพศ

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างเพศของแรงงานที่มีผลต่อสภาพการทำงานที่ผ่านมา พบว่า กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน (2545: 28) ได้เสนอรายงานผลการวิเคราะห์ค่าจ้าง รายได้ และชั่วโมงการทำงาน ปี พ.ศ.2544 เป็นการศึกษาถึงข้อเท็จจริงของลูกจ้างเกี่ยวกับค่าจ้างขั้นต่ำ และชั่วโมงการทำงานที่ไม่เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด พบว่าลูกจ้างร้อยละ 33.1 มีจำนวนชั่วโมงการทำงานไม่เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด โดยลูกจ้างเพศชายร้อยละ 36.1 เปรียบเทียบกับลูกจ้างเพศหญิงร้อยละ 29.1 มีจำนวนชั่วโมงการทำงานสูงกว่าที่กฎหมายกำหนด ซึ่งหมายความว่าลูกจ้างเพศชายมีจำนวนชั่วโมงการทำงานสูงกว่าที่กฎหมายกำหนดมากกว่าลูกจ้างเพศหญิง และการศึกษาของมงคล แสงทอง (2547: 63) เกี่ยวกับปัญหาสภาพแวดล้อมในการทำงานและภาวะสุขภาพของกลุ่มอาชีพตัดศัลยกรรมไทยล้อยกเว้นในจังหวัดชัยภูมิ พบว่าเพศมีความสัมพันธ์กับการเกิดอุบัติเหตุจากการทำงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กล่าวคือแรงงานเพศชายมีการเกิดอุบัติเหตุจากการทำงานมากกว่าแรงงานเพศหญิง เนื่องจากลักษณะงานของแรงงานชายที่ปฏิบัติ มักมีความเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุมากกว่าแรงงานหญิง

ในทางตรงกันข้าม สุรศักดิ์ ราชสี (2546: 78) ได้ศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตการทำงานของกรรมกรก่อสร้างในจังหวัดเลย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเพศชาย พบว่าเพศไม่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตในการทำงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือกรรมกรก่อสร้างทั้งชายและหญิงมีคุณภาพชีวิตในการทำงานไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับการศึกษาของลัดดา พรหมเมือง (2547: 92) ที่ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทและคุณภาพชีวิตการทำงานของสมาชิกกลุ่มเครื่องปั้นดินเผา อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ โดยคุณภาพชีวิตการทำงานในการศึกษานี้ประกอบด้วย ค่าตอบแทน โอกาสใน

การพัฒนาความรู้ความสามารถ สภาพการทำงานที่ปลอดภัยและส่งเสริมสุขภาพ พบว่าเพศไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับคุณภาพชีวิตการทำงานที่กล่าวข้างต้น กล่าวคือคนงานในกลุ่มเครื่องปั้นดินเผา มีคุณภาพชีวิตการทำงานไม่แตกต่างกัน ส่วน มนัส คีร์รักษ์ (2547: 51) ศึกษาเกี่ยวกับการเกิดอุบัติเหตุของคนงานในสถานประกอบการ เฉพาะกรณีบริษัทแกลง จำกัด พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงเคยได้รับอุบัติเหตุในการทำงานในสัดส่วนมากกว่าเพศชาย แต่ความแตกต่างนี้ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ผลการศึกษาที่สอดคล้องกับการศึกษาของฐิติเชษฐ อัยยะ (2549: 62) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการประสบอันตรายของคนงานอันเนื่องมาจากการทำงาน พบว่าเพศของคนงานไม่มีความสัมพันธ์กับการเกิดอุบัติเหตุจากการทำงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และผดุงศักดิ์ ลิ้มกาญจนา (2548: 61, 76) ที่ศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตในการทำงานของคนงานก่อสร้างในเขตเทศบาลนครยะลา โดยคุณภาพชีวิตในการทำงานมีองค์ประกอบอยู่ 3 ด้าน คือด้านรายได้และสวัสดิการ ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน ด้านความปลอดภัยในการทำงาน พบว่าคนงานก่อสร้างต่างเพศ มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือคนงานก่อสร้างไม่ว่าจะเป็นเพศชายหรือหญิง จะมีรายได้และสวัสดิการ สภาพแวดล้อมในการทำงาน และความปลอดภัยในการทำงานใกล้เคียงไม่แตกต่างกัน

จากผลการศึกษาและงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นนั้น แสดงให้เห็นว่าเพศของแรงงานอาจทั้งมีความสัมพันธ์และไม่มีความสัมพันธ์กับสภาพการทำงาน แต่เมื่อพิจารณาเพศของแรงงานที่มีความสัมพันธ์กับสภาพการทำงานแล้ว โดยภาพรวมพบว่าแรงงานเพศชายมักจะมีปัญหาเกี่ยวกับสภาพการทำงาน ได้แก่ จำนวนชั่วโมงการทำงานยาวนานกว่า และเกิดอุบัติเหตุจากการทำงานมากกว่าแรงงานเพศหญิง ทั้งนี้อาจเนื่องด้วยบทบาทเพศถูกกำหนดให้มีหน้าที่ความรับผิดชอบแตกต่างกัน กล่าวคือแรงงานเพศชายต้องทำงานหาเลี้ยงครอบครัว จึงจำเป็นต้องทำงานในจำนวนชั่วโมงที่มากกว่า ซึ่งอาจนำไปสู่การเกิดอุบัติเหตุจากการทำงานได้มากเช่นกัน ประกอบกับแรงงานเพศหญิงมักจะมีลักษณะการทำงานที่มีความละเอียดอ่อนใช้ฝีมือในการทำงานมากกว่าการใช้กำลัง แรงงานเพศหญิงจึงได้รับอุบัติเหตุจากการทำงานน้อยกว่า ดังนั้นด้วยเหตุผลดังกล่าว การศึกษานี้ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานเพื่อการวิจัยว่า แรงงานนอกระบบเพศหญิงน่าจะมีคะแนนสภาพการทำงานโดยเฉลี่ยสูงกว่าแรงงานนอกระบบเพศชาย

2) อายุ

การศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างอายุที่มีผลต่อสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่ผ่านมา เช่น การศึกษาของสถาบันความปลอดภัยในการทำงาน (2543: 110) ได้เสนอผลการศึกษาและพัฒนาความปลอดภัยในสถานประกอบการขนาดเล็กและการรับงานไปทำที่บ้าน พบว่าช่วงอายุที่มีอาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อมากที่สุดจะอยู่ในช่วงอายุ 35 ปีขึ้นไป การปวดเมื่อยกล้ามเนื้อส่วนต่างๆ ของร่างกาย ส่วนใหญ่มีสาเหตุที่มีความสัมพันธ์กับการทำงานทั้งลักษณะงานและอิริยาบถท่าทางการทำงานที่ไม่ถูกต้อง และการศึกษาของพงศ์พิชากันฉาย (2549: 93) ได้ศึกษาเกี่ยวกับสภาพการทำงาน ปัญหา และความต้องการด้านอาชีพของแรงงานหญิงที่ประกอบอาชีพอิสระในชุมชนวัดบุญรอดธรรมาราม ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่าแรงงานหญิงที่มีอายุ 41 ปีขึ้นไป มีจำนวนชั่วโมงการทำงานต่อสัปดาห์มากกว่าแรงงานหญิงที่มีอายุระหว่าง 20-40 ปี กล่าวคือแรงงานหญิงอายุที่มีอายุมากกว่ามีจำนวนชั่วโมงการทำงานต่อสัปดาห์มากกว่าแรงงานหญิงที่มีอายุน้อยกว่า

ในทางตรงกันข้าม การศึกษาของกันต์ชนิต แก้วบุญสูง (2548: 40) เรื่องสภาพการทำงานและความต้องการบริการทางสังคมของแรงงานเด็กต่างชาติ: ศึกษากรณีกิจการประมงต่อเนื่อง ในตำบลมหาชัย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร พบว่าแรงงานเด็กต่างชาติที่มีอายุระหว่าง 16-18 ปี มีสภาพการทำงานอยู่ในระดับดีกว่า ในขณะที่แรงงานกลุ่มอายุน้อยกว่า คือ อายุระหว่าง 13-15 ปี มีสภาพการทำงานที่แย่กว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งผลการศึกษานี้สอดคล้องกับการศึกษาของวัชรพล เดชกุล และจุฑารัตน์ สตรีปัญญา (2548: 28-31) เกี่ยวกับการเกิดอุบัติเหตุและการบาดเจ็บจากการทำงานในการก่อสร้าง: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยทักษิณ จังหวัดพัทลุง พบว่าอายุของคนงานก่อสร้างมีความสัมพันธ์กับการเกิดอุบัติเหตุและการบาดเจ็บจากการทำงาน กล่าวคือ คนงานก่อสร้างที่มีอายุน้อยเกิดอุบัติเหตุและบาดเจ็บจากการทำงานมากกว่าคนงานก่อสร้างที่มีอายุมาก โดยกลุ่มคนงานก่อสร้างที่มีอายุ 17-54 ปี มีการเกิดอุบัติเหตุและการบาดเจ็บจากการทำงานมากกว่ากลุ่มคนงานก่อสร้างที่มีอายุ 55 ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

การศึกษาของสุปรียา หิรัญพรรณ (2542: 39) เกี่ยวกับสภาพการทำงานของพี่เลี้ยงเด็กในสถานรับเลี้ยงเด็กเอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่าความแตกต่างทางอายุของพี่เลี้ยงเด็กไม่มีความสัมพันธ์กับสภาพการทำงานในเรื่องสัญญาจ้าง การต่อสัญญาจ้างรายปี ค่าจ้าง เวลาทำงาน เวลาพัก วันทำงาน สิทธิการลาป่วย กล่าวคือพี่เลี้ยงเด็กที่มีอายุต่างก็มีสภาพการทำงานไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับการศึกษาของมนัส ศิริรักษ์ (2547: 50) เกี่ยวกับการเกิดอุบัติเหตุของคนงานในสถานประกอบการ ศึกษาเฉพาะกรณีบริษัทแกล่ง จำกัด พบว่าอายุของคนงานไม่มี

ความสัมพันธ์กับการได้รับอุบัติเหตุในการทำงาน กล่าวคือคนงานที่มีอายุต่างกันสามารถเกิดอุบัติเหตุในการทำงานได้ไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับการศึกษาของผดุงศักดิ์ ลิ้มกาญจนา (2548: 62, 76) เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตในการทำงานของคนงานก่อสร้างในเขตเทศบาลนครยะลา โดยคุณภาพชีวิตในการทำงานมีองค์ประกอบอยู่ 3 ด้าน คือด้านรายได้และสวัสดิการ ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน ด้านความปลอดภัยในการทำงาน พบว่าคนงานก่อสร้างที่มีอายุต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือคนงานก่อสร้างที่มีอายุต่างกันจะมีรายได้และสวัสดิการ สภาพแวดล้อมในการทำงาน และความปลอดภัยในการทำงานไม่แตกต่างกัน และการศึกษาของฐิติเชษฐ อัยยะ (2549: 63) เกี่ยวกับการประสบอันตรายเนื่องจากการทำงานของคนงาน พบว่าอายุของคนงานไม่มีความสัมพันธ์กับการเกิดอุบัติเหตุจากการทำงาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กล่าวคือ ไม่ว่าคนงานจะมีอายุมากหรือน้อย สามารถเกิดอุบัติเหตุจากการทำงานได้ไม่แตกต่างกัน

จากผลการศึกษาและงานวิจัยที่กล่าวข้างต้น พบว่าอายุและสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ มีทิศทางความสัมพันธ์ที่แตกต่างกันออกไป เช่น แรงงานที่มีอายุมากกว่ามีแนวโน้มที่จะทำงานในช่วงเวลาที่ยาวนานกว่าผู้ที่มีอายุน้อย และแรงงานส่วนใหญ่ที่มีอายุน้อยเกิดอุบัติเหตุจากการทำงานและได้รับบาดเจ็บจากการทำงานมากกว่าแรงงานที่มีอายุมากกว่า ทั้งนี้โดยอาศัยแนวคิดเรื่องความแตกต่างทางอายุน่าจะทำให้เกิดความแตกต่างด้านประสิทธิภาพ ความรับผิดชอบ รวมถึงการมีวุฒิภาวะในด้านต่างๆ ทำให้มีความแตกต่างในเรื่องสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ และที่สำคัญมักจะพบว่า แรงงานอายุน้อยมักจะถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายจ้างหรือผู้ที่มีอายุมากกว่าด้วยเช่นกัน จากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยคาดว่าอายุน่าจะส่งผลต่อสภาพการทำงานที่แตกต่างกัน ดังนั้นสำหรับการศึกษารั้งนี้ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานเพื่อการวิจัยว่า แรงงานนอกระบบที่มีอายุมากกว่าน่าจะมีคะแนนสภาพการทำงานโดยเฉลี่ยสูงกว่าแรงงานนอกระบบที่มีอายุน้อยกว่า

3) สถานภาพสมรส

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพสมรสที่มีผลต่อสภาพการทำงานที่ผ่านมา ปรากฏว่าการศึกษาในประเด็นดังกล่าวมีจำนวนไม่มากนัก เช่น การศึกษาของพงศ์พิชา กันฉาย (2549: 101) เกี่ยวกับสภาพการทำงาน ปัญหา และความต้องการด้านอาชีพของแรงงานหญิงที่ประกอบอาชีพอิสระในชุมชนวัดบุญรอดธรรมาราม ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่าแรงงานหญิงที่มีสถานภาพสมรสมีจำนวนชั่วโมงการทำงานต่อวันมากกว่าแรงงานหญิงที่มีสถานภาพอื่นๆ (โสด หม้าย และหย่า)

ในทางตรงกันข้ามกับการศึกษาของลัดดา พรหมเมือง (2547: 92) เกี่ยวกับบทบาทและคุณภาพชีวิตการทำงานของสมาชิกกลุ่มเครื่องปั้นดินเผา อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ โดยคุณภาพชีวิตการทำงานในการศึกษานี้ประกอบด้วย ค่าตอบแทน โอกาสในการพัฒนาความรู้ความสามารถ สภาพการทำงานที่ปลอดภัยและส่งเสริมสุขภาพ พบว่าสถานภาพสมรสมีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตการทำงานของแรงงาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กล่าวคือ คนงานที่มีสถานภาพสมรสมีคุณภาพชีวิตระดับปานกลาง ในสัดส่วนที่สูงกว่าคนงานที่มีสถานภาพโสด หม้าย หย่าและแยกกันอยู่

ผดุงศักดิ์ ลิ้มกาญจนา (2548: 63, 76) ได้ศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตในการทำงานของคนงานก่อสร้างในเขตเทศบาลนครยะลา โดยให้ความหมายเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตในการทำงานมีองค์ประกอบอยู่ 3 ด้าน คือด้านรายได้และสวัสดิการ ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน ด้านความปลอดภัยในการทำงาน พบว่าคนงานก่อสร้างที่มีสถานภาพสมรสต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือคนงานก่อสร้างไม่ว่าจะเป็นโสด สมรส หม้าย หรือแยกกันอยู่ จะมีคุณภาพชีวิตในการทำงาน ได้แก่ รายได้และสวัสดิการ สภาพแวดล้อมในการทำงาน และความปลอดภัยในการทำงานไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับการศึกษาของวัชรพล เดชกุล และจุฑารัตน์ สิริปัญญา (2548: 28-31) เกี่ยวกับการเกิดอุบัติเหตุและการบาดเจ็บจากการทำงานในการก่อสร้าง: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยทักษิณ จังหวัดพัทลุง พบว่าคนงานที่มีสถานภาพสมรสหรืออยู่ด้วยกัน มีการเกิดอุบัติเหตุและการบาดเจ็บจากการทำงานมากกว่าคนงานที่มีสถานภาพโสด หม้าย หย่า และแยกกันอยู่ แต่ความแตกต่างนี้ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือคนงานที่มีสถานภาพสมรสต่างกัน มีการเกิดอุบัติเหตุและการบาดเจ็บจากการทำงานไม่ต่างกัน

จากผลการศึกษาและงานวิจัยที่กล่าวข้างต้น พบว่ามีทิศทางการสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพสมรสกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบที่แตกต่างกันออกไป โดยส่วนใหญ่พบว่าสถานภาพสมรสไม่มีความสัมพันธ์กับสภาพการทำงาน แต่สำหรับการศึกษารุ่นนี้ ผู้วิจัยคาดว่าสถานภาพสมรสที่ต่างกันน่าจะส่งผลต่อสภาพการทำงานที่แตกต่างกัน ด้วยเหตุผลที่ว่าแรงงานที่มีสถานภาพโสดมักมีโอกาสในการใช้ชีวิตที่เป็นอิสระได้มากกว่า และไม่มีภาระที่ต้องรับผิดชอบ เมื่อเทียบกับแรงงานที่มีสถานภาพสมรสที่ต้องรับผิดชอบต่อภาระเลี้ยงดูครอบครัว จึงอาจจำเป็นต้องทำงานในจำนวนชั่วโมงที่ยาวนานกว่า ดังนั้นสำหรับการศึกษารุ่นนี้ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานเพื่อการวิจัยว่า แรงงานนอกระบบที่มีสถานภาพโสดน่าจะมีคะแนนสภาพการทำงานโดยเฉลี่ยสูงกว่าแรงงานนอกระบบที่มีสถานภาพสมรสและหม้าย/หย่า/แยกกันอยู่

4) จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

สำหรับการศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีผลต่อสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบนั้น จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่ผ่านมา ยังไม่พบผลการศึกษาเกี่ยวกับตัวแปรดังกล่าวว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่แตกต่างกันจะมีผลต่อสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบแตกต่างกัน ด้วยเหตุที่ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะนำปัจจัยจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมาเป็นตัวแปรอิสระตัวหนึ่ง สำหรับการศึกษารุ่นนี้ จึงได้อาศัยผลการศึกษเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตการทำงานของแรงงานนอกระบบมาเป็นแนวทางในการหาทิศทางความสัมพันธ์ของตัวแปรดังกล่าว เช่น การศึกษาของผดุงศักดิ์ ลิ้มกาญจนา (2548: 65, 77) เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตในการทำงานของพนักงานก่อสร้างในเขตเทศบาลนครยะลา โดยคุณภาพชีวิตในการทำงานมีองค์ประกอบ 3 ด้าน คือด้านรายได้และสวัสดิการ ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน ด้านความปลอดภัยในการทำงาน พบว่าพนักงานก่อสร้างที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนต่างก็มีคุณภาพชีวิตในการทำงานที่แตกต่างกัน แต่ความแตกต่างนี้ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือพนักงานก่อสร้างที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนต่ำกว่า 3 คน หรือมากกว่า 3 คน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานทั้ง 3 ด้าน (ดังที่กล่าวข้างต้น) ไม่แตกต่างกัน ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับการศึกษาของวัชรพล เดชกุล และจุฑารัตน์ สติรปัญญา (2548: 28-31) เกี่ยวกับการเกิดอุบัติเหตุและการบาดเจ็บจากการทำงานในการก่อสร้าง: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยทักษิณ จังหวัดพัทลุง พบว่าพนักงานก่อสร้างที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนน้อยกว่า 3 คน มีการเกิดอุบัติเหตุและการบาดเจ็บจากการทำงานมากกว่าพนักงานก่อสร้างที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเท่ากับ 3 คนขึ้นไป แต่ความแตกต่างนี้ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือพนักงานก่อสร้างที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากน้อยแตกต่างกัน มีการเกิดอุบัติเหตุและการบาดเจ็บจากการทำงานไม่แตกต่างกัน

จากผลการศึกษาและงานวิจัยที่กล่าวข้างต้น พบว่าจำนวนสมาชิกในครัวเรือนไม่มีความสัมพันธ์กับสภาพการทำงาน แต่สำหรับการศึกษารุ่นนี้ผู้วิจัยคาดว่าจำนวนสมาชิกในครัวเรือนน่าจะส่งผลต่อสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบที่ต่างกัน ด้วยเหตุผลที่ว่าจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากน่าจะแสดงถึงการเกื้อหนุนด้านการทำงานให้มีสภาพที่ดีขึ้นระหว่างสมาชิกในครัวเรือนเดียวกัน ดังนั้นการศึกษารุ่นนี้ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานเพื่อเป็นแนวทางการวิจัยว่าแรงงานนอกระบบที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากกว่าน่าจะจะมีคะแนนสภาพการทำงานโดยเฉลี่ยสูงกว่าแรงงานนอกระบบที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนน้อยกว่า

5) ระดับการศึกษา

สำนักงานสถิติแห่งชาติได้สำรวจภาวะการทำงานของประชากรในปี 2549 และ 2550 ที่ผ่านมา พบว่าแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาค่อนข้างต่ำ โดยเฉพาะแรงงานที่ไม่มีการศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษามีมากถึงร้อยละ 49.0 ในปี 2549 และร้อยละ 46.1 ในปี 2550 ดังนั้นการศึกษานับว่าเป็นทุนมนุษย์ที่ทำให้เกิดการยอมรับในการจ้างงานของตลาดแรงงาน อีกทั้งระดับการศึกษาเป็นตัวชี้วัดหนึ่งที่สำคัญของแรงงานนอกระบบเกี่ยวกับการจ้างงานและสภาพการทำงานที่แตกต่างกัน เช่น การศึกษาที่ผ่านมาของมงคล แสงทอง (2547: 63) เรื่องสภาพแวดล้อมในการทำงานและภาวะสุขภาพของกลุ่มอาชีพหัตถศัลยาไทยลือเกวียน ในจังหวัดชัยภูมิ พบว่าระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับการเกิดอุบัติเหตุจากการทำงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กล่าวคือแรงงานที่มีการศึกษาต่ำจะมีการปฏิบัติงานหรือการกระทำที่ไม่ปลอดภัยก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับอุบัติเหตุจากการทำงานมากกว่าแรงงานที่มีการศึกษาสูงกว่า

สุรศักดิ์ ราษี (2546: 78) ศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตในการทำงานของกรรมกรก่อสร้างในจังหวัดเลยที่ส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา พบว่าระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตในการทำงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กล่าวคือกรรมกรก่อสร้างที่มีระดับการศึกษาสูงกว่ามัธยมศึกษาตอนต้นและมีคุณภาพชีวิตการทำงานระดับสูง มีสัดส่วนมากกว่ากรรมกรก่อสร้างที่ไม่มีการศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษา และการศึกษาของผดุงศักดิ์ ลิ้มกาญจนา (2548: 64, 77) เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตในการทำงานของคนงานก่อสร้างในเขตเทศบาลนครยะลา โดยที่คุณภาพชีวิต ได้แก่ รายได้และสวัสดิการ สภาพแวดล้อมในการทำงาน และความปลอดภัยในการทำงาน พบว่าคนงานก่อสร้างที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยคนงานก่อสร้างที่มีการศึกษาในระดับอาชีวศึกษามีคุณภาพชีวิตในการทำงานอยู่ในระดับสูงกว่าคนงานก่อสร้างที่ไม่มีการศึกษาและระดับมัธยมศึกษาตอนต้น แสดงว่าคนงานก่อสร้างที่มีระดับการศึกษาสูงกว่ามีคุณภาพชีวิตในการทำงานดีกว่าคนงานก่อสร้างที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า

พงศ์พิชา กันฉาย (2549: 98) ศึกษาเรื่องสภาพการทำงาน ปัญหา และความต้องการด้านอาชีพของแรงงานหญิงที่ประกอบอาชีพอิสระในชุมชนวัดบุญรอดธรรมาราม ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่าแรงงานหญิงที่ศึกษาระดับประถมศึกษา มีจำนวนชั่วโมงการทำงานน้อยกว่าแรงงานหญิงที่ศึกษาระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป กล่าวคือแรงงานหญิงที่มีการศึกษาสูงขึ้นจะมีจำนวนชั่วโมงการทำงานที่เพิ่มมากขึ้น

จากผลการศึกษาและงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นนั้น พบว่าแรงงานส่วนใหญ่ที่มีระดับการศึกษาสูงกว่ามีสภาพการทำงานในเรื่องชั่วโมงในการทำงาน สภาพแวดล้อมในการทำงาน และความปลอดภัยในการทำงานอยู่ในระดับดีกว่าแรงงานที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า ดังนั้นผู้วิจัยคาดว่าระดับการศึกษาน่าจะส่งผลต่อสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบที่แตกต่างกัน สำหรับการศึกษาค้นคว้าวิจัยตั้งสมมติฐานเพื่อการวิจัยว่า แรงงานนอกระบบที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าน่าจะมีคะแนนสภาพการทำงานโดยเฉลี่ยสูงกว่าแรงงานนอกระบบที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า

6) เขตที่อยู่อาศัย

โดยทั่วไปแล้ว สภาพพื้นที่ที่เป็นเขตเทศบาลกับนอกเขตเทศบาลมักมีความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สภาพแวดล้อม ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกหรือสาธารณูปโภค และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีต่างๆ เหล่านี้น่าจะส่งผลให้แรงงานนอกระบบที่อาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีกว่าน่าจะมีสภาพการทำงานที่ดีกว่า จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพการทำงานกับเขตที่อยู่อาศัยที่ผ่านมา เช่น การศึกษาของศูนย์ศึกษาและพัฒนาผู้รับงานไปทำที่บ้าน (2545 อ้างถึงใน สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษา, 2549: 99) เกี่ยวกับแนวทางการคุ้มครองและสร้างหลักประกันทางสังคมแก่แรงงานหญิงในภาคเศรษฐกิจนอกระบบ พบว่าสภาพแวดล้อมการทำงานที่บ้านของผู้รับงานไปทำที่บ้านในเขตเมืองและชนบทมีความแตกต่างกัน กล่าวคือผู้รับงานไปทำที่บ้านในพื้นที่เขตเมืองมักใช้สถานที่ทำงานภายในตัวบ้าน ในขณะที่ผู้รับงานไปทำที่บ้านในเขตชนบทมักนั่งทำงานนอกตัวบ้าน ประกอบกับสภาพแวดล้อมในเขตเมืองไม่เหมาะสมกับการรับงานมาทำที่บ้าน ได้แก่ แสงสว่างไม่เพียงพอ มีฝุ่นละออง อากาศถ่ายเทไม่สะดวก มีปัญหามลพิษของสิ่งแวดล้อมจากกองขยะ เสียงดัง และกลิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งบ้านของผู้ที่มีรายได้น้อย ดังนั้นผู้รับงานไปทำที่บ้านในเขตชนบทมีสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ดีกว่าผู้รับงานไปทำที่บ้านในเขตเมือง

จากผลการศึกษาและงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นนั้นพบว่า ถึงแม้ว่าจะมีงานศึกษาเกี่ยวกับแรงงานนอกระบบมากพอสมควร แต่การศึกษาเกี่ยวกับสภาพการทำงานที่สัมพันธ์กับเขตที่อยู่อาศัยมีค่อนข้างน้อย และส่วนใหญ่เป็นการวิจัยในระดับจุลภาค (สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษา, 2549: 192) ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพการทำงานกับเขตที่อยู่อาศัยของแรงงานนอกระบบในภาพรวมเห็นได้ไม่ชัดเจนนัก แต่โดยที่แรงงานนอกระบบส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลหรือเขตเมือง จะมีสภาพแวดล้อมในการทำงานในระดับที่ไม่เหมาะสมมากกว่าแรงงานนอกระบบที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาลหรือเขตชนบท ประกอบกับในเขตเมืองเป็นแหล่งความเจริญทางเศรษฐกิจ จึงทำให้เกิดการแข่งขันในภาคการผลิตและภาคการบริการค่อนข้างสูง เป็นเหตุให้

แรงงานนอกระบบในเขตเมืองต้องทำงานในจำนวนชั่วโมงที่ยาวนานกว่า อีกทั้งปรากฏว่าแรงงานในเขตเมืองมีโอกาสที่จะประสบปัญหาการเกิดอุบัติเหตุจากการทำงานได้มากกว่าแรงงานนอกระบบในเขตชนบท ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยจึงคาดว่าแรงงานนอกระบบที่อยู่นอกเขตเทศบาลหรือเขตชนบทน่าจะมีสภาพการทำงานดีกว่าแรงงานนอกระบบที่อยู่ในเขตเทศบาลหรือเขตเมือง ดังนั้นสำหรับการศึกษาคั้งนี้ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานเพื่อเป็นแนวทางการวิจัยว่า แรงงานนอกระบบที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาลน่าจะมีคะแนนสภาพการทำงานโดยเฉลี่ยสูงกว่าแรงงานนอกระบบที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล

7) ภาคที่อยู่อาศัย

ข้อมูลการศึกษาจากแหล่งหลากหลายแสดงให้เห็นว่าในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย ประชากรมักมีวิถีการดำเนินชีวิต การอยู่อาศัย การประกอบอาชีพ และรูปแบบการทำงานที่ต่างกัน เพราะถูกกำหนดโดยลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ประเพณีและวัฒนธรรม รวมทั้งแต่ละภูมิภาคมักจะเป็นแหล่งของการมีงานทำในประเภทและลักษณะที่ต่างกัน ดังนั้นผู้วิจัยคาดว่าภาคที่อยู่อาศัยน่าจะมีส่วนสำคัญในการกำหนดการจ้างงานของแรงงานนอกระบบ และอาจส่งผลต่อสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบที่แตกต่างกันได้ เช่น การศึกษาของกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน (2545: 27) ได้เสนอรายงานผลการวิเคราะห์ค่าจ้าง รายได้ และชั่วโมงการทำงาน ปี พ.ศ. 2544 พบว่าชั่วโมงการทำงานของลูกจ้างมีความแตกต่างกันในแต่ละภาค กล่าวคือเขตปริมณฑล (5 จังหวัดรอบเขตกรุงเทพมหานคร) มีสัดส่วนของลูกจ้างที่มีชั่วโมงการทำงานเกินกว่ากฎหมายกำหนดมากที่สุด (50.3 ชั่วโมงต่อสัปดาห์) รองลงมาคือ กรุงเทพมหานคร ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ (49.9 48.9 48.7 47.1 และ 44.6 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ตามลำดับ) ดังนั้นแสดงให้เห็นได้ว่าแรงงานที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมีจำนวนชั่วโมงการทำงานมากที่สุด ขณะที่ภาคใต้มีจำนวนชั่วโมงการทำงานต่อสัปดาห์น้อยที่สุด

สำนักงานสถิติแห่งชาติศึกษาเกี่ยวกับชั่วโมงการทำงานจากการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร (2545-2547) พบว่าแรงงานนอกระบบมีชั่วโมงการทำงานแตกต่างกันในแต่ละภาค กล่าวคือผู้ที่ทำงานต่ำกว่า 35 ชั่วโมงต่อสัปดาห์มีมากที่สุดคือ ภาคใต้ รองลงมาคือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ ภาคกลาง และกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ตามลำดับ (อ้างถึงใน กุศล สุนทรธาดา, 2548: 37) และการศึกษาของสถาบันวิจัยสังคม (2551: 3) เกี่ยวกับระบบคุ้มครองและสร้างควมมั่นคงสำหรับแรงงานนอกระบบ โดยพิจารณาภาพรวมของแรงงานนอกระบบทั้งประเทศ พบว่ากลุ่มแรงงานนอกระบบที่ประสบปัญหาจากการทำงาน ได้แก่ ค่าตอบแทนงานหนัก งานไม่ต่อเนื่อง และไม่ได้รับสวัสดิการ โดยมีสภาพการทำงานที่แตกต่างกันในแต่ละภาคที่อยู่อาศัย ส่วนใหญ่แรงงาน

นอกระบบที่ประสบปัญหาจากการทำงานดังที่กล่าวข้างต้นมากที่สุด คือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รองลงมาคือ ภาคกลาง (ยกเว้นกรุงเทพมหานคร) สำหรับแรงงานนอกระบบที่ประสบปัญหาจากการทำงานน้อยที่สุด คือ ภาคเหนือ และภาคใต้ ตามลำดับ

จากผลการศึกษาและงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นนั้น พบว่าแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสภาพการทำงานอยู่ในระดับไม่ดีมากที่สุด เมื่อเทียบกับแรงงานนอกระบบในภาคอื่นๆ และจากผลการศึกษาที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ยังพบว่าแรงงานทางภาคใต้มีจำนวนชั่วโมงการทำงานน้อยที่สุด ประกอบกับประสบปัญหาจากการทำงานที่น้อยเช่นกัน ดังนั้นผู้วิจัยคาดว่าภาคใต้น่าจะมีสภาพการทำงานดีกว่าภาคอื่นๆ ดังนั้นผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานเพื่อการวิจัยว่าแรงงานนอกระบบที่อยู่ในภาคใต้น่าจะมีคะแนนสภาพการทำงานโดยเฉลี่ยสูงกว่าแรงงานนอกระบบที่อยู่ในภาคอื่นๆ (ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และกรุงเทพมหานคร)

8) สถานภาพการทำงาน

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพการทำงานกับสถานภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบที่ผ่านมา เช่น การศึกษาของกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงาน (2547: 86-87) เกี่ยวกับการคุ้มครองแรงงานในงานภาคเกษตร สาขาเพาะปลูก พบว่านายจ้างและลูกจ้างในภาคเกษตรมีปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับสถานภาพในการทำงานแตกต่างกัน กล่าวคือนายจ้างจะมีปัญหาเกี่ยวกับการขาดแคลนแรงงานตามฤดูกาล ราคาผลผลิตตกต่ำและปัญหาด้านการตลาด รวมถึงต้นทุนการผลิตสูง ส่วนลูกจ้างภาคเกษตรมีปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการว่างงานเนื่องจากฤดูกาล อาชีพเพาะปลูกมีรายได้น้อยไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ รวมถึงสภาพการทำงานที่ต้องทำงานหนัก

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยดังที่กล่าวมาข้างต้นนั้น พบว่าการศึกษาเกี่ยวกับสภาพการทำงานที่สัมพันธ์กับสถานภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมีค่อนข้างน้อย ทำให้ไม่สามารถสรุปทิศทางการศึกษาความสัมพันธ์ที่ชัดเจนได้ เนื่องจากแรงงานนอกระบบมีความหลากหลายในสาขาอาชีพ ประกอบกับการมีสถานภาพการทำงานที่แตกต่างกันออกไป แต่สำหรับการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยคาดว่าแรงงานที่มีสถานภาพเป็นนายจ้างน่าจะมีสภาพการทำงานดีกว่าแรงงานที่มีสถานภาพการทำงานอื่นๆ โดยอาศัยแนวคิดความขัดแย้งของชนชั้นทางสังคม (Conflict theory) แนวคิดนี้มีมุมมองว่า ตำแหน่งทางสังคมนั้นมีความเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ กล่าวคือเมื่อมีกลุ่มหนึ่งได้รับผลประโยชน์ จึงต้องมีอีกกลุ่มหนึ่งที่ถูกใช้ประโยชน์ เช่น นายจ้างคือผู้ได้รับผลประโยชน์ และลูกจ้างคือผู้ที่ถูกใช้ประโยชน์ ดังนั้นการแสวงหาผลประโยชน์ของกลุ่มผู้ที่มีอำนาจอย่างนายจ้าง จึงน่าจะมีสภาพการทำงานที่ดีกว่า ประกอบกับแรงงานที่สถานภาพการทำงานเป็นนายจ้างมีการทำงานที่

เป็นอิสระ และมักจะไมทำงานที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุ ดังนั้นด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ ผู้วิจัย จึงตั้งสมมติฐานเพื่อเป็นแนวทางการวิจัยว่า แรงงานนอกระบบที่มีสถานภาพการทำงานเป็นนายจ้าง น่าจะมีคะแนนสภาพการทำงานโดยเฉลี่ยสูงกว่าแรงงานนอกระบบที่มีสถานภาพการทำงานอื่นๆ

9) ลักษณะอาชีพ

ลักษณะอาชีพเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ผู้วิจัยคาดว่าน่าจะส่งผลต่อสภาพการทำงานของ แรงงานนอกระบบ จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพ การทำงานกับลักษณะอาชีพของแรงงานนอกระบบที่ผ่านมา เช่น การศึกษาของกรมสวัสดิการ และคุ้มครองแรงงาน (2545: 29) ได้เสนอรายงานผลการวิเคราะห์ค่าจ้าง รายได้ และชั่วโมงการ ทำงาน ปี พ.ศ.2544 พบว่าลูกจ้างที่มีลักษณะอาชีพการทำงานแตกต่างกันมีจำนวนชั่วโมงการ ทำงานที่สูงกว่ากฎหมายกำหนดแตกต่างกัน โดยลูกจ้างที่อยู่ในกลุ่มอาชีพด้านการบริการและการ ขาย (ในร้านค้าและตลาด) มีสัดส่วนของผู้ที่มีจำนวนชั่วโมงการทำงานสูงกว่ากฎหมายกำหนด มากที่สุด รองลงมาคือ กลุ่มอาชีพด้านช่าง/ฝีมือ (การถลุง การสกัด และงานก่อสร้าง) และกลุ่ม อาชีพขั้นพื้นฐานต่างๆ (การผลิตและการขนส่ง) ตามลำดับ ในขณะที่แรงงานในกลุ่มอาชีพเกี่ยวกับการ ประกอบวิชาชีพต่างๆ (วิชาชีพด้านการสอน พิธีกร คณิตศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์) มีสัดส่วน ของลูกจ้างที่มีจำนวนชั่วโมงการทำงานที่สูงกว่ากฎหมายกำหนดน้อยที่สุด และการศึกษาของ สถาบันวิจัยสังคม (2551: 4-237) พบว่าแรงงานนอกระบบในแต่ละกลุ่มอาชีพมีชั่วโมงการทำงาน แตกต่างกัน กล่าวคือกลุ่มอาชีพที่อยู่ในภาคการบริการของแรงงานนอกระบบ ได้แก่ กลุ่มผู้ขับรถ รับจ้างและกลุ่มคนค้าขายมีสัดส่วนของผู้ที่ทำงานมากกว่า 12 ชั่วโมงต่อวัน สูงกว่าในกลุ่มอาชีพอื่นๆ ในขณะที่กลุ่มอาชีพเกษตรพันธะสัญญาเป็นอาชีพที่มีสัดส่วนของผู้ที่ทำงานน้อยกว่า 8 ชั่วโมงต่อวัน สูงกว่าในกลุ่มอาชีพอื่นๆ ความแตกต่างในลักษณะอาชีพย่อมมีจำนวนชั่วโมงการทำงานที่แตกต่างกัน

จากผลการศึกษาและงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นพอที่จะสรุปได้ว่า แรงงานนอกระบบที่ ประกอบอาชีพโดยใช้วิชาชีพหรือวิชาการน่าจะมีสภาพการทำงานดีกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับอาชีพ อื่นๆ กล่าวคืออาชีพที่ใช้วิชาชีพหรือวิชาการ ส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานที่มีการศึกษาค่อนข้างสูง เมื่อ เปรียบเทียบกับแรงงานในสาขาอาชีพอื่น อีกทั้งแรงงานที่ประกอบอาชีพด้านวิชาชีพหรือวิชาการ เป็นอาชีพที่ใช้ทักษะมากกว่าการใช้กำลังแรงงาน จึงมักประสบปัญหาเกี่ยวกับสภาพการทำงาน น้อยกว่าอาชีพอื่นๆ ที่ต้องใช้กำลังแรงงานที่มากกว่า เช่น อาชีพช่างเทคนิค อาชีพเกษตรกรรม และ อาชีพบริการ (หาบเร่และแผงลอย) เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยคาดว่าแรงงานนอกระบบที่ประกอบ อาชีพโดยใช้วิชาชีพหรือวิชาการน่าจะมีสภาพการทำงานดีกว่าแรงงานนอกระบบที่ประกอบอาชีพ อื่นๆ ดังนั้นการศึกษาค้นคว้าวิจัยจึงตั้งสมมติฐานเพื่อการวิจัยว่า แรงงานนอกระบบที่ประกอบ

อาชีพที่ใช้วิชาชีพ/วิชาการน่าจะมีคะแนนสภาพการทำงานโดยเฉลี่ยสูงกว่าแรงงานนอกระบบที่ประกอบอาชีพอื่นๆ

10) ประเภทอุตสาหกรรม

การทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพการทำงานกับประเภทอุตสาหกรรมที่ผ่านมา พบว่ามีการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรดังกล่าวค่อนข้างน้อย เช่น การศึกษาของสถาบันวิจัยและให้คำปรึกษา (2549) เรื่องโครงการประมวลองค์ความรู้และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแรงงานนอกระบบ ได้สรุปภาพรวมเกี่ยวกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในแต่ละประเภทอุตสาหกรรม ดังนี้ แรงงานในภาคเกษตรส่วนใหญ่มีความรู้ที่น้อยและรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน สภาพการทำงานในภาคการเกษตรไม่มีความแน่นอน ส่วนแรงงานในภาคการผลิต โดยส่วนใหญ่เป็นงานประเภทการรับงานไปทำที่บ้าน ซึ่งมีความยืดหยุ่นในการทำงาน สามารถเลือกเวลาทำงานได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแรงงานเพศหญิงที่มีภาระในการดูแลครอบครัวและทำงานบ้าน และแรงงานในภาคบริการทุกกลุ่มอาชีพ ส่วนใหญ่มักประสบปัญหาเกี่ยวกับความไม่ปลอดภัยในการทำงาน และอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพ ได้แก่ ผู้ค้าหาบเร่แผงลอย ผู้มีอาชีพถีบรถสามล้อ ช่างมอเตอร์ไซค์รับจ้าง รวมถึงผู้มีอาชีพเก็บขยะชายที่ต้องทำงานในสถานที่สกปรกและมีกลิ่นเหม็น เป็นต้น

จากการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่กล่าวข้างต้นนั้น พอที่จะชี้ให้เห็นได้ว่า แรงงานในภาคการผลิตน่าจะมีสภาพการทำงานดีกว่าแรงงานในภาคเกษตรและภาคการบริการ ด้วยเหตุผลที่ว่า แรงงานนอกระบบในภาคการผลิตส่วนใหญ่เป็นผู้รับงานไปทำที่บ้าน และสามารถเลือกเวลาทำงานได้ มีสภาพแวดล้อมในการทำงานใกล้เคียงกับที่อยู่อาศัย ตรงกันข้ามกับแรงงานในภาคเกษตรกรรมและภาคบริการที่มีประสบปัญหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมกับการทำงาน (ภาคบริการ) และความไม่ปลอดภัยในการทำงานเกี่ยวกับสารเคมี (ภาคเกษตรกรรม) และที่สำคัญในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 3-7 ได้เน้นการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมการผลิตจนทำให้เกิดความไม่สมดุลระหว่างความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำต่อแรงงานในภาคเกษตรกรรมและภาคการบริการ ดังนั้นผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานเพื่อการวิจัยว่า แรงงานนอกระบบที่อยู่ในภาคการผลิตน่าจะมีคะแนนสภาพการทำงานโดยเฉลี่ยสูงกว่าแรงงานนอกระบบที่อยู่ในภาคเกษตรกรรมและภาคการบริการ

1.7 สมมติฐานของการศึกษา

การศึกษาเรื่องสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในประเทศไทย ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานหลักและสมมติฐานรอง โดยมีรายละเอียดดังนี้

สมมติฐานหลัก

ปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบในประเทศไทยที่แตกต่างกัน ส่งผลให้สภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบแตกต่างกัน

สมมติฐานรอง

1. แรงงานนอกระบบเพศหญิงน่าจะมีคะแนนสภาพการทำงานโดยเฉลี่ยสูงกว่าแรงงานนอกระบบเพศชาย
2. แรงงานนอกระบบที่มีอายุมากกว่าน่าจะมีคะแนนสภาพการทำงานโดยเฉลี่ยสูงกว่าแรงงานนอกระบบที่มีอายุน้อยกว่า
3. แรงงานนอกระบบที่มีสถานภาพโสดน่าจะมีคะแนนสภาพการทำงานโดยเฉลี่ยสูงกว่าแรงงานนอกระบบที่มีสถานภาพสมรสและหม้าย/หย่า/แยกกันอยู่
4. แรงงานนอกระบบที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากกว่าน่าจะมีคะแนนสภาพการทำงานโดยเฉลี่ยสูงกว่าแรงงานนอกระบบที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนน้อยกว่า
5. แรงงานนอกระบบที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าน่าจะมีคะแนนสภาพการทำงานโดยเฉลี่ยสูงกว่าแรงงานนอกระบบที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า
6. แรงงานนอกระบบที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาลน่าจะมีคะแนนสภาพการทำงานโดยเฉลี่ยสูงกว่าแรงงานนอกระบบที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล
7. แรงงานนอกระบบที่อยู่ในภาคใต้น่าจะมีคะแนนสภาพการทำงานโดยเฉลี่ยสูงกว่าแรงงานนอกระบบที่อยู่ในภาคอื่นๆ
8. แรงงานนอกระบบที่มีสถานภาพการทำงานเป็นนายจ้างน่าจะมีคะแนนสภาพการทำงานโดยเฉลี่ยสูงกว่าแรงงานนอกระบบที่มีสถานภาพการทำงานอื่นๆ
9. แรงงานนอกระบบที่ประกอบอาชีพที่ใช้วิชาชีพ/วิชาการน่าจะมีคะแนนสภาพการทำงานโดยเฉลี่ยสูงกว่าแรงงานนอกระบบที่ประกอบอาชีพอื่นๆ
10. แรงงานนอกระบบที่อยู่ในภาคการผลิตน่าจะมีคะแนนสภาพการทำงานโดยเฉลี่ยสูงกว่าแรงงานนอกระบบที่อยู่ในภาคเกษตรกรรมและภาคการบริการ

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการศึกษานี้คาดว่าจะทำให้ผู้ที่สนใจเกี่ยวกับแรงงานนอกระบบได้รับรู้และเข้าใจมากขึ้นเกี่ยวกับสภาพการทำงานโดยรวมของแรงงานกลุ่มนี้ รวมทั้งได้ทราบเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลหรือมีความสัมพันธ์กับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในประเทศไทย ซึ่งความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวนี้ น่าจะช่วยให้ได้ข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาแนวทางปฏิบัติเพื่อปรับปรุงสภาพการทำงานที่เหมาะสมตามสิทธิขั้นพื้นฐานของแรงงานที่ควรจะได้รับ ตลอดจนก่อให้เกิดการคุ้มครองแรงงานนอกระบบให้มีสภาพการทำงานที่ดีขึ้นกว่าเดิมต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

ระเบียบวิธีวิจัย

2.1 แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาเรื่องสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในประเทศไทยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลทั้งวิธีการเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณผู้วิจัยใช้ข้อมูลจากโครงการสำรวจแรงงานนอกระบบ (ไตรมาสที่ 3) ปี พ.ศ.2551 ดำเนินการโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติที่เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนหรือสมาชิกในครัวเรือนที่ตกเป็นตัวอย่าง (แบบสอบถามคูในภาคผนวก ก) สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพนั้น ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับแรงงานนอกระบบส่วนหนึ่งที่ตกเป็นตัวอย่าง เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกมาประกอบกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณให้เข้าใจประเด็นที่ศึกษามากยิ่งขึ้น

2.2 การเลือกกลุ่มประชากรตัวอย่าง

2.2.1 การศึกษาเชิงปริมาณ

1. การเลือกตัวอย่าง

การสำรวจแรงงานนอกระบบ ปี พ.ศ.2551 โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติเป็นโครงการสำรวจระดับประเทศ โดยแผนการสุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นแบบ Stratified Two-Stage Sampling โดยมีจังหวัดเป็นสตราตัม ชุมรุมอาคาร (ในเขตเทศบาล) และหมู่บ้าน (นอกเขตเทศบาล) เป็นหน่วยตัวอย่างขั้นที่หนึ่ง ครัวเรือนส่วนบุคคลและสมาชิกในครัวเรือนพิเศษเป็นหน่วยตัวอย่างขั้นที่สอง

การจัดสตราตัม

จังหวัดเป็นสตราตัมซึ่งมีทั้งสิ้น 76 สตราตัม และในแต่ละสตราตัมได้ทำการแบ่งออกเป็น 2 สตราตัมย่อย ตามลักษณะการปกครอง คือ ในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล

การเลือกตัวอย่างขั้นที่หนึ่ง

จากแต่ละสตราตัมย่อยหรือแต่ละเขตการปกครอง ได้ทำการเลือกชุมรุมอาคาร/หมู่บ้านตัวอย่างอย่างอิสระต่อกัน โดยให้ความน่าจะเป็นในการเลือกเป็นปฏิภาคกับจำนวนครัวเรือนของชุมรุมอาคาร/หมู่บ้านนั้นๆ ได้จำนวนตัวอย่างทั้งสิ้น 5,796 ชุมรุมอาคาร/หมู่บ้านจากทั้งสิ้นจำนวน 109,966 ชุมรุมอาคาร/หมู่บ้าน ซึ่งกระจายไปตามภาคและเขตการปกครอง

การเลือกตัวอย่างขั้นที่สอง

ในขั้นนี้เป็นการเลือกครัวเรือนตัวอย่างจากครัวเรือนส่วนบุคคลทั้งสิ้น ในบัญชีรายชื่อครัวเรือน ซึ่งได้จากการนับจุดในแต่ละชุมชนอาคาร/หมู่บ้านตัวอย่าง ด้วยวิธีการสุ่มแบบมีระบบ โดยกำหนดขนาดตัวอย่างเป็นดังนี้ คือ

ในเขตเทศบาล: กำหนด 15 ครัวเรือนตัวอย่างต่อชุมชนอาคาร

นอกเขตเทศบาล: กำหนด 12 ครัวเรือนตัวอย่างต่อหมู่บ้าน

ก่อนที่จะทำการเลือกครัวเรือนตัวอย่าง ได้มีการจัดเรียงรายชื่อครัวเรือนส่วนบุคคลใหม่ตามขนาดของครัวเรือน ซึ่งวัดด้วยจำนวนสมาชิกในครัวเรือน ส่วนในกรณีของครัวเรือนพิเศษในขั้นนี้เป็นการเลือกสมาชิกตัวอย่างจากครัวเรือนพิเศษทุกครัวเรือนในแต่ละชุมชน-อาคาร/หมู่บ้านตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบมีระบบ จำนวนครัวเรือนส่วนบุคคลตัวอย่างทั้งสิ้น 79,560 ครัวเรือน

2. ประชากรตัวอย่าง

ประชากรตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ คือผู้ที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป โดยมีงานทำแต่ไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย และไม่มีหลักประกันทางสังคมจากการทำงาน หรือที่เรียกว่าแรงงานนอกระบบที่อยู่ในประเทศไทย ดังนั้นเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษานี้ ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาแรงงานนอกระบบในประเทศไทยทุกคนที่ตกเป็นตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 76,398 ราย

2.2.2 การศึกษาเชิงคุณภาพ

การศึกษานี้ ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเพิ่มเติมโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อนำมาประกอบผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ โดยคัดเลือกพื้นที่และกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sample) สำหรับเกณฑ์ในการเลือกพื้นที่แบบเจาะจง คือเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีแรงงานนอกระบบหลากหลาย รวมทั้งเพื่อความสะดวกและประหยัดเวลาและงบประมาณในการเดินทางเพื่อเก็บข้อมูล

สำหรับการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงเพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกจากแต่ละประเภทอุตสาหกรรมของแรงงานนอกระบบ ผู้วิจัยได้อาศัยเกณฑ์การแบ่งลักษณะอาชีพโดยเฉพาะแรงงานนอกระบบที่มีอาชีพขั้นพื้นฐานต่างๆ ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2552) (รายละเอียดปรากฏในภาคผนวก ข) ได้แก่ กลุ่มแรงงานนอกระบบภาคเกษตรกรรมโดยผู้วิจัยศึกษาเฉพาะแรงงานที่ประกอบอาชีพทำนา กลุ่มแรงงานนอกระบบภาคการผลิตผู้วิจัยศึกษาเฉพาะแรงงานที่ประกอบอาชีพก่อสร้าง และกลุ่มแรงงานนอกระบบภาคการบริการและค้าขายผู้วิจัยศึกษาเฉพาะแรงงานที่ประกอบอาชีพค้าขายแผงลอย ส่วนกลุ่มแรงงานนอกระบบเหมืองผู้วิจัยศึกษาเฉพาะ

แรงงานเหมาะสมที่ประกอบอาชีพเย็บผ้า สำหรับกลุ่มอาชีพหลังสุดนี้แม้ว่าจะถูกจัดเป็นแรงงานที่อยู่ในประเภทอุตสาหกรรมภาคการผลิต แต่ผู้วิจัยคาดว่าแรงงานดังกล่าวมีลักษณะการทำงานที่แตกต่างไปจากกลุ่มแรงงานนอกระบบอื่นๆ ในอุตสาหกรรมภาคการผลิต สำหรับแรงงานนอกระบบที่ประกอบอาชีพขั้นพื้นฐานต่างๆ ดังที่ได้คัดเลือกมาเป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษานี้ จัดว่าเป็นแรงงานที่ยากจนและด้อยโอกาส รวมถึงมีสภาพการทำงานที่ไม่เหมาะสมเมื่อเทียบกับแรงงานนอกระบบที่ประกอบอาชีพอื่นๆ (สถาบันวิจัยสังคม, 2551: 1-2) รวมทั้งเป็นกลุ่มแรงงานที่ไม่มีหลักประกันสังคมจากการทำงาน ไม่มีสวัสดิการและไม่ได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายแรงงาน

จากเกณฑ์การคัดเลือกดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยได้ตัวอย่างสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวน 17 ราย ประกอบด้วยกลุ่มแรงงานนอกระบบภาคเกษตรกรรมซึ่งเป็นแรงงานที่มีสัดส่วนสูงสุดจำนวน 5 ราย แรงงานนอกระบบภาคการผลิตจำนวน 4 ราย และแรงงานนอกระบบภาคการบริการและค้าขายจำนวน 4 ราย และกลุ่มแรงงานรับเหมาช่วงจำนวน 4 ราย (ดูรายละเอียดเกี่ยวกับคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่างในภาคผนวก ค)

สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึกนี้ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงเดือนตุลาคม 2552 เป็นระยะเวลาประมาณ 1 เดือน โดยกำหนดแนวคำถามของการสัมภาษณ์เชิงลึกไว้ล่วงหน้า (รายละเอียดปรากฏในภาคผนวก ง) เพื่อนำมาสังเคราะห์และสรุปข้อค้นพบที่คาดว่าจะช่วยให้เกิดความเข้าใจเพิ่มขึ้นจากผลการศึกษาเชิงปริมาณในประเด็นต่อไปนี้

1. ลักษณะทางประชากร สังคม และเศรษฐกิจ
2. ลักษณะการทำงานและอาชีพ
3. สภาพการทำงาน
4. การรับรู้เกี่ยวกับสถานภาพการทำงาน
5. สวัสดิการและการได้รับความช่วยเหลือต่างๆ
6. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะ
7. ข้อเสนอแนะหรือความต้องการอื่นๆ

2.3 นิยามศัพท์

สภาพการทำงาน หมายถึง ลักษณะการทำงานของแรงงานนอกระบบ ได้แก่ จำนวนชั่วโมงการทำงาน สภาพแวดล้อมในการทำงาน การเกิดอุบัติเหตุจากการทำงาน ความปลอดภัยในการทำงาน และปัญหาจากการทำงาน

แรงงานนอกระบบ โดยการให้ความหมายตามสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2551: 21) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง ผู้มีงานทำที่ไม่ได้รับความคุ้มครอง และไม่มีหลักประกันทางสังคมจากการทำงาน

ผู้มีงานทำ ตามการให้ความหมายของแรงงานนอกระบบที่กล่าวข้างต้น หมายถึง บุคคลที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป และในสัปดาห์แห่งการสำรวจ มีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

1. ได้ทำงานตั้งแต่ 1 ชั่วโมงขึ้นไป โดยได้รับค่าจ้าง เงินเดือน ผลกำไรเงินปันผล ค่าตอบแทนที่มีลักษณะอย่างอื่น สำหรับผลงานที่ทำเป็นเงินสดหรือสิ่งของ
2. ไม่ได้ทำงาน หรือทำงานน้อยกว่า 1 ชั่วโมง แต่เป็นบุคคลที่มีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้ (ซึ่งจะถือว่า เป็นผู้ที่ปกติมีงานประจำ)
 - 2.1) ยังได้รับค่าตอบแทน ค่าจ้างหรือผลประโยชน์อื่นๆ หรือผลกำไรจากงานหรือธุรกิจในช่วงที่ไม่ได้ทำงาน
 - 2.2) ไม่ได้รับค่าตอบแทน ค่าจ้าง หรือผลประโยชน์อื่นๆ หรือผลกำไรจากงานหรือธุรกิจในช่วงที่ไม่ได้ทำงาน แต่ยังมีงานหรือธุรกิจที่จะกลับไปทำ
3. ทำงานอย่างน้อย 1 ชั่วโมง โดยไม่ได้รับค่าจ้างในวิสาหกิจ หรือไร่ นา เกษตรของหัวหน้าครัวเรือนหรือของสมาชิกในครัวเรือน

2.4 นิยามตัวแปร

การศึกษาสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในประเทศไทยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ให้นิยามตัวแปรตาม และตัวแปรอิสระ โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.4.1 ตัวแปรตาม

สภาพการทำงาน เป็นตัวแปรที่ใช้เป็นตัวชี้วัดสภาพการทำงานที่เกิดจากการรวมคะแนนของตัวแปรหลายตัวแปรเกี่ยวกับการทำงานของแรงงานนอกระบบ ได้แก่ จำนวนชั่วโมงการทำงาน ความปลอดภัยในการทำงาน สภาพแวดล้อมในการทำงาน การเกิดอุบัติเหตุจากการทำงาน และปัญหาจากการทำงาน โดยมีรายละเอียดของการให้คะแนนตัวแปร ดังนี้

1) **จำนวนชั่วโมงการทำงาน** ได้จากคำถามในข้อ F28 “จำนวนชั่วโมงทำงานจริง” ในช่วง 7 วันก่อนสัมภาษณ์ โดยรวมชั่วโมงทำงานล่วงเวลา คอฟฟี่เบรก ไม่รวมเวลาพักอาหารกลางวัน มีระดับการวัดแบบแบ่งกลุ่ม (Nominal scales) โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ทั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่ม โดยพิจารณาจากกฎหมายคุ้มครองแรงงาน 2541 เกี่ยวกับเวลาการทำงาน มีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 48 ชั่วโมงต่อสัปดาห์	ให้	1	คะแนน
มากกว่า 48 ชั่วโมงต่อสัปดาห์	ให้	0	คะแนน

2) **ความปลอดภัยในการทำงาน** ได้จากคำถามในข้อ F57 “...(ชื่อ)...มีปัญหาในเรื่องความปลอดภัยในการทำงานบ้างหรือไม่” มีระดับการวัดแบบแบ่งกลุ่ม (Nominal scales) โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม และมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

ไม่มีปัญหา	ให้	1	คะแนน
มีปัญหา (ได้แก่ สารเคมี, เครื่องจักร/เครื่องมือที่เป็นอันตราย, ทางหูหรือทางตา, ทำงานในที่สูง/ใต้น้ำ/ใต้ดิน, อื่นๆ)	ให้	0	คะแนน

3) **สภาพแวดล้อมในการทำงาน** ได้จากคำถามในข้อ F56 “...(ชื่อ)...มีปัญหาในเรื่องสภาพแวดล้อมในการทำงานบ้างหรือไม่” มีระดับการวัดแบบแบ่งกลุ่ม (Nominal scales) โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม และมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

ไม่มีปัญหา	ให้	1	คะแนน
มีปัญหา (ได้แก่ สถานที่ทำงานคับแคบ/สกปรก/อากาศไม่ถ่ายเท, อิริยาบถในการทำงาน, ฝุ่นละออง/ควัน/กลิ่น, เสียงดัง, แสงสว่าง, อื่นๆ)	ให้	0	คะแนน

4) **การเกิดอุบัติเหตุจากการทำงาน** ได้จากข้อคำถามในข้อ F52 “เมื่อ 12 เดือนที่ผ่านมา...(ชื่อ)...เคยได้รับบาดเจ็บ/อุบัติเหตุจากการทำงานหรือไม่” มีระดับการวัดแบบแบ่งกลุ่ม (Nominal scales) โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม และมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

ไม่เคยเกิด	ให้	1	คะแนน
เคยเกิด (ได้แก่ พลัดตกหกล้ม, ของมีคมบาด/ทิ่ม/แทง, ถูกไฟ/น้ำร้อนลวก, อุบัติเหตุจากยานพาหนะ, ไฟฟ้าช็อต, การชน/กระแทก, ได้รับสารเคมี)	ให้	0	คะแนน

5) **ปัญหาจากการทำงาน** ได้จากข้อคำถามในข้อ F55 “...(ชื่อ)...มีปัญหาจากการทำงานบ้างหรือไม่” มีระดับการวัดแบบแบ่งกลุ่ม (Nominal scales) โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม และมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

ไม่มีปัญหา	ให้	1	คะแนน
มีปัญหา (ได้แก่ ค่าตอบแทน, งานหนัก, ทำงานไม่ตรงเวลาปกติ, งานขาดความต่อเนื่อง, ชั่วโมงการทำงานมากเกินไป, ไม่มีวันหยุด, ไม่สามารถลาหยุดหรือลาพักผ่อนได้, ไม่มีสวัสดิการ)	ให้	0	คะแนน

จากเกณฑ์การให้คะแนนดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจะทำการรวมคะแนนตัวแปรทั้ง 5 ตัวแปรให้เป็นดัชนีวัดสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ โดยการวิเคราะห์ปัจจัย (Factor Analysis) ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์องค์ประกอบหลัก (Principal Component Analysis: PCA) ที่มีการกำหนดหรือการให้ความสำคัญกับค่าน้ำหนักของตัวแปรย่อยทั้ง 5 ตัวแปรที่แตกต่างกัน (ถ้าผู้วิจัยกำหนดค่า

น้ำหนักของตัวแปรย่อยเองอาจจะไม่ถูกต้องนัก) ให้รวมกันเหลือเพียงตัวแปรเดียวหรือองค์ประกอบหลักเพียงองค์ประกอบเดียว คือ คะแนนสภาพการทำงานที่มีค่าความละเอียดมากยิ่งขึ้น และยังคงรายละเอียดของตัวแปรย่อยไว้ได้มากที่สุด อีกทั้งเพื่อความสะดวกในการวิเคราะห์ โดยมีระดับการวัดแบบอัตราส่วน (Ratio scales)

2.4.2 ตัวแปรอิสระ

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งตัวแปรอิสระออกเป็น 3 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ โดยมีรายละเอียดของแต่ละตัวแปรในแต่ละปัจจัย ดังนี้

1. ปัจจัยด้านประชากร

ปัจจัยด้านประชากร ประกอบด้วยตัวแปรอิสระ 4 ตัวแปร ได้แก่ ตัวแปรเพศ อายุ สถานภาพสมรส และจำนวนสมาชิกในครัวเรือน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) **เพศ** หมายถึง เพศของผู้ให้สัมภาษณ์ ได้จากข้อคำถาม F4 ซึ่งมีระดับการวัดแบบแบ่งกลุ่ม (Nominal scales) โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

- ชาย
- หญิง

2) **อายุ** หมายถึง อายุเต็มปีบริบูรณ์ ได้จากข้อคำถาม F5 ซึ่งมีระดับการวัดแบบแบ่งกลุ่ม (Nominal scales) แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม โดยพิจารณาจากความแตกต่างทางอายุของประชากรวัยแรงงาน คือ วัยแรงงานระยะต้น วัยแรงงานระยะกลาง วัยแรงงานระยะปลาย และวัยสูงอายุที่ยังคงมีสถานภาพเป็นผู้ใช้แรงงานอยู่ ตามลำดับดังนี้

- 15-29 ปี
- 30-44 ปี
- 45-59 ปี
- 60 ปีขึ้นไป

3) **สถานภาพสมรส** หมายถึง สถานภาพสมรสของผู้ให้สัมภาษณ์ ณ วันสัมภาษณ์ ได้จากข้อคำถาม F6 มีระดับการวัดแบบแบ่งกลุ่ม (Nominal scales) โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

- โสด
- สมรส
- หม้าย/หย่า/แยกกันอยู่

4) **จำนวนสมาชิกในครัวเรือน** หมายถึง จำนวนบุคคลที่พักอาศัยอยู่ร่วมกัน เป็นประจำภายใต้หลังคาเดียวกัน ได้จากข้อคำถามข้อ 8 ซึ่งมีระดับการวัดแบบแบ่งกลุ่ม (Nominal scales) โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม โดยพิจารณาจากขนาดของจำนวนสมาชิกที่อยู่อาศัย ตามค่าเฉลี่ยจำนวนสมาชิกในครัวเรือนในสามะโนประชากร คือ ครอบครัวขนาดเล็ก ครอบครัวขนาดกลาง และครอบครัวขนาดใหญ่ ตามลำดับดังนี้

- 1-2 คน
- 3-5 คน
- 6 คนขึ้นไป

2. ปัจจัยด้านสังคม

ปัจจัยด้านสังคม ประกอบด้วยตัวแปรอิสระ 3 ตัวแปร ได้แก่ ตัวแปรระดับการศึกษา เขตที่อยู่อาศัย และภาคที่อยู่อาศัย โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) **ระดับการศึกษา** หมายถึง ระดับชั้นสูงสุดที่จบการศึกษา ได้จากข้อคำถาม F8 “...(ชื่อ)...จบการศึกษาสูงสุดระดับใด” ซึ่งมีระดับการวัดแบบแบ่งกลุ่ม (Nominal scales) โดยแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม คือ

- ไม่มีการศึกษา/ต่ำกว่าประถมศึกษา
- ระดับประถมศึกษา
- ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
- ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า
- ระดับอุดมศึกษาขึ้นไป (รวมระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง: ปวส.)

2) **เขตที่อยู่อาศัย** หมายถึง ประเภทของเขตที่เป็นที่ตั้งของครัวเรือนที่ผู้ให้สัมภาษณ์อาศัยอยู่ ณ วันสัมภาษณ์ ได้จากข้อคำถามข้อ 4 ซึ่งมีระดับการวัดแบบแบ่งกลุ่ม (Nominal scales) แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

- ในเขตเทศบาล หมายถึง พื้นที่ในเขตเทศบาลนคร เทศบาลเมือง และ สุขาภิบาลหรือเทศบาลตำบล

- นอกเขตเทศบาล หมายถึง พื้นที่นอกเขตเทศบาลและนอกเขตสุขาภิบาล
ทั้งหมด

3) **ภาคที่อยู่อาศัย** หมายถึง ภาคที่เป็นสถานที่ตั้งของครัวเรือนที่ผู้สัมภาษณ์อาศัยอยู่ ณ วันสัมภาษณ์ ได้จากข้อคำถามข้อ 1 ซึ่งมีระดับการวัดแบบแบ่งกลุ่ม (Nominal scales) โดยแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม คือ

- กรุงเทพมหานคร
- ภาคกลาง (ยกเว้นกรุงเทพมหานคร)
- ภาคเหนือ
- ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- ภาคใต้

3. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วยตัวแปรอิสระ 3 ตัวแปร ได้แก่ ตัวแปรสถานภาพการทำงาน ลักษณะอาชีพ และประเภทอุตสาหกรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) **สถานภาพการทำงาน** หมายถึง สถานะของบุคคลที่ทำงานในสถานที่ทำงานหรือธุรกิจ ได้จากข้อคำถาม F26 “.....(ชื่อ).....ทำงานในฐานะอะไร” ซึ่งมีระดับการวัดแบบแบ่งกลุ่ม (Nominal scales) โดยแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ใช้เกณฑ์การแบ่งตาม International Classification of Status in Employment (ICSE-93) ขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ คือ

- นายจ้าง
- ประกอบธุรกิจส่วนตัว (โดยไม่มีลูกจ้าง)
- ช่วยธุรกิจในครัวเรือนโดยไม่ได้รับค่าจ้าง
- ลูกจ้าง (ภาครัฐ, เอกชน)
- การรวมกลุ่ม (หมายถึง กลุ่มคนที่มาร่วมกันทำงานโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพึ่งตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สมาชิกแต่ละคนมีความเท่าเทียมกันในการกำหนดงานทุกขั้นตอน ตลอดจนการแบ่งรายได้ให้แก่สมาชิกตามที่ตกลงกัน)

2) **ลักษณะอาชีพ** หมายถึง ลักษณะหรือชนิดของงานที่แรงงานนอกระบบนั้นทำอยู่ ได้จากข้อคำถาม F24 “...(ชื่อ)...ทำงานอะไร” ซึ่งมีระดับการวัดแบบแบ่งกลุ่ม (Nominal scales) แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม โดยพิจารณาจากเกณฑ์การแบ่งประเภทอาชีพตาม International Standard Classification of Occupations (ISCO-88) ขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ คือ

- อาชีพที่ใช้วิชาชีพ/วิชาการ
- อาชีพการบริการ/งานเสมียน/งานขาย
- อาชีพที่ปฏิบัติงานด้านการเกษตรและการประมง
- อาชีพที่ปฏิบัติงานด้านธุรกิจประเภทอุตสาหกรรม/เครื่องจักร
- อาชีพขั้นพื้นฐานต่างๆ

3) **ประเภทอุตสาหกรรม** หมายถึง ประเภทของกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ได้ดำเนินการโดยสถานประกอบการที่บุคคลนั้นกำลังทำงานอยู่หรือประเภทของธุรกิจ ซึ่งบุคคลนั้นได้ดำเนินการอยู่ในสัปดาห์แห่งการสำรวจ ได้จากข้อคำถาม F25 “กิจกรรมหลักที่....(ชื่อ)....ทำอยู่ เป็นกิจกรรมหรือผลิตอะไร” มีระดับการวัดแบบแบ่งกลุ่ม (Nominal scales) แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม โดยพิจารณาจากเกณฑ์การแบ่งประเภทอุตสาหกรรมตาม International Standard Industrial Classification of All Economic Activities: ISIC (Revision 3, 1989) ขององค์การสหประชาชาติ คือ

- ภาคเกษตรกรรม
- ภาคการผลิต
- ภาคการบริการและค้าขาย

2.5 การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล

สำหรับการศึกษาสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในประเทศไทยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลในลักษณะเชิงบูรณาการข้อมูลที่ได้ทั้งจากการวิเคราะห์เชิงปริมาณและการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อให้เห็นภาพรวมเกี่ยวกับสภาพการทำงานของกลุ่มประชากรตัวอย่าง ดังนี้

2.5.1 การวิเคราะห์เชิงปริมาณ

เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง และการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม ด้วยวิธีการวิเคราะห์การจำแนกพหุ (Multiple Classification Analysis: MCA) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) **การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง** โดยใช้การวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา กล่าวคือหากตัวแปรที่นำมาวิเคราะห์เป็นข้อมูลเชิงกลุ่ม (Categorical data) จะนำเสนอข้อมูลด้วยการแจกแจงความถี่และอัตราร้อยละ และในกรณีที่เป็นข้อมูลระดับช่วง (Continuous data) จะนำเสนอข้อมูลเพิ่มเติมด้วย ค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2) **การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม** โดยใช้สถิติการวิเคราะห์การจำแนกพหุ (Multiple Classification Analysis: MCA) เพื่อพิจารณาความแตกต่างของหน่วยวิเคราะห์แต่ละกลุ่มย่อยของตัวแปรอิสระว่า ส่งผลหรือมีความสัมพันธ์กับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด

2.5.2 การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลที่เกิดขึ้นรวบรวมจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เกี่ยวกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบที่เป็นกลุ่มตัวอย่างแล้วทำการประมวลผล สังเคราะห์ และสรุปผลการศึกษา เพื่อนำข้อมูลเชิงลึกมาอธิบายเพิ่มเติมผลที่ได้จากการศึกษาในเชิงปริมาณ เพื่อให้เข้าใจถึงสภาพปัญหาของแรงงานนอกระบบได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น และสามารถนำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาแนวทางเพื่อปรับปรุงสภาพการทำงานที่เหมาะสมตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาในครั้งนี้ต่อไป

2.6 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาเกี่ยวกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในประเทศไทย โดยใช้ข้อมูลจากโครงการสำรวจแรงงานนอกระบบ ไตรมาสที่ 3 ระหว่างเดือนกรกฎาคม - กันยายน ปี พ.ศ.2551 ดำเนินการโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ประชากรที่ตกเป็นกลุ่มตัวอย่าง คือประชากรวัยแรงงานที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป ที่มีงานทำแต่ไม่ได้รับความคุ้มครอง และไม่มีหลักประกันทางสังคมจากการทำงานที่อยู่ในประเทศไทย โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนหรือสมาชิกในครัวเรือนที่ตกเป็นตัวอย่าง และข้อมูลเชิงคุณภาพที่เกิดขึ้นรวบรวมจากแรงงานนอกระบบที่ถูกเลือกเป็นตัวอย่าง โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก

2.7 ข้อจำกัดของการศึกษา

การศึกษาโดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณครั้งนี้ มีข้อจำกัดหลายประการ เนื่องจากผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลทุติยภูมิ คือ โครงการสำรวจแรงงานนอกระบบ ปี 2551 ดำเนินการโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติที่มีวัตถุประสงค์เพื่อประมาณจำนวนและคุณลักษณะของกำลังแรงงานที่ทำงานนอกระบบ (Informal sector) โดยรวมของประเทศ ทำให้มีข้อจำกัดหลายประการที่จะนำมาวิเคราะห์เกี่ยวกับการศึกษาสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในประเทศไทย ข้อจำกัดของการศึกษาโดยสรุป คือ

- 1) การเก็บรวบรวมข้อมูลของโครงการสำรวจแรงงานนอกระบบ ปี พ.ศ.2551 เป็นการเก็บข้อมูลโดยใช้วิธีสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนหรือสมาชิกในครัวเรือนที่ตกเป็นตัวอย่าง ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างบางส่วนอาจไม่ได้เป็นผู้ตอบแบบสอบถามด้วยตนเอง (หัวหน้าครัวเรือนเป็นผู้ตอบแทน)
- 2) เนื่องจากโครงการสำรวจแรงงานนอกระบบเป็นส่วนหนึ่งของโครงการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรทั่วราชอาณาจักรทำให้ถูกจำกัดด้วยข้อคำถามหลายประการ กล่าวคือ ผู้วิจัยไม่สามารถนำเอาตัวแปรหลายตัวแปรที่คาดว่าจะส่งผลหรือมีความสัมพันธ์กับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบเข้ามาร่วมในการวิเคราะห์ครั้งนี้ได้ เช่น จำนวนวันที่ทำงาน การผ่าน

การฝึกอบรม ประสบการณ์การทำงาน และจำนวนปีที่ประกอบอาชีพ เป็นต้น และเนื่องจากโครงการสำรวจแรงงานนอกระบบที่ดำเนินการโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติครั้งนี้ มีข้อจำกัดสำคัญอีกประการหนึ่งที่อาจส่งผลต่อการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้ส่วนหนึ่ง คือตัวแปรรายได้ที่อาจนำมาใช้ประกอบเป็นตัวบ่งชี้ถึงสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบได้ในระดับหนึ่ง เพราะการสำรวจครั้งนี้มีข้อคำถามเกี่ยวกับรายได้เฉพาะผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นลูกจ้างเท่านั้น แต่ไม่สามารถนำตัวแปรดังกล่าวมาศึกษาภาพรวมของแรงงานนอกระบบในทุกสถานภาพการทำงานได้ เช่น นายจ้าง ประกอบธุรกิจส่วนตัว ช่วยธุรกิจในครัวเรือน และการรวมกลุ่ม เป็นต้น ดังนั้นการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จึงถูกจำกัดด้วยตัวแปรที่สำคัญอย่างยิ่ง คือตัวแปรรายได้ของแรงงานนอกระบบ

3) สำหรับการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพนั้น เนื่องจากผู้วิจัยได้กำหนดแนวคำถามเชิงลึกไว้ล่วงหน้าในลักษณะที่ให้มีหัวข้อสอดคล้องกับประเด็นการวิเคราะห์เชิงปริมาณ เมื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลแล้วจึงได้พบว่า ยังมีประเด็นอื่นๆ ที่น่าสนใจศึกษานอกเหนือจากเรื่องที่มีอยู่หลายประการที่ไม่ได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม ทำให้เกิดเป็นข้อจำกัดส่วนหนึ่งที่จะทำให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับความต้องการของแรงงานนอกระบบ เช่น สวัสดิการหรือกองทุนประกันการชราภาพ ที่อาจมีความเกี่ยวข้องกับสภาพการทำงานในปัจจุบัน

ผู้ที่สนใจนำข้อค้นพบของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ไปอ้างอิงหรือประยุกต์ใช้ควรพิจารณาถึงข้อจำกัดในการศึกษาค้นคว้าด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาเรื่องสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในประเทศไทย โดยวิเคราะห์จากประชากรตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 76,398 ราย การเสนอผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนแรก ผลการวิเคราะห์ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์สภาพการทำงานของกลุ่มตัวอย่าง โดยในการวิเคราะห์ทั้ง 2 ส่วนนี้ ผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากประชากรตัวอย่างจำนวน 17 ราย มาเป็นข้อมูลประกอบอธิบายเพิ่มเติมเพื่อให้เข้าใจถึงสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น และส่วนที่ 3 ผลการวิเคราะห์การจำแนกพหุ (Multiple Classification Analysis: MCA) เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลหรือมีความสัมพันธ์กับสภาพการทำงานของกลุ่มตัวอย่าง มีรายละเอียดดังนี้

3.1 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ในส่วนนี้นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ด้วยการแจกแจงอัตราร้อยละที่มีการถ่วงน้ำหนักเรียบร้อยแล้ว (Weighted sample) แต่ยังคงจำนวนประชากรตัวอย่างเดิมที่ได้ในการสำรวจ (76,398 ราย) ในกรณีที่ข้อมูลเป็นระดับช่วง (Continuous data) จะนำเสนอผลเป็นค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเพิ่มเติม ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างแบ่งออกเป็น 3 ปัจจัย คือ 1) ปัจจัยด้านประชากร ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส และจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 2) ปัจจัยด้านสังคม ได้แก่ ระดับการศึกษา เขตที่อยู่อาศัย และภาคที่อยู่อาศัย และ 3) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ สถานภาพการทำงาน ลักษณะอาชีพ และประเภทอุตสาหกรรม โดยมีรายละเอียดตามลำดับดังนี้

3.1.1 ปัจจัยด้านประชากร

ปัจจัยด้านประชากร ประกอบด้วยตัวแปรเพศ อายุ สถานภาพสมรส และจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่ปรากฏในตารางที่ 1 มีรายละเอียดดังนี้

1) เพศ

กลุ่มตัวอย่างแรงงานนอกระบบจำนวนมากว่าครึ่งหนึ่งเป็นแรงงานเพศชายมากกว่าเพศหญิง (เพศชายร้อยละ 53.9 เปรียบเทียบกับเพศหญิงร้อยละ 46.1)

2) อายุ

แรงงานนอกระบบที่ตกเป็นกลุ่มตัวอย่างมีอายุเฉลี่ย 42 ปี (อายุต่ำสุด 15 ปี และอายุสูงสุด 98 ปีขึ้นไป) โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ 36.8) มีอายุ 30-44 ปี รองลงมาคือ

กลุ่มอายุ 45-59 ปี (ร้อยละ 32.3) และกลุ่มอายุ 15-29 ปี (ร้อยละ 20.3) ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มีเพียงร้อยละ 10.6 หากพิจารณาข้อมูลทางอายุของกลุ่มตัวอย่าง พบว่าแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่เป็นแรงงานวัยกลางคน และมีแนวโน้มจะเพิ่มจำนวนขึ้นในกลุ่มแรงงานวัยสูงอายุ

3) สถานภาพสมรส

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นแรงงานที่มีสถานภาพสมรส (ร้อยละ 76.4) รองลงมา คือ แรงงานที่มีสถานภาพโสด (ร้อยละ 15.8) และแรงงานที่มีสถานภาพหย่าและแยกกันอยู่ (ร้อยละ 7.8) เมื่อพิจารณาสถานภาพสมรสของแรงงานนอกระบบที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง พบว่า แรงงานนอกระบบส่วนใหญ่เป็นแรงงานวัยกลางคน จึงเป็นแรงงานที่มีสถานภาพสมรส

4) จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

จากผลการศึกษา พบว่าครัวเรือนของแรงงานนอกระบบที่ตกเป็นกลุ่มตัวอย่างมีจำนวนสมาชิกโดยเฉลี่ย 4 คน (โดยที่ครัวเรือนมีจำนวนสมาชิกต่ำสุด 1 คน และสูงสุด 18 คน) กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 64.1 อยู่ในครอบครัวขนาดกลางที่มีจำนวนสมาชิก 3-5 คน รองลงมาคือ ครอบครัวขนาดเล็กที่มีจำนวนสมาชิก 1-2 คน (ร้อยละ 18.4) และครอบครัวขนาดใหญ่หรือครอบครัวขยายที่มีจำนวนสมาชิกตั้งแต่ 6 คนขึ้นไป (ร้อยละ 17.5)

ตารางที่ 1 การกระจายอัตราร้อยละของแรงงานนอกระบบ จำแนกตามปัจจัยด้านประชากร

	ปัจจัยด้านประชากร	ร้อยละ	จำนวน (คน)
เพศ	ชาย	53.9	41,204
	หญิง	46.1	35,194
	รวม	100.0	76,398
อายุ	15-29 ปี	20.3	15,521
	30-44 ปี	36.8	28,115
	45-59 ปี	32.3	24,680
	60 ปีขึ้นไป	10.6	8,082
	รวม	100.0	76,398
	ค่าเฉลี่ย = 42.06 ปี	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 13.61	
	ค่าต่ำสุด = 15 ปี	ค่าสูงสุด = 98 ปี	

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ปัจจัยด้านประชากร	ร้อยละ	จำนวน (คน)
สถานภาพสมรส		
โสด	15.8	12,049
สมรส	76.4	58,368
หม้าย/หย่า/แยกกันอยู่	7.8	5,981
รวม	100.0	76,398
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน		
1-2 คน	18.4	14,047
3-5 คน	64.1	49,011
6 คนขึ้นไป	17.5	13,340
รวม	100.0	76,398
ค่าเฉลี่ย = 4 คน	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 1.71	
ค่าต่ำสุด = 1 คน	ค่าสูงสุด = 18 คน	

สำหรับกลุ่มแรงงานนอกระบบที่ตกเป็นตัวอย่างในการสัมภาษณ์เชิงลึกในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล พบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เป็นแรงงานเพศหญิง (เพศหญิง 11 ราย และเพศชาย 6 ราย) โดยมีอายุเฉลี่ย 42 ปี (อายุต่ำสุด 23 ปี และอายุสูงสุด 59 ปี) แรงงานส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส (สถานภาพสมรส 15 ราย และโสด 2 ราย) ซึ่งมีลักษณะการอยู่อาศัยเป็นครอบครัวในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ทั้งนี้ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เป็นแรงงานย้ายถิ่นจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ แต่มีผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนที่เป็นแรงงานภาคเกษตรกรรมมีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

3.1.2 ปัจจัยด้านสังคม

ปัจจัยด้านสังคม ประกอบด้วยตัวแปร ระดับการศึกษา เขตที่อยู่อาศัย และภาคที่อยู่อาศัย ปรากฏในตารางที่ 2 มีรายละเอียดดังนี้

1) ระดับการศึกษา

แรงงานนอกระบบที่ตกเป็นกลุ่มตัวอย่างเกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 44.4) เป็นแรงงานที่ไม่มีการศึกษาและมีการศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษา รองลงมาคือ ระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 25.3) ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ร้อยละ 14.1) และระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า (ร้อยละ 10.2)

ส่วนแรงงานนอกระบบที่มีการศึกษาตั้งแต่ระดับอุดมศึกษาขึ้นไปมีเพียงร้อยละ 6.0 หากพิจารณา ระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง พบว่าแรงงานนอกระบบมากกว่าครึ่งหนึ่งไม่มีการศึกษาและมีการศึกษาในระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 69.7) หรืออาจกล่าวได้ว่า แรงงานนอกระบบโดยรวมมีระดับการศึกษาค่อนข้างต่ำและมีความรู้ต่ำ

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับระดับการศึกษา พบว่าผู้ให้สัมภาษณ์เกือบทั้งหมดมีระดับการศึกษาเพียงชั้นประถมศึกษาหรือต่ำกว่า ทั้งนี้อาจเนื่องด้วยครอบครัวมีฐานะยากจนและประกอบอาชีพภาคเกษตรกรรมที่ใช้กำลังแรงงาน จึงอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้แรงงานนอกระบบเหล่านี้จำเป็นต้องออกจากระบบการศึกษาภาคบังคับมาช่วยครอบครัวประกอบอาชีพ โดยเฉพาะแรงงานที่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีลักษณะอาชีพภาคเกษตรกรรมเป็นหลัก และที่สำคัญความแตกต่างระหว่างพื้นที่อาจทำให้แรงงานนอกระบบส่วนใหญ่มีสภาพการทำงานที่ไม่ดีนักเมื่อเทียบกับเขตพื้นที่ที่มีความเจริญกว่า ซึ่งหลังจากสำเร็จการศึกษาภาคบังคับแล้ว ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่จะช่วยครอบครัวประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่ ทำนา ได้สักระยะหนึ่งแล้วจึงย้ายถิ่นเข้ามาหางานทำในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล แต่มีผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนเมื่อสำเร็จการศึกษาภาคบังคับแล้วจะเข้ามาหางานทำในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ทั้งนี้การเข้ามาทำงานในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ผู้ให้สัมภาษณ์เกือบทั้งหมดมีการทำงานที่ใช้กำลังแรงงานเป็นหลัก

2) เขตที่อยู่อาศัย

เขตที่อยู่อาศัยของกลุ่มตัวอย่าง พบว่าแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาลร้อยละ 79.0 รองลงมาคือ อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลร้อยละ 21.0 ทั้งนี้หากพิจารณา ข้อมูลเขตที่อยู่อาศัยร่วมกับข้อมูลระดับการศึกษา อาจกล่าวได้ว่า แรงงานนอกระบบส่วนใหญ่ที่มีระดับการศึกษาค่อนข้างน้อยจะอาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการทำงานระหว่างในเขตกรุงเทพมหานครกับต่างจังหวัด ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าการทำงานในเขตกรุงเทพมหานครดีกว่าการทำงานในต่างจังหวัด โดยกล่าวว่า ในเขตกรุงเทพมหานครมีสถานที่ทำงานที่มีความพร้อมในการประกอบอาชีพ เป็นแหล่งของการจ้างงาน รายได้ ค่าจ้างหรือค่าแรงงานขั้นต่ำ สวัสดิการทางสังคมและมีสาธารณูปโภคที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพ รวมทั้งความสะดวกในการรับส่งสินค้า อย่างไรก็ตาม มีผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างออกไป กล่าวคือการทำงานในเขตกรุงเทพมหานครจะต้องประสบปัญหาเกี่ยวกับค่าครองชีพ ได้แก่ ค่าเช่าบ้าน ค่าใช้จ่ายภายในครอบครัวตั้งแต่ค่าเลี้ยงดูบุตร ค่าอุปโภคบริโภค และอื่นๆ ซึ่ง

ผู้ให้สัมภาษณ์ให้เหตุผลที่สำคัญอีกประการหนึ่งว่า การทำงานต่างจังหวัดโดยเฉพาะการทำงานในภูมิภาคนั้น นอกจากจะช่วยลดค่าใช้จ่ายดังที่กล่าวข้างต้นแล้วยังสามารถมีเงินเก็บหรือเงินออมจากการทำงานได้มากกว่าเมื่อเทียบกับการทำงานในเขตกรุงเทพมหานคร

“กรุงเทพฯ ดีกว่า เพราะคนเยอะกว่า ขยายของได้ดีกว่าต่างจังหวัด ต่างจังหวัดขายไม่ค่อยได้ คนมันน้อย” (แรงงานภาคบริการและค้าขาย/แผงลอย)

“ในกรุงเทพฯ จะดีกว่าเพราะมันใกล้แหล่งงาน รับงานส่งงานสะดวกกว่าต่างจังหวัด ซึ่งต่างจังหวัดถ้าจะรับของหรือส่งของก็ต้องรอเป็นวัน...” (แรงงานเหมาร่วง/เย็บผ้า)

“ถ้าพูดถึงงานก่อสร้างนี่ ต่างจังหวัดจะสู้กรุงเทพฯ ไม่ได้ ทั้งเรื่องค่าแรง ค่าจ้าง ค่าเหมา ค่าแรงรายวัน พวกนี้มันแตกต่างกัน และงานมันจะมีต่อเนื่องไปเรื่อยๆ งานยาว ต่างจังหวัดมันมีงานจริง แต่แค่ 2-3 เดือน มันหมดอีกแล้ว ได้สัก 1 เดือน 15 วันก็หมดแล้ว” (แรงงานภาคการผลิต/ก่อสร้าง)

3) ภาคที่อยู่อาศัย

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ร้อยละ 41.9) รองลงมาคือ ภาคเหนือ ภาคกลาง (ยกเว้นเขตกรุงเทพมหานคร) และภาคใต้ (ร้อยละ 21.7, 18.6 และ 12.7 ตามลำดับ) ส่วนกรุงเทพมหานครมีสัดส่วนของแรงงานนอกระบบน้อยที่สุดคือ ร้อยละ 5.1

ตารางที่ 2 การกระจายอัตราร้อยละของแรงงานนอกระบบ จำแนกตามปัจจัยด้านสังคม

ปัจจัยด้านสังคม	ร้อยละ	จำนวน (คน)
ระดับการศึกษา		
ไม่มีการศึกษา/ต่ำกว่าประถมศึกษา	44.4	33,955
ประถมศึกษา	25.3	19,349
มัธยมศึกษาตอนต้น	14.1	10,742
มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า	10.2	7,828
อุดมศึกษา	6.0	4,524
รวม	100.0	76,398
เขตที่อยู่อาศัย		
ในเขตเทศบาล	21.0	16,080
นอกเขตเทศบาล	79.0	60,318
รวม	100.0	76,398

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ปัจจัยด้านสังคม	ร้อยละ	จำนวน (คน)
ภาคที่อยู่อาศัย		
กรุงเทพมหานคร	5.1	3,861
ภาคกลาง (ยกเว้นกรุงเทพมหานคร)	18.6	14,230
ภาคเหนือ	21.7	16,575
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	41.9	32,006
ภาคใต้	12.7	9,726
รวม	100.0	76,398

3.1.3 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วยตัวแปร สถานภาพการทำงาน ลักษณะอาชีพ และประเภทอุตสาหกรรม โดยมีรายละเอียดปรากฏในตารางที่ 3 ดังนี้

1) สถานภาพการทำงาน

กลุ่มตัวอย่างเกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 49.9) มีสถานภาพการทำงานเป็นผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้าง รองลงมาคือ แรงงานที่ช่วยธุรกิจในครัวเรือนโดยไม่ได้รับค่าจ้าง (ร้อยละ 35.0) แรงงานที่เป็นลูกจ้างภาครัฐและเอกชน (ร้อยละ 11.4) และแรงงานเป็นนายจ้าง (ร้อยละ 3.5) ส่วนแรงงานที่รวมกลุ่มทำงานมีสัดส่วนน้อยที่สุด คือมีเพียงร้อยละ 0.2

2) ลักษณะอาชีพ

แรงงานนอกระบบที่ตกเป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ 58.3) เป็นแรงงานที่ประกอบอาชีพด้านการเกษตรและการประมง รองลงมาคือ อาชีพด้านงานบริการ/งานเสมียนและงานขาย (ร้อยละ 19.7) อาชีพที่ปฏิบัติงานด้านอุตสาหกรรม/เครื่องจักร (ร้อยละ 10.7) อาชีพขั้นพื้นฐานต่างๆ (ร้อยละ 8.5) และอาชีพที่ใช้วิชาชีพและวิชาการ (ร้อยละ 2.8)

จากคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่าง 17 รายที่ว่า เดิมครอบครัวประกอบอาชีพอะไร ผู้ให้สัมภาษณ์เกือบทั้งหมดตอบในลักษณะใกล้เคียงกันว่า เดิมครอบครัวประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำไร ทำนา โดยได้อธิบายการทำไร ทำนาในสมัยก่อนว่าสามารถทำได้เพียงปีละหนึ่งครั้ง การทำนาในแต่ละครั้งก็ต้องอาศัยน้ำจากฝนหรือคลองตามธรรมชาติ และถ้าปี

ใดหรือฤดูใดแล้งการทำนาในปีนั้นค่อนข้างจะลำบาก แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่กล่าวว่าแม้สภาพโดยรวมนับว่าไม่ค่อยดี แต่พออยู่ได้ พอได้กินได้ใช้

ผู้สัมภาษณ์สอบถามเพิ่มเติมว่า ก่อนที่จะมาประกอบอาชีพในปัจจุบันนี้ เคยประกอบอาชีพอะไรมาบ้าง ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ไล่เรียงลำดับอาชีพต่างๆ ที่เคยทำมา พบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ประมาณครึ่งหนึ่งประกอบอาชีพหลายอย่างล้วนแต่เป็นอาชีพที่อยู่นอกระบบ (Informal sector) เช่น รับจ้างทั่วไป ชักรถรับจ้าง แม่บ้าน และค้าขาย เป็นต้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือแรงงานนอกระบบเหล่านี้ได้ประกอบอาชีพนอกระบบมาโดยตลอด แต่มีผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนที่เคยประกอบอาชีพที่เป็นแรงงานในระบบเศรษฐกิจ ได้แก่ พนักงานโรงงานและพนักงานบริษัท สำหรับสาเหตุของการปรับเปลี่ยนอาชีพแต่ละอาชีพของผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ พบว่าขึ้นอยู่กับความต้องการการทำงานที่เป็นอิสระโดยไม่มีนายจ้างหรือผู้อื่นบังคับ และต้องการความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ผู้ให้สัมภาษณ์มีความหวังว่าการทำงานที่เป็นงานของตนเอง จะมีความก้าวหน้ามากกว่าการเป็นลูกจ้างหรือการทำงานให้กับนายจ้าง

“เข้ากรุงเทพมาทำงานเป็นสาวโรงงาน (เย็บผ้า), พนักงานโรงแรม, แม่บ้าน, แล้วก็ทำงานโรงงานรถยนต์ (ประกอบสายไฟ) ...แล้วจึงออกมาทำอาชีพส่วนตัวค้าขาย” (แรงงานภาคการบริการและค้าขาย/แผงลอย)

“เข้ากรุงเทพตอนอายุ 12 มารับจ้างทั่วไป บางทีก็ขายของ บางทีก็ชักรถตุ๊กๆ แล้วก็มาขับแท็กซี่ จนมาทำงานก่อสร้างในปัจจุบัน” (แรงงานภาคการผลิต/ก่อสร้าง)

3) ประเภทอุตสาหกรรม

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นแรงงานภาคเกษตรกรรมร้อยละ 62.2 รองลงมาคือภาคการบริการ/ค้าขาย (ร้อยละ 28.9) และภาคการผลิต (ร้อยละ 8.9) หากเมื่อพิจารณาข้อมูลประเภทอุตสาหกรรม พบว่ามีความสอดคล้องกับข้อมูลลักษณะอาชีพ กล่าวคือแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตรและประมง

ตารางที่ 3 การกระจายอัตราร้อยละของแรงงานนอกระบบ จำแนกตามปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ	ร้อยละ	จำนวน (คน)
สถานภาพการทำงาน		
นายจ้าง	3.5	2,708
ประกอบธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้าง	49.9	38,153
ช่วยธุรกิจครัวเรือนโดยไม่ได้รับค่าจ้าง	35.0	26,716
ลูกจ้างภาครัฐและเอกชน ¹	11.4	8,676
การรวมกลุ่ม ²	0.2	145
รวม	100.0	76,398
ลักษณะอาชีพ		
อาชีพที่ใช้วิชาชีวะ/วิชาการ ¹	2.8	2,095
อาชีพด้านงานบริการ/งานเสมียน/งานขาย	19.7	15,025
อาชีพที่ปฏิบัติงานด้านการเกษตรและการประมง	58.3	44,563
อาชีพที่ปฏิบัติงานด้านธุรกิจอุตสาหกรรม/เครื่องจักร	10.7	8,198
อาชีพขั้นพื้นฐานต่างๆ	8.5	6,517
รวม	100.0	76,398
ประเภทอุตสาหกรรม		
ภาคเกษตรกรรม	62.2	47,504
ภาคการผลิต	8.9	6,835
ภาคการบริการและการค้า	28.9	22,059
รวม	100.0	76,398

หมายเหตุ: ¹ คือ แรงงานที่ไม่มีหลักประกันสังคมจากการทำงาน (ตามคำนิยามศัพท์)

² คือ กลุ่มคนที่มาร่วมกันทำงานโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพึ่งตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สมาชิกแต่ละคนมีความเท่าเทียมกันในการกำหนดงานทุกขั้นตอน ตลอดจนการแบ่งรายได้ให้แก่สมาชิกตามที่ตกลงกัน

ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับลักษณะอาชีพในแต่ละประเภทอุตสาหกรรมพบว่าผู้ให้สัมภาษณ์มีลักษณะการทำงานที่แตกต่างกัน โดยผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นแรงงานภาคเกษตรกรรมทำนา มีลักษณะการทำนาเป็นครอบครัว ซึ่งบางครอบครัวมีที่นาหรือที่ทำกินเป็นของตนเอง แต่บางครอบครัวต้องเช่าที่นาเพื่อทำกิน โดยการทำนานั้นสามารถทำได้ 2-3 ครั้งต่อปี ขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำ แต่ส่วนใหญ่แล้วผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า สามารถทำนาได้เพียงปีละ 2 ครั้ง

ส่วนครั้งที่ 3 มักจะประสบปัญหาเกี่ยวกับน้ำท่วมทำให้ไม่สามารถทำนาได้ แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ให้สัมภาษณ์เหล่านี้มีความต้องการที่จะทำนาให้ได้ถึง 3 ครั้งต่อปี ผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นแรงงานภาคการผลิตก่อสร้างมีการทำงานที่มีลักษณะและขั้นตอนที่ชัดเจน โดยแบ่งการทำงานตามประเภทงาน ได้แก่ งานปูน งานไม้ และงานเหล็ก เป็นต้น สถานที่ทำงานขึ้นอยู่กับสถานที่ก่อสร้าง ดังนั้นแรงงานเหล่านี้จะไม่มีสถานที่ทำงานที่แน่นอน แต่สถานที่ที่ทำงานจะปรับเปลี่ยนไปเรื่อยๆ สำหรับกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นแรงงานภาคบริการและค้าขายแผงลอย ลักษณะการทำงานขึ้นอยู่กับประเภทของสินค้าและบริการ ถ้าสินค้าเป็นประเภทอาหารจะมีอาหารหลากหลายชนิด และมีสถานที่ขายของในที่ร่มใกล้เคียงกับที่พัก ส่วนสินค้าประเภทเครื่องแต่งกายหรือเครื่องประดับ จะมีสินค้าหลากหลายชนิดเช่นเดียวกับสินค้าประเภทอาหาร แต่สถานที่ขายของจะปรับเปลี่ยนไปในแต่ละวัน (ตลาดนัด) และผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นแรงงานเหมาะสมช่วงเย็บผ้า ลักษณะการทำงานต่างกลุ่มแรงงานที่กล่าวมาข้างต้น โดยมีลักษณะการทำงานทั้งที่เป็นการรวมกลุ่มและการทำคนเดียว (แต่โดยส่วนใหญ่เป็นการรวมกลุ่ม) มีบ้านเป็นสถานที่ทำงาน โดยผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวถึงรายละเอียดขั้นตอนการทำงานว่า มีผู้ว่าจ้างมาติดต่อที่สถานที่ทำงาน (บ้าน) แล้วจึงตกลงรูปแบบสินค้า จำนวนสินค้า และวิธีการรับส่งสินค้า เมื่อผู้ว่าจ้างกับแรงงานเหมาะสมช่วงทำการตกลงเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้ว่าจ้างจะนำวัสดุที่ใช้ในการผลิตมาให้โดยแรงงานเหมาะสมเหล่านี้จะเป็นผู้ปฏิบัติหรือผู้ผลิตเพียงอย่างเดียว และเมื่อแรงงานเหมาะสมช่วงทำงานเสร็จเรียบร้อยแล้วจะรับส่งสินค้าตามวันเวลาที่ตกลง

3.2 การวิเคราะห์สภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ

ตัวแปรตามในการศึกษาศึกษานี้ คือสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบที่ตกเป็นกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยวัดสภาพการทำงานโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ปัจจัย (Factor analysis) ซึ่งมีขั้นตอนของการสร้างดัชนีการวัดสภาพการทำงานดังนี้ คือ

1. ทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมกับการใช้เทคนิคการวิเคราะห์ปัจจัย (รายละเอียดปรากฏในภาคผนวก จ)
2. ให้คะแนนตัวแปรต่างๆ ได้แก่ จำนวนชั่วโมงการทำงาน ความปลอดภัยในการทำงาน สภาพแวดล้อมในการทำงาน การเกิดอุบัติเหตุจากการทำงาน และปัญหาจากการทำงาน (ตามรายละเอียดในนิยามตัวแปร)
3. คำนวณค่า Factor score โดยวิธีการ Principle Component Analysis (PCA)
4. เรียงลำดับคะแนนจากน้อยไปหามาก คือกลุ่มตัวอย่างที่มีคะแนนน้อยที่สุด หมายถึง แรงงานที่มีสภาพการทำงานแย่มากที่สุด และกลุ่มตัวอย่างที่มีคะแนนมากที่สุด หมายถึง แรงงานที่มีสภาพการทำงานดีที่สุด

ผลการศึกษาสภาพการทำงานของกลุ่มตัวอย่าง (ตารางที่ 4) พบว่าแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่มีคะแนนสภาพการทำงานสูงกว่าค่าเฉลี่ยมีจำนวนร้อยละ 59.2 รองลงมาคือ แรงงานนอกระบบที่มีคะแนนสภาพการทำงานระดับต่ำกว่าค่าเฉลี่ยมีจำนวนร้อยละ 38.6 และแรงงานนอกระบบที่มีคะแนนสภาพการทำงานเท่ากับ 0 คะแนน มีร้อยละ 2.2

ตารางที่ 4 จำนวนและอัตราร้อยละของแรงงานนอกระบบ จำแนกตามคะแนนสภาพการทำงาน

คะแนนของสภาพการทำงาน	ร้อยละ	จำนวน (คน)
0 คะแนน	2.2	1,647
1-33.49 คะแนน	38.6	29,503
33.50 คะแนนขึ้นไป	59.2	45,248
รวม	100.0	76,398
ค่าเฉลี่ย = 33.34	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 10.00	
ค่าต่ำสุด = 0	ค่าสูงสุด = 40.05	

หมายเหตุ: เกณฑ์การแบ่งระดับคะแนนสภาพการทำงานผู้วิจัยพิจารณาจากคะแนนเฉลี่ย

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาสภาพการทำงานของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละด้าน (ตารางที่ 5) ของตัวแปรย่อยในกลุ่มนี้ พบว่าแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่มีปัญหาเกี่ยวกับจำนวนชั่วโมงการทำงานเกินกว่าที่กฎหมายคุ้มครองแรงงานกำหนดมากที่สุด (ร้อยละ 45.3) รองลงมาคือ การประสบปัญหาจากการทำงาน (ร้อยละ 22.7) การเกิดอุบัติเหตุจากการทำงาน (ร้อยละ 17.4) สภาพแวดล้อมในการทำงาน (ร้อยละ 16.4) และความปลอดภัยในการทำงาน (ร้อยละ 11.7) (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 จำนวนและอัตราร้อยละของแรงงานนอกระบบ จำแนกตามสภาพการทำงาน

สภาพการทำงาน	ร้อยละ	จำนวน (คน)
จำนวนชั่วโมงการทำงาน (ต่อสัปดาห์)		
0 ชั่วโมง	0.7	495
1-48 ชั่วโมง	54.0	41,292
มากกว่า 48 ชั่วโมง	45.3	34,611
รวม	100.0	76,398
ค่าเฉลี่ย = 45.01	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 16.05	
ค่าต่ำสุด = 0	ค่าสูงสุด = 98	

ตารางที่ 5 (ต่อ)

สภาพการทำงาน	ร้อยละ	จำนวน (คน)
ความปลอดภัยในการทำงาน		
มีความปลอดภัย	88.3	67,425
ไม่มีความปลอดภัย	11.7	8,973
รวม	100.0	76,398
สภาพแวดล้อมในการทำงาน		
ไม่มีปัญหา	83.6	63,902
มีปัญหา	16.4	12,496
รวม	100.0	76,398
การเกิดอุบัติเหตุจากการทำงาน		
ไม่เคยเกิดอุบัติเหตุ	82.6	63,072
เคยเกิดอุบัติเหตุ	17.4	13,326
รวม	100.0	76,398
ปัญหาจากการทำงาน		
ไม่มีปัญหา	77.3	59,070
มีปัญหา	22.7	17,328
รวม	100.0	76,398

การที่แรงงานนอกระบบมีจำนวนชั่วโมงการทำงานเกินกว่าที่กฎหมายคุ้มครองแรงงานกำหนด (มากกว่า 48 ชั่วโมงต่อสัปดาห์) อาจเนื่องด้วยแรงงานนอกระบบบางกลุ่มอาชีพมีความจำเป็นต้องทำงานในจำนวนชั่วโมงที่ยาวนานขึ้นเพื่อให้ได้ค่าตอบแทนที่มากขึ้น ซึ่งผลการสัมภาษณ์เชิงลึกในประเด็นเกี่ยวกับเวลาการทำงาน โดยเริ่มตั้งแต่เวลาเริ่มทำงาน เวลาพัก เวลาเลิกงาน และวันหยุด (รวมถึงวันหยุดตามประเพณี) ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีเวลาทำงานที่เป็นอิสระ ไม่มีเวลาทำงานที่แน่นอน และสามารถหยุดทำงานหรือพักได้ตามความต้องการของตนเอง อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผู้ให้สัมภาษณ์เหล่านี้จะมีเวลาทำงานที่เป็นอิสระ และสามารถหยุดหรือพักได้ตามความต้องการของตน แต่ส่วนใหญ่แล้วแรงงานเหล่านี้มักใช้เวลาให้คุ้มค่ามากที่สุด โดยจะทำงานตลอดทั้งสัปดาห์โดยไม่มีวันหยุด ยกเว้นวันหยุดตามประเพณีที่มีวันหยุดต่อเนื่องหลายวันติดต่อกัน ได้แก่ วันประเพณีสงกรานต์ และวันขึ้นปีใหม่ เมื่อพิจารณาถึงเวลาเริ่มทำงานผู้ให้

สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เริ่มทำงานตั้งแต่เช้า (ประมาณ 4.00 นาฬิกา ถึง 7.30 นาฬิกา) โดยเฉพาะผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นแรงงานภาคการบริการและค้าขายแผงลอยที่เริ่มทำงานเช้าที่สุด (เนื่องจากต้องเตรียมของก่อนค้าขาย) สำหรับเวลาพักขึ้นอยู่กับลักษณะงานของแรงงานนอกระบบในแต่ละอาชีพ ซึ่งแรงงานเหล่านี้ส่วนใหญ่จะไม่มีเวลาพักที่แน่นอน และจำเป็นต้องทำงานติดต่อกันโดยไม่มีเวลาพัก แต่ผู้ให้สัมภาษณ์เหล่านี้จะหาเวลาพักก็ต่อเมื่อตนเองเห็นว่าสมควรหรืองานเบาลง สอดคล้องกับเวลาเลิกงานที่ขึ้นอยู่กับหลายองค์ประกอบ ได้แก่ งานเสร็จเรียบร้อยแล้ว หรือผู้ให้สัมภาษณ์มีความต้องการที่จะพักผ่อน และสภาพอากาศไม่เหมาะสม (ฝนตก แดดร้อนจัด) ดังนั้นผู้ให้สัมภาษณ์จะเป็นผู้กำหนดเวลาเลิกงานด้วยตนเอง ซึ่งเวลาเลิกงานส่วนใหญ่เป็นเวลาโดยประมาณ 17.00 นาฬิกา ยกเว้นผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นแรงงาน مهاชวงเย็บผ้าที่มีสถานที่ทำงานภายในบ้านของตนเองจะเลิกงานในเวลาประมาณ 20.00-22.00 นาฬิกา

“เริ่มทำงานตั้งแต่ตี 4 เตรียมของขาย แล้วเก็บร้านก็ประมาณ 3 โมงเย็นไม่เกิน 4 โมง ขายทุกวัน เวลาพักก็มีบ้างแต่ก็ขายทั้งวัน ลูกค้ายากก็ขายตลอดแหละ” (แรงงานภาคบริการและค้าขาย/แผงลอย)

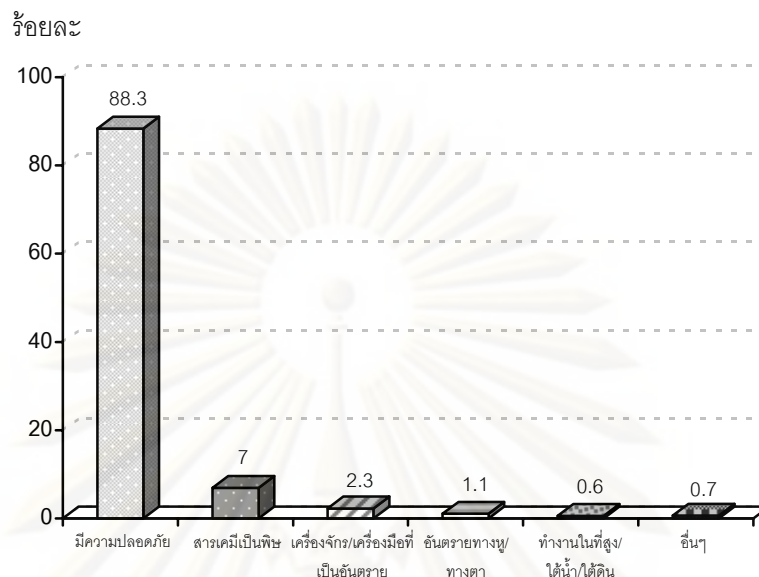
“เริ่มทำงานประมาณ 8-9 โมงเช้า เลิกถึง 5 ทุ่ม เราทำอยู่ในบ้านเรา บางครั้งก็พัก เดินไปหน้าบ้านบ้าง ดูทีวีบ้าง ไม่ใช่ว่าเรานั่งทำตลอด แต่ถ้าในโรงงานแล้วเราไม่สามารถทำอย่างนั้นได้นะ เวลาพักเราก็พักได้เรื่อยๆ” (แรงงาน مهاชวงเย็บผ้า)

“เวลาการทำงาน ไม่มีกำหนดแน่นอนหรือก ถ้างานเร่งก็ 7 โมงเช้า ถึง 2 ทุ่ม แต่ส่วนใหญ่โดยเฉลี่ยก็ 7 โมงเช้า ถึง 5 โมงเย็น ไม่มีพักหรือก ก็แคกินข้าว แล้วก็ทำงานต่อเลย” (แรงงานภาคการผลิต/ก่อสร้าง)

จะเห็นได้ว่า แรงงานนอกระบบเหล่านี้มีเวลาที่ต้องทำงานเกือบตลอดทั้งสัปดาห์ ดังนั้นผู้สัมภาษณ์จึงถามคำถามต่อไปว่า เมื่อต้องทำงานนานขนาดนี้คิดว่าการทำงานได้ส่งผลต่อสุขภาพร่างกายหรือไม่ ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ตอบในลักษณะใกล้เคียงกันว่า ไม่ส่งผลต่อสุขภาพร่างกาย พร้อมกับกล่าวว่า “สุขภาพร่างกายของตนเองแข็งแรงดี ไม่ป่วยและไม่เคยไปหาหมอ” อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผู้ให้สัมภาษณ์เหล่านี้จะปฏิเสธว่าตนเองไม่ป่วยและไม่เคยไปหาหมอ แต่ก็ยอมรับว่า ถ้าทำงานหนักติดต่อกันหลายวันจะรู้สึกว่าร่างกายของตนเองอ่อนเพลีย เป็นไข้ตัวร้อน และมีความรู้สึกเหมือนกับว่าตนเองจะไม่สบาย ซึ่งแรงงานเหล่านี้จะใช้วิธีรักษาตนเองโดยการซื้อยามารับประทาน

แม้ว่าแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่มีสภาพการทำงานที่มีความปลอดภัย แต่มีที่แรงงานนอกระบบส่วนหนึ่งที่ประสบปัญหาจากความไม่ปลอดภัยในการทำงานมากที่สุด คือการได้รับสารเคมีมีจำนวนร้อยละ 7.0 รองลงมาคือ การทำงานกับเครื่องจักรหรือเครื่องมือที่เป็นอันตรายมีร้อยละ 2.3 และการได้รับอันตรายทางระบบหูและตามีร้อยละ 1.1 (แผนภูมิที่ 2)

แผนภูมิที่ 2 ร้อยละของแรงงานนอกระบบ จำแนกตามความปลอดภัยในการทำงาน

ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกคำถามที่ว่า คิดว่าอาชีพหรืองานที่ทำอยู่ มีความปลอดภัยหรือไม่อย่างไร ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ กล่าวว่างานหรืออาชีพที่ตนเองทำอยู่นั้นมีความปลอดภัย และไม่มีความเสี่ยงที่จะทำให้เกิดอุบัติเหตุจากการทำงานเลย ผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นแรงงานภาคการผลิตก่อสร้างให้เหตุผลว่า สำหรับการทำงานก่อสร้างนั้นนายจ้างจะมีอุปกรณ์ป้องกันต่างๆ ได้แก่ ผ้าปิดจมูก ถุงมือ ปลั๊กอุดหู และหมวก เป็นต้น ประกอบกับมีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับความปลอดภัยในการทำงาน ดังนั้นแรงงานเหล่านี้จึงให้ความเห็นเหมือนกันว่า งานที่ตนเองทำอยู่มีความปลอดภัย สอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นแรงงานเหมืองขุดเย็บผ้า ให้เห็นเหตุผลในลักษณะเดียวกันว่า งานหรืออาชีพที่ตนเองทำอยู่มีความปลอดภัยมากพอสมควร โดยอธิบายขั้นตอนการทำงานพร้อมชี้ให้เห็นว่า ขณะที่ตนเองเย็บผ้าอยู่นี้จะสังเกตได้ว่าไม่มีส่วนใดของร่างกายสัมผัสกับเข็มเย็บผ้าหรือส่งผลที่เป็นอันตรายเลย

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่จะรายงานว่ามีความปลอดภัยในการทำงานมากพอสมควร แต่ก็ได้กล่าวถึงความไม่ปลอดภัยในการทำงานบ้างเล็กน้อย โดยที่พบว่า สาเหตุของความไม่ปลอดภัยจากการทำงานมีอยู่ 2 ประเด็นหลักๆ ประเด็นแรก คืออุปกรณ์การทำงานเสื่อมหรือชำรุด เมื่อมีการใช้งานอุปกรณ์นั้นเป็นเวลานาน โดยไม่มีการซ่อมแซมหรือตรวจเช็คให้มีความพร้อมใช้งาน และประเด็นที่สองเกิดจากตัวบุคคล กล่าวคือถึงแม้ว่าจะมีอุปกรณ์ป้องกันความปลอดภัยต่างๆ แต่เมื่อผู้ปฏิบัติงานขาดความระมัดระวังหรือไม่ใช้อุปกรณ์ป้องกันเหล่านั้นก็มีโอกาสเกิดอุบัติเหตุจากการทำงานได้เช่นกัน

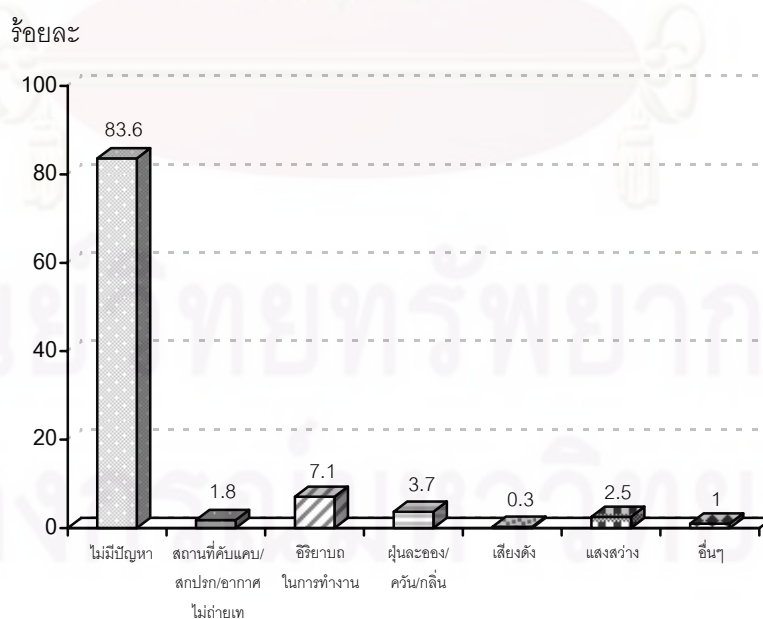
นอกจากนี้ ยังมีผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนที่พบว่า สภาพการทำงานของตนไม่มีความปลอดภัย คือผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นแรงงานภาคเกษตรกรรมทำนาโดยกล่าวว่า ช่วงที่มีการใช้สารเคมี ยาฆ่าแมลงและยาปราบศัตรูพืช ได้ส่งผลกระทบต่อสภาพร่างกายซึ่งมักจะทำให้เกิดอาการอ่อนเพลีย คล้ายกับเป็นลม และถ้าใช้ในระยะเวลาอันนานจะมีอาการหายใจไม่ค่อยออก แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ให้สัมภาษณ์เหล่านี้คิดว่าตนเองไม่อาจเลิกใช้สารเคมี ยาฆ่าแมลงและยาปราบศัตรูพืชได้ เนื่องจากสารเคมีเหล่านี้มีความสะดวกในการใช้งานและสามารถใช้ได้ผล และมีผู้ให้สัมภาษณ์รายหนึ่งกล่าวเพิ่มเติมอีกว่า ปัจจุบันภาครัฐได้มีมาตรการลดการใช้สารเคมีเกี่ยวกับยาฆ่าแมลงและยาปราบศัตรูพืช โดยการตรวจสอบความเข้มข้นของสารเคมีในข้าว ดังนั้นทำให้แรงงานภาคเกษตรกรรมลดการใช้สารเคมีเหล่านี้ได้ในระดับหนึ่ง

“ความปลอดภัย เราต้องระมัดระวังเอง คำทำอย่างไร เราก็ต้องดูเค้า และเค้า (หัวหน้า) ก็มีอุปกรณ์ป้องกันให้” (แรงงานภาคการผลิต/ก่อสร้าง)

“ความไม่ปลอดภัยมันก็มีบ้าง สารเคมี แต่พักหลังมานี้ ผมไม่ค่อยได้ใช้สารเคมีแล้ว ถึงใช้แต่ใช้น้อย....ตอนนี้เค้าให้ลดเรื่องการใช้สารเคมีแล้ว เค้ามีการตรวจ” (แรงงานภาคเกษตรกรรม/ทำนา)

สำหรับประเด็นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมในการทำงานของกลุ่มตัวอย่าง พบว่าแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่มีปัญหาเกี่ยวกับอริยาบถในการทำงานมากที่สุดจำนวนร้อยละ 7.1 รองลงมาคือ ปัญหาจากฝุ่นละออง/ควันและกลิ่นมีร้อยละ 3.7 และมีแสงสว่างไม่เพียงพอมีร้อยละ 2.5 (แผนภูมิที่ 3)

แผนภูมิที่ 3 ร้อยละของแรงงานนอกระบบ จำแนกตามสภาพแวดล้อมในการทำงาน

ทั้งนี้อาจสืบเนื่องด้วยแรงงานนอกระบบบางกลุ่มอาชีพที่ต้องการรายได้ที่เพิ่มมากขึ้นจึงจำเป็นต้องทำงานในจำนวนชั่วโมงที่ยาวนานขึ้น เหล่านี้อาจเป็นสาเหตุทำให้แรงงานนอกระบบประสบปัญหาเกี่ยวกับอิริยาบถในการทำงานมากที่สุด และผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกในประเด็นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมในการทำงาน พบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ไม่ประสบปัญหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมในการทำงาน โดยให้เหตุผลว่า อาชีพหรืองานที่ตนเองทำอยู่นี้เป็นงานที่มีความเป็นอิสระ และสามารถหลีกเลี่ยงกับสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ไม่เหมาะสมได้ ผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นแรงงานเหมาะสมวัยผ้า กล่าวว่ ตนเองมีบ้านเป็นสถานที่ทำงาน เพราะฉะนั้นจึงไม่ประสบปัญหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมในการทำงานเท่าไรนัก อีกทั้งมีความพอใจที่มีบ้านเป็นสถานที่ทำงานด้วย สอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นแรงงานภาคเกษตรกรรมทำนาที่กล่าวว่า สภาพแวดล้อมในการทำงาน (ทุ่งนา) มีบรรยากาศดี ไม่มีปัญหาเกี่ยวกับ สภาพแวดล้อมในการทำงาน โดยให้เหตุผลว่า เวลาทำงานตนเองสามารถเลือกช่วงเวลาที่เหมาะสมในการทำงานได้ เช่น ช่วงเช้า และช่วงบ่ายถึงเย็น ซึ่งช่วงเวลาดังกล่าวนี้เป็นช่วงเวลาที่แดดไม่ร้อนจัดและอากาศเย็นสบาย อย่างไรก็ตาม มีผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนซึ่งเป็นแรงงานภาคการผลิตก่อสร้างที่มีสภาพแวดล้อมในการทำงานไม่เหมาะสม จำเป็นต้องเลี่ยงทั้งฝุ่นและเสียงจากงานก่อสร้าง สอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นแรงงานภาคการบริการและค้าขายแผงลอย บางส่วนที่มีสถานที่ทำงานกลางแจ้งหรือติดกับท้องถนน โดยแรงงานเหล่านี้มักจะประสบปัญหาเกี่ยวกับฝุ่นควัน และสภาพอากาศร้อนจัด

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผู้ให้สัมภาษณ์ที่ประสบปัญหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมในการทำงาน ทั้งฝุ่นควัน เสียง และสภาพอากาศที่ไม่เหมาะสม แต่ผู้ให้สัมภาษณ์เหล่านี้ กล่าวว่าสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ไม่เหมาะสมดังกล่าวนี้สามารถแก้ไขและหลีกเลี่ยงปัญหาเหล่านี้ได้โดยใช้อุปกรณ์ป้องกัน ได้แก่ การใช้ผ้าปิดจมูกเพื่อกันฝุ่นควัน การใช้ปลั๊กอุดหูเพื่อลดความดังของเสียง และการใช้ร่มกันแดดและฝน เป็นต้น

“ถ้าหน้าฝนก็ขายไม่ค่อยได้ เพราะเราขายกลางแจ้ง ถ้าแดดร้อนก็กางร่มสู้แดด ส่วนสภาพอากาศก็ต้องสูดควันรถ เพราะเราขายของติดถนน เฉพาะวันอาทิตย์วันเดียว ส่วนวันอื่นๆ ก็จะขายของในตลาด” (แรงงานภาคการบริการและค้าขาย/แผงลอย)

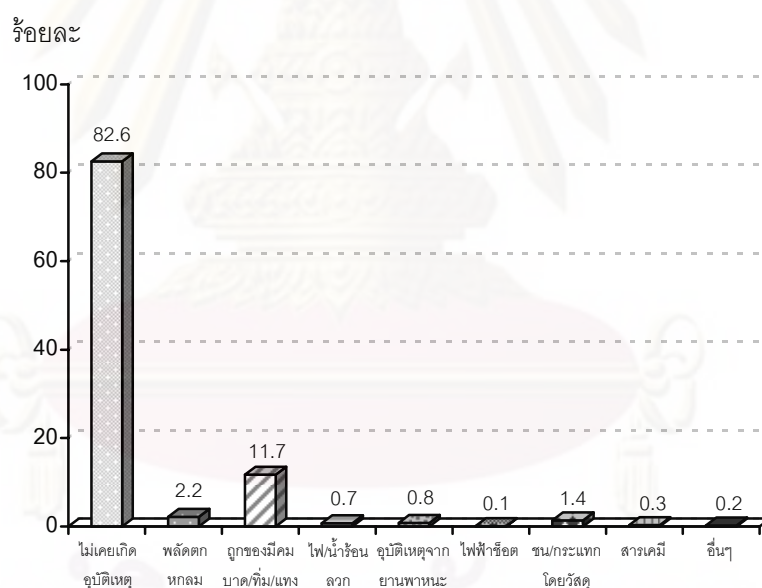
“มันก็มีบ้าง มันเป็นเรื่องธรรมดาของงานก่อสร้าง ถ้ามีฝุ่นก็ใช้ผ้าปิดจมูก” (แรงงานภาคการผลิต/ก่อสร้าง)

“ก็มีบ้างแหละ แดดร้อนเราก็ไม่ออก ฝนตกเราก็ไม่ไป” (แรงงานภาคเกษตรกรรม /ทำนา)

เมื่อพิจารณาแรงงานนอกระบบที่ประสบอุบัติเหตุจากการทำงาน ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่กล่าวว่า โอกาสของการเกิดอุบัติเหตุจากการทำงานเรียกได้ว่า “น้อยมาก” เพราะขั้นตอนการทำงานทุกอย่างผู้ให้สัมภาษณ์จะเป็นผู้กำหนดด้วยตนเองแทบทั้งสิ้น ดังนั้นการทำงานจึงมีความเป็นอิสระพอสมควร และไม่ต้องเร่งรีบทำงาน (บางกรณี) อีกทั้งมีการจัดวางอุปกรณ์การทำงานให้มีความเหมาะสมหรือให้มีความถนัดต่อการใช้งาน และที่สำคัญผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่สามารถหลีกเลี่ยงสถานที่ที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุจากการทำงานได้

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าโอกาสของการเกิดอุบัติเหตุจากการทำงานจะเรียกได้ว่าน้อยก็ตาม แต่มิได้หมายความว่าแรงงานเหล่านี้จะไม่เคยประสบอุบัติเหตุจากการทำงานเลย โดยการศึกษาครั้งนี้พบว่าแรงงานนอกระบบที่ประสบอุบัติเหตุจากการทำงานมากที่สุด คือการถูกข้อมือคัมบาด/ทิ่ม/แทงมีจำนวนร้อยละ 11.7 รองลงมาคือ การพลัดตกหกล้มมีจำนวนร้อยละ 2.2 และการถูกชน/กระแทกโดยวัสดุแนวราบและแนวตั้งมีจำนวนร้อยละ 1.4 (แผนภูมิที่ 4)

แผนภูมิที่ 4 ร้อยละของแรงงานนอกระบบ จำแนกตามการเกิดอุบัติเหตุจากการทำงาน

ทั้งนี้เนื่องด้วยแรงงานนอกระบบบางกลุ่มอาชีพจำเป็นต้องเร่งผลิตงานให้ได้ปริมาณทันตามเวลาที่กำหนด และอาจเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้แรงงานเหล่านี้ได้รับอุบัติเหตุจากข้อมือคัมบาด/ทิ่ม/แทงได้ นอกจากนี้ ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกของแรงงานภาคการบริการและค้าขายแผงลอย กล่าวว่าการทำงานบางครั้งถ้าขาดความระมัดระวังก็สามารถทำให้เกิดอุบัติเหตุจากการทำงานได้ เช่น การจับของร้อนโดยไม่ได้ใช้ผ้าหรือถุงมือจับ และการยกของหนักมากเกินไปทำให้ของตกใส่เท้า สอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นแรงงานภาคการผลิตก่อสร้าง กล่าวว่า การที่ใช้อุปกรณ์ป้องกันมีโอกาสของการเกิดอุบัติเหตุจากการทำงานได้น้อยกว่าผู้ที่ไม่ใช้อุปกรณ์ป้องกันการเกิดอุบัติเหตุ

ดังนั้นสาเหตุของการเกิดอุบัติเหตุจากการทำงานจึงสรุปได้ 3 ประการหลักๆ คือ ประการแรก การไม่ใช้อุปกรณ์ป้องกันการเกิดอุบัติเหตุ กล่าวคือ การทำงานในแต่ละประเภทจะมีอุปกรณ์ป้องกันที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับลักษณะงาน เช่น การใช้ถุงมือเพื่อจับหรือยกของร้อน (หม้อ กระทะ) การใส่หมวกนิรภัยเพื่อป้องกันสิ่งของตกจากที่สูง เป็นต้น ประการที่สอง คือการขาดความระมัดระวังของผู้ปฏิบัติงานหรือผู้ให้สัมภาษณ์เอง ซึ่งบางครั้งเป็นการขาดความเอาใจใส่เกี่ยวกับงานที่เป็นอันตราย และประการที่สามนับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญ กล่าวคือผู้ให้สัมภาษณ์ที่ประสบอุบัติเหตุจากการทำงานน้อยมาก “ปีหนึ่งจะมีสักครั้งหนึ่งหรือไม่เกิดเลย” ส่วนใหญ่แล้วมักเป็นผู้ที่มีประสบการณ์การทำงานอย่างต่อเนื่องมาหลายปี ดังนั้นประสบการณ์จากการทำงานนานปีก็ช่วยให้สามารถลดโอกาสการเกิดอุบัติเหตุได้ในระดับหนึ่ง

ผู้สัมภาษณ์ถามต่อไปว่า เมื่อเกิดอุบัติเหตุจากการทำงานได้ส่งผลกระทบต่อหรือไม่ อย่างไรบ้าง ผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนที่เคยประสบอุบัติเหตุจากการทำงาน กล่าวว่า ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการจ้างแรงงานอื่นมาทำงานแทนตน และต้องขาดรายได้จากการทำงานในขณะที่ตนเองป่วยหรือไม่สบาย ส่วนการรักษาพยาบาลเมื่อเกิดอุบัติเหตุจากการทำงาน ผู้ให้สัมภาษณ์ในกรณีนี้เกือบทั้งหมดจะชื้อยามารับประทานเอง ยกเว้นแต่ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ประสบอุบัติเหตุจากการทำงานจนต้องทำการรักษาที่โรงพยาบาล (1 รายจากทั้งหมด 17 ราย) ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลเอง เนื่องจากไม่ได้ได้อยู่ภายใต้ระบบสวัสดิการใดๆ ดังนั้นการเกิดอุบัติเหตุจากการทำงานแม้ว่าจะเกิดน้อยครั้งแต่ก็ได้ส่งผลกระทบต่อทำให้ขาดรายได้และต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลค่อนข้างมาก

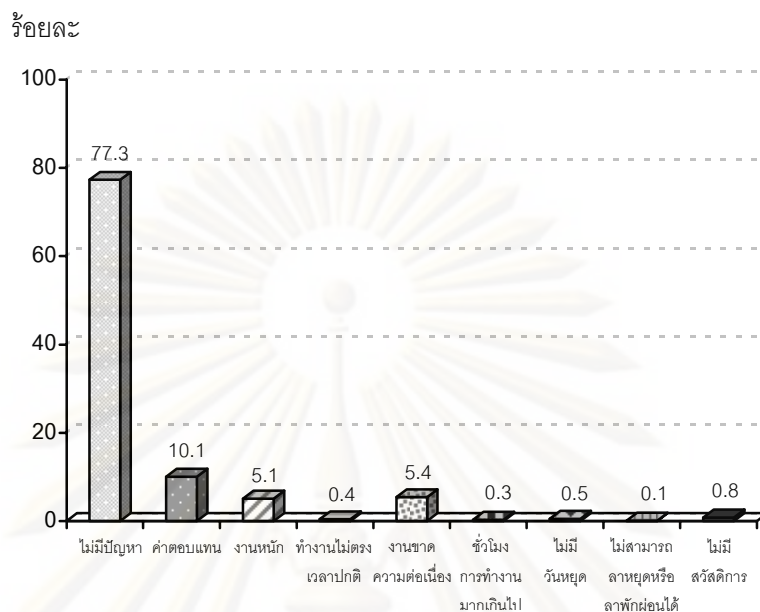
“อุบัติเหตุจากการทำงาน ก็มีบ้างเป็นบางครั้ง แต่ไม่บ่อย เราก็ต้องระมัดระวังตัวเอง แต่ถ้าเราป่วยเข้าโรงพยาบาล เราก็ต้องจ้างคนอื่นมาทำแทน ก็เสียค่าจ้างนิดหน่อย” (แรงงานภาคเกษตรกรรม/ทำนา)

“ไม่เกิดนะ แต่ก็มีบ้างนิดหน่อย การทำงานของเรา แต่เราไม่โดนเข็มเย็บผ้าเลย เข็มมันอยู่ข้างในเครื่องจักร โอกาสเกิดน้อยมาก เป็นปียังไม่เคยเกิดเลย” (แรงงานเหมือง/เย็บผ้า)

“ไม่มีนะ ไม่มี เพราะผมทำงานอยู่ข้างใน (ตึก) จะมีบ้างก็กระเบื้องตกใส่ โดนกระเบื้องบาดบ้างเล็กๆ น้อยๆ ไม่ถึงต้องกับไปหาหมอ” (แรงงานภาคการผลิต/ก่อสร้าง)

สำหรับปัญหาเกี่ยวกับการทำงานของแรงงานนอกระบบที่ประสบปัญหามากที่สุด คือปัญหาค่าตอบแทนจากการทำงานมีจำนวนร้อยละ 10.1 รองลงมาคือ งานขาดความต่อเนื่องมีร้อยละ 5.4 และงานหนักมีร้อยละ 5.1 (แผนภูมิที่ 5)

แผนภูมิที่ 5 ร้อยละของแรงงานนอกระบบ จำแนกตามการประสบปัญหาจากการทำงาน

การที่แรงงานนอกระบบประสบปัญหาเกี่ยวกับค่าตอบแทนจากการทำงาน เนื่องจากค่าจ้างหรือค่าแรงงานขั้นต่ำน่าจะเป็นปัจจัยทางเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิต จากข้อจำกัดเกี่ยวกับข้อมูลรายได้ของแรงงานนอกระบบที่ไม่ได้มีการเก็บข้อมูลในโครงการสำรวจเชิงปริมาณ ผู้วิจัยจึงสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มแรงงานนอกระบบเพิ่มเติม พบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ได้รับรายได้ที่ค่อนข้างแตกต่างกัน กล่าวคือ แรงงานภาคการผลิตก่อสร้างประสบปัญหาเกี่ยวกับค่าจ้างหรือค่าแรงขั้นต่ำ ซึ่งปัจจุบันไม่เพียงพอต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือค่าจ้างหรือค่าแรงขั้นต่ำในปัจจุบันไม่สอดคล้องกับค่าครองชีพ ผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นแรงงานภาคเกษตรกรรมทำนา จะมีรายได้จากการขายข้าวเป็นรอบฤดู โดยฤดูหนึ่งมีระยะเวลาประมาณ 4 เดือน ดังนั้นฤดูที่ข้าวราคาดีก็จะได้รับรายได้มาก ในทางตรงกันข้ามหากฤดูใดราคาข้าวตกต่ำก็จะได้รับรายได้น้อย ส่วนผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นแรงงานภาคการผลิตก่อสร้าง จะมีรูปแบบของรายได้ที่แน่นอนกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับแรงงานนอกระบบกลุ่มอื่นๆ โดยได้รับเงินค่าจ้างเป็นรายเดือนตามจำนวนวันที่ทำงาน และหากทำงานนอกเหนือจากเวลางานจะได้รับค่าจ้างเป็นโอทีหรือเงินพิเศษสำหรับผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นแรงงานภาคบริการและค้าขาย แฝงลอย จะเป็นแรงงานที่มีรายได้ไม่แน่นอนเพราะเป็นเงินที่ได้รับเป็นรายวัน ดังนั้นแรงงานภาคบริการและค้าขายเป็นแรงงานที่มักประสบปัญหาเกี่ยวกับความไม่แน่นอนของรายได้มากกว่าแรงงานนอกระบบกลุ่มอื่นๆ ส่วนผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นแรงงานเหมาะสมวัย มีรูปแบบของรายได้แตกต่างจากผู้ให้สัมภาษณ์ที่กล่าวมาข้างต้น โดยรายได้ขึ้นอยู่กับลักษณะงานและข้อตกลงระหว่างผู้ว่าจ้างกับผู้เหมาะสมวัย ดังนั้น

รายได้จะรับเป็นรอบ เช่น จำนวน 3 วัน, 15 วัน และ 1 เดือน เป็นต้น ทั้งนี้งานที่ได้รับมอบหมาย จะต้องทำให้เสร็จเรียบร้อยก่อนถึงจะได้รับเงินหรือค่าจ้าง

ผู้สัมภาษณ์สอบถามต่อไปอีกว่า พอใจกับรายได้หรือไม่ ในข้อเท็จจริงแล้วอาจเป็นการยากที่จะให้ผู้สัมภาษณ์คาดการณ์ว่ารายได้ที่ได้รับนี้เพียงพอหรือไม่อย่างไร และไม่อาจสะท้อนให้เห็นถึงภาพรวมของแรงงานนอกระบบเหล่านี้ได้ ดังนั้นการตอบคำถามนี้ขึ้นอยู่กับความคิดเห็นส่วนตัวและความรู้สึกของผู้ให้สัมภาษณ์เอง ซึ่งแรงงานส่วนใหญ่ตอบว่า พออยู่ได้ พอใจในระดับหนึ่ง ดังเช่นตัวอย่างของผู้ให้สัมภาษณ์

“รายได้ขึ้นอยู่กับความยากง่ายของงาน ขึ้นอยู่กับลักษณะงาน ถ้าเฉลี่ยกลางๆ ก็ประมาณ 10,000 กว่าบาท (ต่อเดือน) ...พออยู่ได้” (แรงงานเหมาช่วง/เย็บผ้า)

“รายได้ ไม่แน่นอน หนึ่งปีทำสองครั้ง บางหน้ามันก็ได้เยอะ บางหน้ามันก็ได้น้อย ...ก็พอใจ” (แรงงานภาคเกษตรกรรม/ทำนา)

“รายได้เมื่อก่อนได้เดือนเป็นหมื่น แต่เดี๋ยวนี้ลดลง โดยเฉลี่ยต่อเดือนไม่เกิน 5,000 บาท ...ไม่พอใช้หรอก” (แรงงานภาคบริการและค้าขาย/แผงลอย)

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้สัมภาษณ์แรงงานนอกระบบเกี่ยวกับสวัสดิการและรายได้ได้รับความช่วยเหลือต่างๆ และความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะเพิ่มเติม เพื่อให้ได้แนวทางการปรับปรุงเกี่ยวกับสภาพการทำงานที่ดีขึ้น อีกทั้งเพื่อให้เข้าใจถึงสภาพปัญหาการทำงานของแรงงานนอกระบบมากยิ่งขึ้น ในข้อคำถามเกี่ยวกับการรับรู้หรือไม่ว่าตนเองเป็นแรงงานที่ไม่มีกฎหมายคุ้มครอง และไม่มีหลักประกันสังคมจากการทำงานเช่นเดียวกับแรงงานที่ได้รับการคุ้มครองจากกฎหมาย และมีหลักประกันสังคมจากการทำงาน ผู้ให้สัมภาษณ์เกือบทั้งหมดทราบดีว่า ตนเองไม่มีหลักประกันสังคมจากการทำงาน โดยเข้าใจว่าลักษณะอาชีพของตนเองแตกต่างจากลักษณะอาชีพของแรงงานที่ได้รับสวัสดิการจากการทำงาน ผู้ให้สัมภาษณ์ยังได้เน้นย้ำคำพูดเดิมว่า “งานของตนเองเป็นงานที่อิสระ” จึงเข้าใจและยอมรับดีที่จะไม่ได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายแรงงาน รวมถึงการไม่มีประกันสังคมจากการทำงานด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนเคยทำงานในโรงงานหรือบริษัท ดังนั้นจึงทราบดีเกี่ยวกับสถานภาพการทำงานของตนที่ไม่มีหลักประกันสังคมจากการทำงาน

สำหรับการรับรู้เกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองแรงงาน พบว่ามีผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนไม่ทราบเกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองแรงงานเลย เนื่องด้วยผู้ให้สัมภาษณ์เหล่านี้ล้วนแต่มีการศึกษาค่อนข้างต่ำ ดังนั้นจึงไม่ได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองแรงงาน รวมถึงกฎหมายอื่นๆ ด้วย

เช่นกัน และที่สำคัญผู้ให้สัมภาษณ์เหล่านี้ให้เหตุผลเพิ่มเติมว่า งานหรืออาชีพที่ตนเองทำอยู่ไม่สามารถกำหนดลักษณะการทำงานให้ถูกต้องตามหลักการของกฎหมายคุ้มครองแรงงานได้

“รู้ว่าอาชีพที่เราทำอยู่ไม่มีกฎหมายคุ้มครอง เพราะเรามันคนละอาชีพกันกับพวกเค้า เราก็เข้าใจว่าการทำงานมันไม่เหมือนกัน...จะบังคับให้เราทำงานเหมือนกับเค้าคงจะไม่ได้” (แรงงานภาคการบริการและค้าขาย/แผงลอย)

อาจกล่าวได้ว่า ก่อนที่แรงงานจะการทำงานนอกระบบเศรษฐกิจ (Informal sector) แรงงานนอกระบบเหล่านี้มีพื้นฐานการทำงานตั้งแต่การเป็นแรงงานภาคเกษตรกรรม ได้แก่ การทำไร่ และทำนา จนกระทั่งการที่เคยเข้าสู่การเป็นแรงงานภาคอุตสาหกรรมที่มีสวัสดิการและได้รับการคุ้มครองจากการทำงาน แต่อย่างไรก็ดี แรงงานเหล่านี้มีแนวคิดที่ว่า “การทำงานในโรงงานหรือบริษัทเป็นการทำงานที่ไม่เป็นอิสระ” ดังนั้นจึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้แรงงานเหล่านี้เปลี่ยนสถานภาพตัวเองมาเป็นแรงงานนอกระบบที่ต้องการการทำงานที่เป็นอิสระ ผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการเข้าเป็นสมาชิกประกันสังคม พบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ 15 รายจากทั้งหมด 17 ราย ไม่เข้าร่วมการเป็นสมาชิกประกันสังคม ซึ่งจากการสัมภาษณ์สามารถสรุปสาเหตุได้ 3 ประการ คือประการแรก เนื่องจากไม่ทราบรายละเอียดเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ของการเป็นสมาชิกประกันสังคม รวมถึงรูปแบบการส่งประกันสังคมหรือเงินสมทบ ส่วนประการที่สอง คือมีรายได้หรือเงินไม่เพียงพอต่อการส่งเงินสมทบ เนื่องจากผู้ให้สัมภาษณ์บางรายมีรายได้ไม่แน่นอนและมีความจำเป็นต้องสำรองเงินไว้ใช้จ่ายภายในครอบครัว และประการที่สาม ผู้ให้สัมภาษณ์ 13 รายจากทั้งหมด 17 ราย ให้เหตุผลที่สำคัญว่า การที่ไม่เข้าร่วมเป็นสมาชิกประกันสังคม เพราะมีบัตร 30 บาทอยู่แล้วจึงไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ประกันตน

“เมื่อก่อนก็ทำประกันสังคม แต่เดี๋ยวนี้ไม่ได้ทำ ส่งไม่ไหว ก็ใช้บัตร 30 บาท” (แรงงานภาคการบริการและค้าขาย/แผงลอย)

“ไม่มีประกันสังคม ใช้แต่บัตร 30 บาทเพียงอย่างเดียว” (แรงงานภาคการผลิต/ก่อสร้าง)

“ถึงเราทำประกันสังคมไป แต่ก็ไม่ค่อยได้ใช้หรอก เพราะเราไม่ค่อยได้เป็นอะไร แต่ถึงเป็นก็ซื้อยามากินเอง” (แรงงานภาคการผลิต/ก่อสร้าง)

สำหรับคำถามที่ว่า หากประสบปัญหาจากการทำงาน ทราบหรือไม่ว่าจะไปขอความช่วยเหลือจากใครหรือแหล่งใด ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ทราบดีเกี่ยวกับการขอความช่วยเหลือหากตนประสบปัญหาเกี่ยวกับงานหรืออาชีพของตน ผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นแรงงานนอกระบบภาคเกษตรกรรมทำนา กล่าวว่าถ้าประสบปัญหาเกี่ยวกับเงินหรือการลงทุน จะปรึกษากับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) และถ้าประสบปัญหาเกี่ยวกับการทำนาจะปรึกษาศูนย์ถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตร (ขึ้นอยู่กับแต่ละพื้นที่) ส่วนผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นแรงงานภาคการ

ผลิตก่อสร้าง กล่าวว่ามีเมื่อประสบปัญหาเกี่ยวกับการทำงาน จะมีหัวหน้างานเป็นผู้คอยชี้แนะ และให้ความช่วยเหลือทั้งการทำงานและความปลอดภัยในการทำงาน

อย่างไรก็ตาม มีผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนไม่ทราบว่าจะไปขอความช่วยเหลือจากใคร ผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นแรงงานภาคการบริการและค้าขายแผงลอยและแรงงาน مهاช่งเย็บผ้า กล่าวว่าจะตั้งแต่ทำงานมายังไม่เคยประสบปัญหาเกี่ยวกับการทำงานเลย จึงไม่ทราบว่าถ้าเกิดปัญหาจากการทำงานแล้วจะไปขอความช่วยเหลือจากใครหรือแหล่งใด และที่สำคัญผู้ให้สัมภาษณ์เหล่านี้กล่าวเพิ่มเติมว่า ปัญหาเกี่ยวกับการทำงานในปัจจุบันส่วนใหญ่แล้วจะแก้ไขปัญหานั้นด้วยตนเองโดยไม่ขอรับความช่วยเหลือจากใครหรือแหล่งใด

“รู้ ถ้ามีปัญหาเกี่ยวกับการทำงาน ก็จะมีศูนย์ถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตร... แต่ถ้าเรื่องเงินก็ อกส.” (แรงงานภาคเกษตรกรรม/ทำนา)

“ไม่รู้ เพราะเรายังไม่มีปัญหาอะไร มีปัญหาเราก็จัดการเอง ทำเองซื้อเอง ไม่พึ่งใคร” (แรงงานภาคการบริการและค้าขาย/แผงลอย)

“ถ้ามีปัญหาเกี่ยวกับงานก็เข้าไปหาหัวหน้างาน” (แรงงานภาคการผลิต/ก่อสร้าง)

“ไม่รู้ เพราะยังไม่เกิด...แต่ถ้าเกิดก็จะแก้ไขงานด้วยตัวเอง” (แรงงาน مهاช่งเย็บผ้า)

ผู้สัมภาษณ์ถามต่อไปว่า สมมติถ้าภาครัฐจะให้การคุ้มครองและดูแลในอาชีพที่ทำอยู่ โดยมีลักษณะใกล้เคียงกับประกันสังคมหรือสวัสดิการจากการทำงาน ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร ผู้ให้สัมภาษณ์เกือบทั้งหมดมีความเห็นพ้องต้องกันว่า เป็นเรื่องที่ดี และเห็นด้วยอย่างยิ่งที่จะได้รับการดูแลและได้รับการคุ้มครองเช่นเดียวกับแรงงานในระบบ เพื่อที่ยามป่วยหรือเข้าสู่วัยสูงอายุจะได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐบ้างในระดับหนึ่ง แต่ทั้งนี้ก็มีผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วน กล่าวว่ถ้าภาครัฐจะให้การคุ้มครองและดูแลซึ่งมีลักษณะคล้ายกับประกันสังคมก็อาจจำเป็นต้องดูรายละเอียดหรือขั้นตอนก่อนว่ารูปแบบการส่งเงินสมทบ และสิทธิประโยชน์ต่างๆ เป็นอย่างไร นอกจากนี้ก็มีผู้ให้สัมภาษณ์อีกรายหนึ่ง มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมที่น่าสนใจว่า ถ้าภาครัฐให้ความสำคัญและให้การช่วยเหลือแก่แรงงานนอกระบบเหล่านี้ก็นับว่าเป็นการดี แต่ภาครัฐไม่ควรเลือกเฉพาะเจาะจงกลุ่มอาชีพใดอาชีพหนึ่ง เพราะถ้าภาครัฐจะให้การช่วยเหลือจริงควรให้มีการประกันสังคมครอบคลุมทุกกลุ่มอาชีพ ส่วนกฎหมายคุ้มครองแรงงานอาจแตกต่างกันบ้างในแต่ละกลุ่มอาชีพ

“อยากให้มีประกันสังคมนี้แหละ ให้แม่ค้าแผงลอย แม่ค้าหาบเร่ มีกฎหมายคุ้มครองเรา ให้เรามีสวัสดิการกับคนอื่นเค้าบ้าง ยามแก่ตัวไปลูกหลานจะได้ไม่ต้องแบกรับภาระ...” (แรงงานภาคการบริการและค้าขาย/แผงลอย)

“ก็ดี จะได้ช่วยเหลือเรา เราป่วย เราเป็นไข้ เราก็สามารถให้ประกันสังคมได้” (แรงงานภาคการผลิต/ก่อสร้าง)

“ก็ต้องดูก่อนว่า ขั้นตอนเป็นอย่างไร จ่ายมากจ่ายน้อย แล้วจะได้อะไรบ้าง...” (แรงงานภาคการบริการและค้าขาย/แผงลอย)

ผลการสัมภาษณ์จากคำถามที่ว่า เคยได้รับการฝึกอบรมหรือเข้าร่วมโครงการด้านการพัฒนาทักษะเกี่ยวกับการทำงานที่ทำอยู่บ้างหรือไม่ ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ กล่าวว่าไม่เคยฝึกอบรมหรือไม่เคยพัฒนาทักษะการทำงาน ถึงแม้ว่าผู้ให้สัมภาษณ์เหล่านี้จะทราบดีเกี่ยวกับสถานที่ที่ฝึกอบรมหรือศูนย์พัฒนาทักษะโดยให้เหตุผลว่า ไม่มีเวลาไปฝึกอบรมหรือพัฒนาทักษะ อีกทั้งจำเป็นต้องทำงานอย่างไรก็ตาม ยังมีผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนหนึ่งที่เป็นแรงงานก่อสร้างได้รับการฝึกอบรมเป็นประจำและเข้ารับการอบรมอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอดเกี่ยวกับความปลอดภัยในการทำงาน เนื่องจากการทำงานก่อสร้างมีโอกาสเกิดอุบัติเหตุจากการทำงานได้มากกว่ากลุ่มแรงงานนอกระบบอื่นๆ

ผู้สัมภาษณ์สอบถามความคิดเห็นที่มีต่อการฝึกอบรมหรือการพัฒนาทักษะ ผู้ให้สัมภาษณ์เกือบทั้งหมดแสดงความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า การฝึกอบรมหรือการพัฒนาทักษะเป็นสิ่งที่ดียิ่งต่อการพัฒนางานหรืออาชีพของตน รวมถึงการเพิ่มความรู้ให้กับตนเองมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม มีผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วน (ส่วนน้อย) มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการฝึกอบรมหรือการพัฒนาทักษะที่แตกต่างออกไป โดยกล่าวว่า การฝึกอบรมหรือการพัฒนาทักษะเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็น ด้วยเหตุผลว่า ความรู้ได้จากการทำงานในโรงงานที่ตนเองเคยทำมาเพียงพอแล้ว จึงไม่จำเป็นที่จะต้องพัฒนาทักษะหรืออบรมอย่างอื่นเพิ่มเติมอีก

“ดี เป็นสิ่งที่ดี แต่ก็ได้ไปอบรม เพราะไม่มีเวลาไป” (แรงงานภาคการบริการและค้าขาย/แผงลอย)

“ก็ดี อันไหนที่เราไม่รู้ บางครั้งเราก็ต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญกว่ามาบอก มาสอน คิดว่าเป็นสิ่งที่ดี” (แรงงานภาคเกษตรกรรม/ทำนา)

“ดีซี ก่อนที่จะทำงานมันจะมีหลักสูตรอบรมเรื่องความปลอดภัย... คิดว่าจำเป็น เพราะเราได้เรียนรู้จากตรงนั้น” (แรงงานภาคการผลิต/ก่อสร้าง)

“คิดว่าไม่จำเป็นหรอก... เป็นมาจากโรงงานแล้ว” (แรงงานHEMAช่วง/เย็บผ้า)

ผลการสัมภาษณ์ในข้อคำถามสุดท้ายเกี่ยวกับความต้องการหรือข้อเสนอแนะเพื่อให้ภาครัฐให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับการประกอบอาชีพหรืองานของตนเอง ผู้ให้สัมภาษณ์เกือบทั้งหมดตอบในลักษณะใกล้เคียงกัน คือความต้องการความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจ สามารถสรุปประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้

1) ราคาสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ ผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นแรงงานภาคเกษตรกรรมทำนา กล่าวว่า ต้องการให้ภาครัฐช่วยเหลือ ดูแลและควบคุมราคาข้าวให้มีราคาคงที่หรือดีขึ้น โดยให้เหตุผลว่า การทำนาในแต่ละครั้งเกษตรกรได้ใช้เงินลงทุนสูง ได้แก่ ค่าจ้างไถ ค่าหว่าน ค่าปุ๋ย และค่าจ้างเก็บเกี่ยวผลผลิต ดังนั้นถ้าราคาข้าวตกต่ำอาจทำให้เกษตรกรเหล่านี้ตกอยู่ในฐานะที่เรียกได้ว่า "แย่มากหรือลำบาก" และส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของแรงงานเหล่านี้ด้วย อีกทั้งผู้ให้สัมภาษณ์ได้แสดงความเห็นเพิ่มเติมว่า แม้ภาครัฐจะมีเงินช่วยเหลือเกษตรกรที่ได้รับความเดือดร้อนจากราคาข้าวตกต่ำ แต่เงินที่ได้รับเหล่านั้นไม่เพียงพอต่อการช่วยเหลือหรือแก้ไขให้เกษตรกรเหล่านี้ดีขึ้น

2) ค่าจ้างค่าแรงขั้นต่ำ ผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นแรงงานภาคผลิตก่อสร้าง กล่าวว่า ต้องการให้ภาครัฐช่วยเหลือเกี่ยวกับค่าจ้างหรือค่าแรงขั้นต่ำ ซึ่งปัจจุบันไม่เพียงพอต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าค่าจ้างหรือค่าแรงขั้นต่ำในปัจจุบันไม่สอดคล้องกับค่าครองชีพ

3) การสนับสนุนเงินลงทุน ผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นแรงงาน مهاช่่วงเย็บผ้ามีลักษณะการทำงานแบบการรวมกลุ่ม กล่าวว่า ต้องการพัฒนางานกลุ่มของตนเอง แต่ขาดเงินลงทุนทั้งอุปกรณ์และวัสดุซึ่งมีราคาแพง ดังนั้นเงินลงทุนนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญของแรงงาน مهاช่่วงเย็บผ้า และสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นแรงงานภาคการบริการและค้าขายแผงลอยได้กล่าวว่า งานหรืออาชีพที่ทำอยู่ปัจจุบันนี้ได้รายได้ไม่เพียงพอต่อการพัฒนาตนเอง ดังนั้นจึงต้องการการสนับสนุนจากภาครัฐ ได้แก่ งานหรืออาชีพอื่นเพิ่มเติมนอกเหนือจากงานที่ตนเองทำอยู่ และการสนับสนุนเงินลงทุน

3.3 การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์การจำแนกหมู่ (Multiple Classification Analysis: MCA) เพื่อเสนอผลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ที่คาดว่าจะเป็นตัวกำหนดให้เกิดความแตกต่างของสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ ซึ่งวิธีการวิเคราะห์การจำแนกหมู่เป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามกับตัวแปรอิสระหลายตัวแปรพร้อมๆ กัน ว่าสามารถอธิบายการผันแปรของตัวแปรตามได้มากน้อยเพียงใด โดยมีขั้นตอนการวิเคราะห์ ดังนี้

- 1) การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ (Correlation) ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม
- 2) การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลหรือมีความสัมพันธ์กับสภาพการทำงาน โดยใช้วิธีการวิเคราะห์การจำแนกหมู่ (MCA) มีรายละเอียดดังนี้

3.3.1 การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ (Correlation) ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม

ก่อนจะทำการวิเคราะห์การจำแนกหมู่ จำเป็นต้องวิเคราะห์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตามก่อน เพื่อทดสอบว่ากลุ่มตัวแปรอิสระที่จะนำมาศึกษามีความสัมพันธ์พหุเชิงเส้น (Multicollinearity) หรือไม่ โดยพิจารณาว่าหากตัวแปรอิสระคู่ใดมีค่าของความสัมพันธ์สูงกว่า 0.60 ถือว่าตัวแปรคู่นั้นมีความสัมพันธ์กันสูง (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2543: 478) และไม่ควรรนำตัวแปรคู่นั้นไปวิเคราะห์การจำแนกหมู่ หรืออาจจำเป็นต้องเลือกเอาตัวแปรใดตัวแปรหนึ่งในคู่นั้นที่คาดว่าจะมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม นอกจากนี้ การวิเคราะห์สหสัมพันธ์มีเงื่อนไขอยู่ว่าตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์จะต้องเป็นตัวแปรในระดับช่วง (Interval scale) แต่สำหรับการศึกษานี้มีบางตัวแปรเป็นตัวแปรระดับกลุ่ม (Nominal scale) และตัวแปรระดับจัดอันดับ (Ordinal scale) ดังนั้นก่อนจะทดสอบสหสัมพันธ์จำเป็นต้องแปลงตัวแปรระดับกลุ่มและตัวแปรจัดอันดับให้เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy variable) ที่มีค่าเป็น 0 และ 1 เสียก่อน โดยกำหนดให้กลุ่มที่ใช้เป็นหลักในการพิสูจน์สมมติฐานมีค่าเป็น 1 และกลุ่มอื่นๆ เป็นกลุ่มอ้างอิง (Reference group) มีค่าเป็น 0 สำหรับตัวแปรในการทดสอบสหสัมพันธ์ทั้งหมดนี้มี 11 ตัวแปร ประกอบด้วยตัวแปรอิสระ 10 ตัวแปร และตัวแปรตาม 1 ตัวแปร โดยมีรายละเอียดตามลำดับดังนี้

1. เพศ

กำหนดให้ 1 คือ เพศหญิง
0 คือ เพศชาย

2. อายุ

กำหนดให้ 1 คือ กลุ่มอายุ 60 ปีขึ้นไป
0 คือ กลุ่มอายุอื่นๆ

3. สถานภาพสมรส

กำหนดให้ 1 คือ โสด
0 คือ สมรส และหม้าย/หย่า/แยกกันอยู่

4. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

กำหนดให้ 1 คือ จำนวน 6 คนขึ้นไป
0 คือ จำนวน 1-2 คน และ 3-5 คน

5. ระดับการศึกษา

กำหนดให้ 1 คือ ระดับอุดมศึกษา
0 คือ ระดับการศึกษาอื่นๆ

6. เขตที่อยู่อาศัย
กำหนดให้ 1 คือ นอกเขตเทศบาล
0 คือ ในเขตเทศบาล
7. ภาคที่อยู่อาศัย
กำหนดให้ 1 คือ ภาคใต้
0 คือ ภาคอื่นๆ
8. สถานภาพการทำงาน
กำหนดให้ 1 คือ นายจ้าง
0 คือ สถานภาพการทำงานอื่นๆ
9. ลักษณะอาชีพ
กำหนดให้ 1 คือ อาชีพที่ใช้วิชาชีพ/วิชาการ
0 คือ อาชีพอื่นๆ
10. ประเภทอุตสาหกรรม
กำหนดให้ 1 คือ ภาคการผลิต
0 คือ ภาคอุตสาหกรรม และภาคเกษตรกรรม
11. สภาพการทำงาน (ตัวแปรตาม) คือ คะแนนของสภาพการทำงาน

ผลจากการทดสอบความสัมพันธ์ระดับเชิงเส้น พบว่าไม่มีตัวแปรคู่ใดที่มีความสัมพันธ์เกินกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ผู้วิจัยจึงไม่จำเป็นต้องตัดตัวแปรใดออกจากการวิเคราะห์การจำแนกหมู่ (MCA) ครั้งนี้ ผลการวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์ (ตารางที่ 6) พบว่า ตัวแปรอิสระที่มีความสัมพันธ์กันในทิศทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ที่น่าสนใจ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะอาชีพกับสถานภาพการทำงาน ค่าสหสัมพันธ์เท่ากับ .478 หมายความว่า แรงงานนอกระบบที่ประกอบอาชีพที่ใช้วิชาชีพ/วิชาการโดยส่วนใหญ่จะเป็นนายจ้าง และความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับสถานภาพสมรส ค่าสหสัมพันธ์เท่ากับ .138 หมายความว่า แรงงานนอกระบบที่มีการศึกษาตั้งแต่ระดับอุดมศึกษาขึ้นไปโดยส่วนใหญ่จะเป็นโสด ส่วนตัวแปรอิสระที่มีความสัมพันธ์กันในทิศทางลบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ที่น่าสนใจ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างเขตที่อยู่อาศัยกับระดับการศึกษา ค่าสหสัมพันธ์เท่ากับ -.200 หมายความว่า แรงงานนอกระบบที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาลโดยส่วนใหญ่จะมีการศึกษาต่ำกว่าระดับอุดมศึกษา และความสัมพันธ์เชิงลบระหว่างสถานภาพสมรสกับอายุ ค่าสหสัมพันธ์เท่ากับ -.148 หมายความว่า แรงงานนอกระบบที่เป็นโสดโดยส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานที่อายุน้อย

นอกจากนี้ ยังมีตัวแปรอิสระที่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามที่น่าสนใจ ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างภาคที่อยู่อาศัยกับสภาพการทำงาน พบว่าแรงงานนอกระบบที่อาศัยอยู่ภาคใต้มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับคะแนนสภาพการทำงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (ค่าสหสัมพันธ์เท่ากับ .125) กล่าวคือ แรงงานนอกระบบที่อยู่ภาคใต้โดยส่วนใหญ่จะมีสภาพการทำงานดีกว่าแรงงานนอกระบบที่อยู่ในภาคอื่นๆ และความสัมพันธ์เชิงลบระหว่างประเภทอุตสาหกรรมภาคการผลิตกับคะแนนสภาพการทำงานที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (ค่าสหสัมพันธ์เท่ากับ -.112) แสดงว่า แรงงานนอกระบบที่อยู่ภาคการผลิตโดยส่วนใหญ่ก็มีสภาพการทำงานที่ไม่ดีเมื่อเปรียบเทียบกับแรงงานนอกระบบที่ทำงานอยู่ในภาคเกษตรกรรมและภาคบริการ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 6 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม

ตัวแปร	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1. เพศ	-										
2. อายุ	-.032**	-									
3. สถานภาพสมรส	-.148**	-.125**	-								
4. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	-.022**	-.024**	.001	-							
5. ระดับการศึกษา	.000	-.067**	.138**	-.005	-						
6. เขตที่อาศัย	-.019**	.007*	-.037**	.004	-.200**	-					
7. ภาคที่อยู่อาศัย	.007	.015**	.012**	.014**	.049**	.009*	-				
8. สถานภาพการทำงาน	-.087**	.006	-.026**	-.014**	.113**	-.106**	.044**	-			
9. ลักษณะอาชีพ	-.055**	.007	.010**	-.005	.197**	-.120**	-.001	.478**	-		
10. ประเภทอุตสาหกรรม	-.051**	-.017**	.003	.025**	-.003	-.053**	-.011**	.143**	.113**	-	
11. สภาพการทำงาน	.055**	.022**	.016**	.012**	.072**	-.093**	.125**	.012**	.035**	-.112**	-

หมายเหตุ: * หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

** หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3.3.2 การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลหรือมีความสัมพันธ์กับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์การจำแนกพหุ (Multiple Classification Analysis: MCA)

ในส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ กับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในประเทศไทย โดยผู้วิจัยใช้สถิติการวิเคราะห์การจำแนกพหุ (Multiple Classification Analysis: MCA) เพื่อวิเคราะห์หาปัจจัยที่ส่งผลหรือมีความสัมพันธ์กับสภาพการทำงาน ในการศึกษาครั้งนี้มีตัวแปรอิสระทั้งหมด 10 ตัวแปร ได้แก่

1. ปัจจัยด้านประชากร ได้แก่ ตัวแปรเพศ อายุ สถานภาพสมรส และจำนวนสมาชิกในครัวเรือน
2. ปัจจัยด้านสังคม ได้แก่ ตัวแปรระดับการศึกษา เขตที่อยู่อาศัย และภาคที่อยู่อาศัย
3. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ตัวแปรสถานภาพการทำงาน ลักษณะอาชีพ และประเภทอุตสาหกรรม

สำหรับการวิเคราะห์การจำแนกพหุ (Multiple Classification Analysis: MCA) เป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระกับตัวแปรตามทั้งที่ควบคุมและไม่ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระต่างๆ ซึ่งผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอผลการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรก คือ การวิเคราะห์ในระดั 2 ตัวแปร (สมการไม่ปรับ) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระแต่ละตัวกับตัวแปรตาม และในส่วนที่สอง คือ การวิเคราะห์ตัวแปรอิสระหลายตัวแปร (สมการปรับ 1-7) ซึ่งเป็นการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม หลังจากควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ แล้ว โดยมีรายละเอียดในแต่ละสมการดังนี้

สมการไม่ปรับ เป็นการวิเคราะห์ในระดั 2 ตัวแปร

สมการปรับ 1 เป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพการทำงานกับปัจจัยด้านประชากร

สมการปรับ 2 เป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพการทำงานกับปัจจัยด้านสังคม

สมการปรับ 3 เป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพการทำงานกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

สมการปรับ 4 เป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพการทำงานกับปัจจัยด้านประชากร และปัจจัยด้านสังคม

สมการปรับ 5 เป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพการทำงานกับปัจจัยด้านประชากร และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

สมการปรับ 6 เป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพการทำงานกับปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

สมการปรับ 7 เป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพการทำงานกับปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

ผลการวิเคราะห์การจำแนกหมู่ (ตารางที่ 7) พบว่าแรงงานนอกระบบที่ตกเป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ มีคะแนนสภาพการทำงานโดยเฉลี่ย (Grand Mean) เท่ากับ 33.34 คะแนน ซึ่งเป็นคะแนนก่อนที่ยังไม่ได้จำแนกตามปัจจัยต่างๆ แต่เมื่อวิเคราะห์การจำแนกตามตัวแปรอิสระในปัจจัยต่างๆ ทั้งที่ควบคุมและไม่ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรต่างๆ พบว่า แรงงานนอกระบบมีคะแนนสภาพการทำงานแตกต่างกันออกไป ดังต่อไปนี้

ปัจจัยด้านประชากร

1) เพศ

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในระดับ 2 ตัวแปร โดยไม่มีการควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ (สมการไม่ปรับ) พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมีทิศทางเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ กล่าวคือ แรงงานนอกระบบเพศหญิงมีคะแนนสภาพการทำงานสูงกว่าแรงงานนอกระบบเพศชาย (เปรียบเทียบคะแนน 33.94 กับ 32.83) และค่าของระดับความสัมพันธ์ (eta) เท่ากับ .055 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงให้เห็นว่า เพศมีความสัมพันธ์กับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะบทบาทเพศที่ถูกกำหนดให้มีหน้าที่ความรับผิดชอบแตกต่างกัน โดยแรงงานเพศหญิงมีอิสระที่อ่อนแอกว่าแรงงานเพศชาย จึงมักจะทำงานที่มีความละเอียดอ่อนและมีลักษณะการทำงานที่ใช้ฝีมือมากกว่าการใช้กำลังแรงงาน ในทางตรงกันข้าม แรงงานเพศชายที่มีบทบาทหน้าที่ที่ต้องหาเลี้ยงครอบครัว จึงมักจำเป็นต้องทำงานในจำนวนชั่วโมงที่มากกว่า ส่งผลให้แรงงานเพศชายมีสภาพการทำงานโดยรวมที่ไม่ค่อยดีนัก

เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ ภายใต้ปัจจัยด้านประชากร (สมการปรับ 1) พบว่า แรงงานนอกระบบเพศหญิงมีคะแนนสภาพการทำงานสูงกว่าแรงงานนอกระบบเพศชาย (เปรียบเทียบคะแนน 34.00 กับ 32.78) และค่าของระดับความสัมพันธ์เพิ่มขึ้นจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปรเล็กน้อย (beta เท่ากับ .061) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่า เพศมีความสัมพันธ์กับสภาพการทำงานแรงงานนอกระบบ เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระ

อื่นๆ ภายใต้ปัจจัยด้านประชากรร่วมกับตัวแปรอิสระภายใต้ปัจจัยด้านสังคม (สมการปรับ 4) พบว่า แรงงานนอกระบบเพศหญิงยังคงมีคะแนนสภาพการทำงานสูงกว่าแรงงานนอกระบบเพศชาย (เปรียบเทียบคะแนน 33.97 กับ 32.81) และค่าของระดับความสัมพันธ์เพิ่มขึ้นจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร (beta เท่ากับ .058) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่า ตัวแปรอิสระภายใต้ปัจจัยด้านสังคมส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบด้วยแม้จะอยู่ในระดับที่ไม่มากนัก และเมื่อควบคุมตัวแปรอิสระอื่นๆ ภายใต้ปัจจัยด้านประชากรร่วมกับตัวแปรอิสระภายใต้ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (สมการปรับ 5) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบยังคงมีทิศทางไม่ต่างจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร กล่าวคือ แรงงานนอกระบบเพศหญิงมีคะแนนสภาพการทำงานสูงกว่าแรงงานนอกระบบเพศชาย (เปรียบเทียบคะแนน 34.00 กับ 32.78) แต่ค่าของระดับความสัมพันธ์ลดลงจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปรเล็กน้อย (beta เท่ากับ .038) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ ทุกตัวภายใต้ปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (สมการปรับ 7) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมีทิศทางไม่ต่างจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร และค่าของระดับความสัมพันธ์ลดลงจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปรเล็กน้อย (beta เท่ากับ .036) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กล่าวคือ แรงงานนอกระบบเพศหญิงมีคะแนนสภาพการทำงานสูงกว่าแรงงานนอกระบบเพศชาย (เปรียบเทียบคะแนน 33.73 กับ 33.01) ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า เพศส่งผลต่อสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยแรงงานนอกระบบเพศหญิงมีคะแนนสภาพการทำงานโดยเฉลี่ยสูงกว่าแรงงานนอกระบบเพศชาย ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

2) อายุ

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในระดับ 2 ตัวแปร โดยไม่มีการควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ (สมการไม่ปรับ) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมีทิศทางความสัมพันธ์ในทางบวกซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ กล่าวคือ แรงงานที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มีคะแนนสภาพการทำงานสูงที่สุดคือ 33.99 คะแนน รองลงมาคือ แรงงานที่มีอายุ 30-44 ปี แรงงานที่มีอายุ 45-59 ปี และแรงงานที่มีอายุ 15-29 ปี (คะแนน 33.36, 33.26 และ 33.11) ตามลำดับ และค่าของระดับความสัมพันธ์ (eta) เท่ากับ .024 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงให้เห็นว่า อายุมี

ความสัมพันธ์กับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ โดยแรงงานที่มีอายุมากกว่ามีคะแนนสภาพการทำงานโดยเฉลี่ยสูงกว่าแรงงานที่มีอายุน้อยกว่า ทั้งนี้อาจเป็นเพราะแรงงานนอกระบบที่มีอายุมากกว่ามีความรับผิดชอบและมีประสบการณ์ในการทำงานที่มากกว่า ช่วยให้การแก้ไขปัญหาจากการทำงานได้ดีกว่าแรงงานที่มีอายุน้อยกว่า รวมทั้งมีแนวโน้มที่จะประกอบอาชีพที่เป็นเจ้าของกิจการของตัวเองหรือทำงานในลักษณะที่มีความเสี่ยงน้อยกว่า ส่งผลให้ค่าของคะแนนสภาพการทำงานสูงกว่าในกลุ่มแรงงานที่มีอายุมากกว่า

เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ ภายใต้ปัจจัยด้านประชากร (สมการปรับ 1) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มอายุกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมีทิศทางความสัมพันธ์ในทางบวก แม้ว่ารูปแบบความสัมพันธ์จะแตกต่างไปจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปรเล็กน้อย กล่าวคือ แรงงานนอกระบบที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มีคะแนนสภาพการทำงานสูงที่สุดคือ 34.22 คะแนน รองลงมาคือ แรงงานนอกระบบที่มีอายุ 45-59 ปี แรงงานนอกระบบที่มีอายุ 30-44 ปี และแรงงานนอกระบบที่มีอายุ 15-29 ปี (คะแนน 33.37, 33.36 และ 32.81) ตามลำดับ และค่าของระดับความสัมพันธ์เพิ่มขึ้นจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปรเพียงเล็กน้อย (beta เท่ากับ .037) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่า อายุมีความสัมพันธ์กับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ ภายใต้ปัจจัยด้านประชากรร่วมกับตัวแปรอิสระภายใต้ปัจจัยด้านสังคม (สมการปรับ 4) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบยังมีทิศทางความสัมพันธ์ในทางบวก (เช่นเดียวกับสมการปรับ 1) กล่าวคือ แรงงานนอกระบบที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มีคะแนนสภาพการทำงานสูงที่สุดคือ 34.38 คะแนน รองลงมาคือ แรงงานที่มีอายุ 45-59 ปี แรงงานที่มีอายุ 30-44 ปี และแรงงานที่มีอายุ 15-29 ปี (คะแนน 33.59, 33.24 และ 32.59) ตามลำดับ และค่าของระดับความสัมพันธ์เพิ่มขึ้นจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร (beta เท่ากับ .050) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่า อายุส่งผลต่อสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ เมื่อควบคุมตัวแปรอิสระอื่นๆ ภายใต้ปัจจัยด้านประชากรร่วมกับตัวแปรอิสระภายใต้ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (สมการปรับ 5) พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมีทิศทางไม่ต่างจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร แต่ค่าของระดับความสัมพันธ์ลดลงจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปรเล็กน้อย (beta เท่ากับ .022) โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กล่าวคือ แรงงานนอกระบบที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มีคะแนนสภาพการทำงานสูงที่สุดคือ 33.95 คะแนน รองลงมาคือ แรงงานนอกระบบที่มีอายุ 30-44 ปี แรงงานนอกระบบที่มีอายุ 45-59 ปี และแรงงานนอกระบบที่มีอายุ 15-29 ปี (คะแนน 33.35, 33.23 และ 33.18) ตามลำดับ

เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ ทุกตัว ภายใต้ปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (สมการปรับ 7) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบยังมีทิศทางไม่ต่างจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร แต่ค่าของระดับความสัมพันธ์ลดลงจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปรเพียงเล็กน้อย (beta เท่ากับ .021) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กล่าวคือแรงงานนอกระบบที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มีคะแนนสภาพการทำงานสูงสุดคือ 33.88 คะแนน รองลงมาคือ แรงงานนอกระบบที่มีอายุ 30-44 ปี แรงงานนอกระบบที่มีอายุ 45-59 ปี และแรงงานนอกระบบที่มีอายุ 15-29 ปี (คะแนน 33.36, 33.31 และ 33.07) ตามลำดับ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า อายุมีความสัมพันธ์กับสภาพการทำงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ คือแรงงานนอกระบบที่มีอายุมากกว่ามีคะแนนสภาพการทำงานโดยเฉลี่ยสูงกว่าแรงงานนอกระบบที่มีอายุน้อยกว่า

3) สถานภาพสมรส

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพสมรสกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในระดับ 2 ตัวแปร โดยไม่มีการควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ (สมการไม่ปรับ) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพสมรสกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมีทิศทางเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ กล่าวคือ แรงงานนอกระบบที่เป็นโสดมีคะแนนสภาพการทำงานสูงกว่าแรงงานนอกระบบที่เป็นหม้าย/หย่า/แยกกันอยู่ และแรงงานนอกระบบที่มีสถานภาพสมรส (คะแนน 33.71, 33.60 และ 33.24) ตามลำดับ และค่าของระดับความสัมพันธ์ (eta) เท่ากับ .018 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงให้เห็นว่า สถานภาพสมรสมีความสัมพันธ์กับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะแรงงานนอกระบบที่เป็นโสดมักมีโอกาสในการใช้ชีวิตที่เป็นอิสระได้มากกว่า รวมถึงการมีภาระที่ต้องรับผิดชอบน้อยกว่า เมื่อเทียบกับแรงงานนอกระบบที่สมรสที่จำเป็นต้องรับผิดชอบต่อการเลี้ยงดูครอบครัว ดังนั้นแรงงานที่เป็นโสดน่าจะมีโอกาสในการเลือกอาชีพการทำงานที่เหมาะสมได้มากกว่า และไม่จำเป็นต้องทำงานหนักเช่นเดียวกับแรงงานที่สมรส

เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ ภายใต้ปัจจัยด้านประชากร (สมการปรับ 1) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพสมรสกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมีรูปแบบต่างไปจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร และค่าของระดับความสัมพันธ์เพิ่มขึ้นจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปรอีกเล็กน้อย (beta เท่ากับ .038) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กล่าวคือแรงงานนอกระบบที่เป็นโสดมีคะแนนสภาพการทำงานสูงสุดคือ 34.22 คะแนน แต่แรงงานนอกระบบที่มีสถานภาพสมรสกลับมีคะแนนสูงกว่าแรงงานนอกระบบที่เป็นหม้าย/หย่า/

แยกกันอยู่ (คะแนน 33.18 และ 33.14) ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะตัวแปรอิสระอื่นๆ ภายใต้ปัจจัยด้านประชากรได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทิศทางความสัมพันธ์ดังกล่าว ดังนั้นเมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ ภายใต้ปัจจัยด้านประชากรแล้วจึงพบว่า แรงงานนอกระบบที่เป็นโสดมีคะแนนสภาพการทำงานสูงที่สุด รองลงมาคือ แรงงานที่มีสถานภาพสมรส และแรงงานที่เป็นหม้าย/หย่า/แยกกันอยู่ ตามลำดับ เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ ภายใต้ปัจจัยด้านประชากรร่วมกับตัวแปรอิสระภายใต้ปัจจัยด้านสังคม (สมการปรับ 4) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพสมรสกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมีรูปแบบต่างไปจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปรเล็กน้อย (เช่นเดียวกับสมการปรับ 1) โดยแรงงานนอกระบบที่เป็นโสดยังคงมีคะแนนสภาพการทำงานสูงกว่าแรงงานนอกระบบที่มีสถานภาพสมรส และแรงงานนอกระบบที่เป็นหม้าย/หย่า/แยกกันอยู่ (คะแนน 33.82, 33.26 และ 33.17) ตามลำดับ และค่าของระดับความสัมพันธ์เพิ่มขึ้นจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร (beta เท่ากับ .021) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่าสถานภาพสมรสส่งผลต่อสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ แต่เมื่อควบคุมตัวแปรอิสระอื่นๆ ภายใต้ปัจจัยด้านประชากรร่วมกับตัวแปรอิสระภายใต้ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (สมการปรับ 5) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพสมรสกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบกลับมีทิศทางไม่ต่างจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร และค่าของระดับความสัมพันธ์เพิ่มขึ้นจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปรอีกเล็กน้อย (beta เท่ากับ .028) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กล่าวคือ แรงงานนอกระบบที่เป็นโสดมีคะแนนสภาพการทำงานสูงกว่าแรงงานนอกระบบที่เป็นหม้าย/หย่า/แยกกันอยู่ และแรงงานนอกระบบที่มีสถานภาพสมรส (คะแนน 33.99, 33.38 และ 33.20) ตามลำดับ

เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ ทุกตัวภายใต้ปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (สมการปรับ 7) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพสมรสกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมีทิศทางไม่ต่างไปจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร และค่าของระดับความสัมพันธ์เพิ่มขึ้นเล็กน้อย (beta เท่ากับ .020) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กล่าวคือ แรงงานนอกระบบที่เป็นโสดมีคะแนนสภาพการทำงานสูงกว่าแรงงานนอกระบบที่เป็นหม้าย/หย่า/แยกกันอยู่ และแรงงานนอกระบบที่มีสถานภาพสมรส (คะแนน 33.79, 33.45 และ 33.24) ตามลำดับ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า สถานภาพสมรสส่งผลต่อสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ คือแรงงานนอกระบบที่มีสถานภาพโสดมีคะแนนสภาพการทำงานโดยเฉลี่ยสูงกว่าแรงงานนอกระบบที่มีสถานภาพสมรส และหม้าย/หย่า/แยกกันอยู่

4) จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนสมาชิกในครัวเรือนกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในระดับ 2 ตัวแปร โดยไม่มีการควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ (สมการไม่ปรับ) พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนสมาชิกในครัวเรือนกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมีทิศทางความสัมพันธ์ในทางบวก และมีทิศทางเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ กล่าวคือ แรงงานนอกระบบที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนตั้งแต่ 6 คนขึ้นไป มีคะแนนสภาพการทำงานสูงที่สุด รองลงมาคือ จำนวน 1-2 คน และจำนวน 3-5 คน (คะแนน 33.59, 33.35 และ 33.27) ตามลำดับ และค่าของระดับความสัมพันธ์ (η) เท่ากับ .012 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงให้เห็นว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิกมากกว่า ส่งผลให้เกิดการเกื้อหนุนกันระหว่างสมาชิกในครัวเรือนเดียวกัน ในทางตรงกันข้าม ครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่น้อยกว่า เมื่อประสบปัญหาเกี่ยวกับสภาพการทำงานจำเป็นต้องแก้ไขด้วยตนเอง และที่สำคัญเมื่อเกิดอุบัติเหตุจากการทำงาน อาจนำไปสู่การขาดรายได้และขาดการช่วยเหลือในด้านต่างๆ ด้วยเช่นกัน

เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ ภายใต้ปัจจัยด้านประชากร (สมการปรับ 1) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนสมาชิกในครัวเรือนกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมีทิศทางความสัมพันธ์ในทางบวก แม้ว่ารูปแบบต่างไปจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปรเพียงเล็กน้อย กล่าวคือแรงงานนอกระบบที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนตั้งแต่ 6 คนขึ้นไป มีคะแนนสภาพการทำงานสูงที่สุดคือ 33.69 คะแนน รองลงมาคือจำนวน 3-5 คน และจำนวน 1-2 คน (คะแนน 33.29 และ 33.18) ตามลำดับ และค่าของระดับความสัมพันธ์เพิ่มขึ้นจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปรเล็กน้อย (β เท่ากับ .017) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่าจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับสภาพการทำงานแรงงานนอกระบบ เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ ภายใต้ปัจจัยด้านประชากรร่วมกับตัวแปรอิสระภายใต้ปัจจัยด้านสังคม (สมการปรับ 4) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนสมาชิกในครัวเรือนกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบยังมีทิศทางความสัมพันธ์ในทางบวก (เช่นเดียวกับสมการปรับ 1) แม้ว่ารูปแบบจะแตกต่างจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปรเล็กน้อย กล่าวคือแรงงานนอกระบบที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนตั้งแต่ 6 คนขึ้นไป มีคะแนนสภาพการทำงานสูงที่สุดคือ 33.49 คะแนน รองลงมาคือ จำนวน 3-5 คน และจำนวน 1-2 คน (คะแนน 33.33 และ 33.23) ตามลำดับ และค่าของระดับความสัมพันธ์ลดลงจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร (β เท่ากับ .008) แต่ความสัมพันธ์นี้ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อควบคุมตัวแปรอิสระอื่นๆ ภายใต้ปัจจัยด้านประชากรร่วมกับตัวแปรอิสระภายใต้ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (สมการปรับ 5) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนสมาชิกใน

ครัวเรือนกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมีทิศทางความสัมพันธ์ในทางบวก (เช่นเดียวกับสมการปรับ 1 และสมการปรับ 4) แม้ว่ารูปแบบจะต่างไปจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปรเล็กน้อย และค่าของระดับความสัมพันธ์เพิ่มขึ้นจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร (beta เท่ากับ .018) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กล่าวคือแรงงานนอกระบบที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนตั้งแต่ 6 คนขึ้นไป มีคะแนนสภาพการทำงานสูงสุดคือ 33.72 คะแนน รองลงมาคือ จำนวน 3-5 คน และจำนวน 1-2 คน (คะแนน 33.29 และ 33.16) ตามลำดับ

เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ ทุกตัวภายใต้ปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (สมการปรับ 7) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนสมาชิกในครัวเรือนกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบยังคงมีทิศทางความสัมพันธ์ในทางบวก (เช่นเดียวกับสมการปรับ 1 สมการปรับ 4 และสมการปรับ 5) แม้รูปแบบความสัมพันธ์จะต่างจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร และค่าของระดับความสัมพันธ์ลดลงจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปรเล็กน้อย (beta เท่ากับ .009) แต่ก็มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กล่าวคือแรงงานนอกระบบที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนตั้งแต่ 6 คนขึ้นไป มีคะแนนสภาพการทำงานสูงสุดคือ 33.54 คะแนน รองลงมาคือ กลุ่มที่มีสมาชิกจำนวน 3-5 คน และจำนวน 1-2 คน (คะแนน 33.31 และ 33.27) ตามลำดับ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนส่งผลต่อสภาพการทำงาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ คือแรงงานนอกระบบที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากกว่ามีคะแนนสภาพการทำงานโดยเฉลี่ยสูงกว่าแรงงานนอกระบบที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนน้อยกว่า

ปัจจัยด้านสังคม

5) ระดับการศึกษา

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษา กับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในระดับ 2 ตัวแปร โดยไม่มีการควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ (สมการไม่ปรับ) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษา กับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมีทิศทางความสัมพันธ์ในทางบวกเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ กล่าวคือ แรงงานนอกระบบที่มีการศึกษาในระดับอุดมศึกษามีคะแนนสภาพการทำงานสูงสุดคือ 36.22 คะแนน รองลงมาคือระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และไม่มีการศึกษา/ต่ำกว่าประถมศึกษา (คะแนน 34.57 33.29 และ 33.07) ตามลำดับ ส่วนแรงงานนอกระบบที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา มีสภาพการทำงานต่ำที่สุดคือ 32.67 คะแนน และค่าของระดับความสัมพันธ์ (eta) เท่ากับ .089 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงให้เห็นว่า ระดับการศึกษามีความสัมพันธ์

กับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการศึกษาเป็นทุนมนุษย์ที่ทำให้เกิดการยอมรับในการจ้างงานของตลาดแรงงาน ดังนั้นแรงงานนอกระบบที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าจึงมีโอกาสในการเลือกอาชีพในการทำงานได้มากกว่า และที่สำคัญแรงงานนอกระบบที่มีการศึกษาสูงกว่า มักจะมีความรู้เกี่ยวกับความปลอดภัยในการทำงาน รวมถึงการป้องกันการอุบัติเหตุจากการทำงานได้มากกว่าแรงงานนอกระบบที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า เหล่านี้อาจเป็นเหตุผลของการที่แรงงานนอกระบบที่มีระดับการศึกษาน้อยกว่ามีสภาพการทำงานที่แย่กว่าได้

เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ ภายใต้ปัจจัยด้านสังคม (สมการปรับ 2) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมีรูปแบบต่างไปจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปรเล็กน้อย อย่างไรก็ตาม แรงงานนอกระบบที่มีการศึกษาในระดับอุดมศึกษายังมีคะแนนสภาพการทำงานสูงที่สุดคือ 35.21 คะแนน รองลงมาคือ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า ไม่มีการศึกษา/ต่ำกว่าประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (คะแนน 34.24 33.32 และ 33.15) ตามลำดับ ส่วนแรงงานที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา มีคะแนนสภาพการทำงานต่ำที่สุดคือ 32.69 คะแนน และค่าของระดับความสัมพันธ์ลดลงจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปรเล็กน้อย (beta เท่ากับ .064) แต่ก็มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่า ระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ ภายใต้ปัจจัยด้านสังคมร่วมกับตัวแปรอิสระภายใต้ปัจจัยด้านประชากร (สมการปรับ 4) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมีทิศทางเช่นเดียวกับความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร แม้ว่าระดับความสัมพันธ์ลดลงจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปรเพียงเล็กน้อย (beta เท่ากับ .071) แต่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กล่าวคือ แรงงานนอกระบบที่มีการศึกษาในระดับอุดมศึกษามีคะแนนสภาพการทำงานสูงที่สุดคือ 35.39 คะแนน รองลงมาคือ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และไม่มีการศึกษา/ต่ำกว่าประถมศึกษา (คะแนน 34.55, 33.50 และ 33.00) ตามลำดับ ส่วนแรงงานที่มีระดับการศึกษาประถมศึกษายังคงมีคะแนนสภาพการทำงานต่ำที่สุดคือ 32.89 คะแนน แต่เมื่อควบคุมตัวแปรอิสระอื่นๆ ภายใต้ปัจจัยด้านสังคมร่วมกับตัวแปรอิสระภายใต้ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (สมการปรับ 6) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบกลับมีรูปแบบความสัมพันธ์ต่างไปจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปรเล็กน้อย (เช่นเดียวกับสมการปรับ 2) และค่าของระดับความสัมพันธ์ลดลงจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร (beta เท่ากับ .034) แต่ก็มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กล่าวคือ แรงงานนอกระบบที่มีการศึกษาในระดับอุดมศึกษามีคะแนนสภาพการทำงานสูงที่สุด (34.24 คะแนน) รองลงมาคือ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า ไม่มีการศึกษา/ต่ำกว่าประถมศึกษา และ

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (คะแนน 33.86 33.38 และ 33.14) ตามลำดับ ส่วนแรงงานที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษามีคะแนนสภาพการทำงานต่ำที่สุด (32.97 คะแนน)

เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ ทุกตัวภายใต้ปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (สมการปรับ 7) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมีรูปแบบต่างจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร (เช่นเดียวกับสมการปรับ 2 และสมการปรับ 6) และค่าของระดับความสัมพันธ์ลดลงจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร (beta เท่ากับ .035) แต่ก็มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กล่าวคือ แรงงานนอกระบบที่มีการศึกษาในระดับอุดมศึกษามีคะแนนสภาพการทำงานสูงสุดคือ 34.28 คะแนน รองลงมาคือ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า ไม่มีการศึกษา/ต่ำกว่าประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (คะแนน 33.96, 33.29 และ 33.25) ตามลำดับ ส่วนแรงงานที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษามีคะแนนสภาพการทำงานต่ำที่สุดคือ 33.01 คะแนน แสดงให้เห็นว่า ระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ระดับการศึกษาส่งผลต่อสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ คือแรงงานนอกระบบที่มีระดับการศึกษาสูงกว่ามีคะแนนสภาพการทำงานโดยเฉลี่ยสูงกว่าแรงงานนอกระบบที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า

6) เขตที่อยู่อาศัย

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างเขตที่อยู่อาศัยกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในระดับ 2 ตัวแปร โดยไม่มีการควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ (สมการไม่ปรับ) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างเขตที่อยู่อาศัยกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมีทิศทางไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ กล่าวคือแรงงานนอกระบบที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลมีคะแนนสภาพการทำงานสูงกว่าแรงงานนอกระบบที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล (เปรียบเทียบคะแนน 35.51 กับ 32.86) และค่าของระดับความสัมพันธ์ (eta) เท่ากับ .093 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงให้เห็นว่า เขตที่อยู่อาศัยมีความสัมพันธ์กับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะแรงงานนอกระบบที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลได้รับค่าจ้างและความสะดวกสบายในการทำงานมากกว่า โดยเฉพาะในเขตเทศบาลหรือเขตเมืองที่เป็นแหล่งความเจริญทางเศรษฐกิจและสาธารณูปโภค ดังนั้นแรงงานนอกระบบที่อาศัยอยู่ในเขตที่มีความเจริญกว่าอาจมีสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ดีกว่าเมื่อเทียบกับแรงงานนอกระบบที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาลหรือในเขตชนบท

เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระตัวอื่นๆ ภายใต้ปัจจัยด้านสังคม (สมการปรับ 2) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างเขตที่อยู่อาศัยกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมีทิศทางไม่ต่างจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร โดยแรงงานนอกระบบที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลมีคะแนนสภาพการทำงานสูงกว่าแรงงานนอกระบบที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล (เปรียบเทียบคะแนน 34.51 กับ 33.03) และค่าของระดับความสัมพันธ์ลดลงจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร (beta เท่ากับ .061) แต่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่า เขตที่อยู่อาศัยมีความสัมพันธ์กับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระตัวอื่นๆ ภายใต้ปัจจัยด้านสังคมร่วมกับตัวแปรอิสระภายใต้ปัจจัยด้านประชากร (สมการปรับ 4) พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างเขตที่อยู่อาศัยกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมีทิศทางไม่ต่างจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร (เช่นเดียวกับสมการปรับ 2) โดยแรงงานนอกระบบที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลมีคะแนนสภาพการทำงานสูงกว่าแรงงานนอกระบบที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล (เปรียบเทียบคะแนน 34.42 กับ 33.05) และค่าของระดับความสัมพันธ์ลดลงจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร (beta เท่ากับ .056) โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่า เขตที่อยู่อาศัยมีความสัมพันธ์กับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระตัวอื่นๆ ภายใต้ปัจจัยด้านสังคมร่วมกับตัวแปรอิสระภายใต้ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (สมการปรับ 6) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างเขตที่อยู่อาศัยกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบยังคงมีทิศทางไม่ต่างจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร (เช่นเดียวกับสมการปรับ 2 และสมการปรับ 4) และค่าของระดับความสัมพันธ์ลดลงจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร (beta เท่ากับ .028) แต่ก็มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กล่าวคือแรงงานนอกระบบที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลมีคะแนนสภาพการทำงานสูงกว่าแรงงานนอกระบบที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล (เปรียบเทียบคะแนน 33.89 กับ 33.19)

เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระตัวอื่นๆ ทุกตัวภายใต้ปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (สมการปรับ 7) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างเขตที่อยู่อาศัยกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมีทิศทางไม่ต่างจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร (เช่นเดียวกับสมการปรับ 2 สมการปรับ 4 และสมการปรับ 6) กล่าวคือ แรงงานนอกระบบที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลมีคะแนนสภาพการทำงานสูงกว่าแรงงานนอกระบบที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล (เปรียบเทียบคะแนน 33.88 กับ 33.20) และค่าของระดับความสัมพันธ์ลดลงจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร (beta เท่ากับ .028) แต่ก็มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่า เขตที่อยู่อาศัยมีความสัมพันธ์กับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า เขตที่อยู่อาศัยส่งผลต่อสภาพการทำงาน โดยแรงงานนอกระบบที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลมีคะแนน

สภาพการทำงานโดยเฉลี่ยสูงกว่าแรงงานนอกระบบที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่มีทิศทางไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

7) ภาคที่อยู่อาศัย

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาคที่อยู่อาศัยกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในระดับ 2 ตัวแปร โดยไม่มีการควบคุมอิทธิพลตัวแปรอิสระอื่นๆ (สมการไม่ปรับ) พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างภาคที่อยู่อาศัยกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมีทิศทางเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ กล่าวคือ แรงงานนอกระบบที่อยู่ในภาคใต้มีคะแนนสภาพการทำงานสูงที่สุดคือ 36.62 คะแนน รองลงมาคือ กรุงเทพมหานคร ภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (คะแนน 35.65, 34.86 และ 33.16) ตามลำดับ ส่วนแรงงานนอกระบบที่อยู่ในภาคเหนือมีคะแนนสภาพการทำงานต่ำที่สุดคือ 29.92 คะแนน และค่าของระดับความสัมพันธ์ (eta) เท่ากับ .215 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงให้เห็นว่า ภาคที่อาศัยมีความสัมพันธ์กับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทยมีวิถีการดำเนินชีวิต การอยู่อาศัย และการประกอบอาชีพที่แตกต่างกัน อย่างเช่นแรงงานนอกระบบที่อาศัยอยู่ในภาคใต้ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยธรรมชาติ ประกอบกับแรงงานส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติในการประกอบอาชีพเป็นหลัก แรงงานนอกระบบในภาคใต้จึงอาจมีสภาพการทำงานที่ดีกว่าแรงงานในภาคอื่นๆ ได้ และในทางตรงกันข้าม เช่น แรงงานนอกระบบที่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวนี้ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่แห้งแล้งขาดความอุดมสมบูรณ์ และไม่สามารถนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุเหล่านี้ภาคที่อยู่อาศัยของแรงงานนอกระบบจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อสภาพการทำงานที่แตกต่างกัน

เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ ภายใต้ปัจจัยด้านสังคม (สมการปรับ 2) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างภาคที่อยู่อาศัยกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมีรูปแบบต่างไปจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปรเล็กน้อย กล่าวคือ แรงงานนอกระบบที่อยู่ในภาคใต้ยังคงมีคะแนนสภาพการทำงานสูงที่สุดคือ 36.54 คะแนน รองลงมาคือ ภาคกลาง กรุงเทพมหานคร และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (คะแนน 34.72, 34.13 และ 33.39) ตามลำดับ ส่วนแรงงานนอกระบบที่อยู่ในภาคเหนือมีคะแนนสภาพการทำงานต่ำที่สุดเช่นเดิมคือ 30.01 คะแนน และค่าของระดับความสัมพันธ์ลดลงจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร (beta เท่ากับ .203) โดยยังมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่า ภาคที่อยู่อาศัยมีความสัมพันธ์กับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ ภายใต้ปัจจัยด้านสังคมร่วมกับตัวแปรอิสระภายใต้

ปัจจัยด้านประชากร (สมการปรับ 4) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างภาคที่อยู่อาศัยกับสภาพการทำงาน ของแรงงานนอกระบบมีรูปแบบต่างไปจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปรเล็กน้อย (เช่นเดียวกับ สมการปรับ 2) โดยแรงงานนอกระบบที่อยู่ในภาคใต้มีคะแนนสภาพการทำงานสูงที่สุดคือ 36.51 คะแนน รองลงมาคือ ภาคกลาง กรุงเทพมหานคร และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (คะแนน 34.69, 34.05 และ 33.41) ตามลำดับ ส่วนแรงงานนอกระบบที่อยู่ในภาคเหนือยังคงมีคะแนนสภาพการทำงานต่ำที่สุดคือ 30.04 คะแนน และค่าของระดับความสัมพันธ์ลดลงจากความสัมพันธ์เดิมใน ระดับ 2 ตัวแปร (beta เท่ากับ .200) แต่ก็มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่า ภาคที่อยู่อาศัย มีความสัมพันธ์กับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระ อื่นๆ ภายใต้ปัจจัยด้านสังคมร่วมกับตัวแปรอิสระภายใต้ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (สมการปรับ 6) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างภาคที่อยู่อาศัยกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมีรูปแบบ ต่างไปจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปรเล็กน้อย (เช่นเดียวกับสมการปรับ 2 และสมการ ปรับ 4) และค่าของระดับความสัมพันธ์ลดลงจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร (beta เท่ากับ .185) แต่ก็มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กล่าวคือ แรงงานนอกระบบที่อยู่ในภาคใต้มี คะแนนสภาพการทำงานสูงที่สุด (36.27 คะแนน) รองลงมาคือ ภาคกลาง กรุงเทพมหานคร และ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (คะแนน 34.69, 33.78 และ 33.36) ตามลำดับ ส่วนแรงงานนอกระบบ ที่อยู่ในภาคเหนือมีคะแนนสภาพการทำงานต่ำที่สุด (30.32 คะแนน)

เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ ทุกตัวภายใต้ปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (สมการปรับ 7) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างภาคที่อยู่ อาศัยกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมีรูปแบบต่างไปจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร (เช่นเดียวกับสมการปรับ 2 สมการปรับ 4 และสมการปรับ 6) และค่าของระดับความสัมพันธ์ ลดลงจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร (beta เท่ากับ .183) แต่ก็มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กล่าวคือ แรงงานนอกระบบที่อยู่ในภาคใต้มีคะแนนสภาพการทำงานสูงที่สุด คือ 36.25 คะแนน รองลงมาคือ ภาคกลาง กรุงเทพมหานคร และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (คะแนน 34.68, 33.73 และ 33.37) ตามลำดับ ส่วนแรงงานนอกระบบที่อยู่ในภาคเหนือยังคงมีคะแนนสภาพการทำงาน ต่ำที่สุดคือ 30.34 คะแนน แสดงให้เห็นว่า ภาคที่อยู่อาศัยมีความสัมพันธ์กับสภาพการทำงานของ แรงงานนอกระบบ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ภาคที่อยู่อาศัยส่งผลต่อสภาพการทำงาน อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ คือแรงงานนอกระบบที่อยู่ในภาคใต้มีคะแนนสภาพการทำงานโดยเฉลี่ยสูงกว่าแรงงานนอกระบบที่อยู่ในภาคอื่นๆ

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

8) สถานภาพการทำงาน

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพการทำงานกับสภาพการทำงาน ของแรงงานนอกระบบในระดับ 2 ตัวแปร โดยไม่มีการควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ (สมการ ไม่ปรับ) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพการทำงานกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมีทิศทางไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ กล่าวคือ แรงงานนอกระบบที่ประกอบธุรกิจส่วนตัว โดยไม่มีลูกจ้างมีคะแนนสภาพการทำงานสูงที่สุดคือ 34.02 คะแนน รองลงมาคือ นายจ้าง ช่วยธุรกิจ ครัวเรือนโดยไม่ได้รับค่าจ้าง และการรวมกลุ่ม (คะแนน 33.96, 33.90 และ 30.48) ตามลำดับ ส่วน แรงงานที่เป็นลูกจ้างมีคะแนนสภาพการทำงานต่ำที่สุดคือ 28.49 คะแนน และค่าของระดับความสัมพันธ์ (eta) เท่ากับ .174 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงให้เห็นว่า สถานภาพการทำงานมีความสัมพันธ์กับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ โดยแรงงานนอกระบบที่ประกอบ ธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้างมีสภาพการทำงานสูงกว่าแรงงานนอกระบบที่มีสถานภาพการทำงาน อื่นๆ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะแรงงานนอกระบบที่ประกอบธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้างมีลักษณะการ ทำงานที่เป็นอิสระและสามารถปรับเปลี่ยนลักษณะการทำงานได้ โดยไม่มีลูกจ้างที่ต้องรับผิดชอบ และที่สำคัญแรงงานนอกระบบที่ประกอบธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้างนี้ จะเป็นผู้กำหนดขั้นตอน การทำงานของตนเองแทบทั้งสิ้น จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้แรงงานนอกระบบที่มีสถานภาพการทำงาน ดังกล่าวนี้นี้มีคะแนนสภาพการทำงานโดยเฉลี่ยสูงกว่าแรงงานนอกระบบที่มีสถานภาพการทำงานอื่นๆ

เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ ภายใต้ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (สมการปรับ 3) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพการทำงานกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมี รูปแบบต่างไปจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปรเล็กน้อย กล่าวคือแรงงานนอกระบบที่ช่วย ธุรกิจครัวเรือนโดยไม่ได้รับค่าจ้างมีคะแนนสภาพการทำงานสูงที่สุดคือ 33.81 คะแนน รองลงมา คือ ประกอบธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้าง นายจ้าง และการรวมกลุ่ม (คะแนน 33.75, 33.15 และ 32.10) ตามลำดับ ส่วนแรงงานที่เป็นลูกจ้างมีคะแนนสภาพการทำงานต่ำที่สุดคือ 30.16 คะแนน และค่าของระดับความสัมพันธ์ลดลงจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร (beta เท่ากับ .115) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่า สถานภาพการทำงานมีความสัมพันธ์กับสภาพการ การทำงานของแรงงานนอกระบบ เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ ภายใต้ปัจจัยด้าน เศรษฐกิจร่วมกับตัวแปรอิสระภายใต้ปัจจัยด้านประชากร (สมการปรับ 5) พบว่า ความสัมพันธ์ ระหว่างสถานภาพการทำงานกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมีรูปแบบต่างไปจาก ความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร และค่าของระดับความสัมพันธ์ลดลงจากความสัมพันธ์เดิมใน

ระดับ 2 ตัวแปร (beta เท่ากับ .113) แต่ก็มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กล่าวคือ แรงงานนอกระบบที่ประกอบธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้างมีคะแนนสภาพการทำงานสูงสุดคือ 33.86 คะแนน รองลงมาคือ ช่วยธุรกิจครัวเรือนโดยไม่ได้รับค่าจ้าง นายจ้าง และการรวมกลุ่ม (คะแนน 33.62 33.40 และ 32.01) ตามลำดับ ส่วนแรงงานที่เป็นลูกจ้างยังคงมีคะแนนสภาพการทำงานต่ำที่สุดเช่นเดิมคือ 30.20 คะแนน เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ ภายใต้ปัจจัยด้านเศรษฐกิจร่วมกับตัวแปรอิสระภายใต้ปัจจัยด้านสังคม (สมการปรับ 6) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพการทำงานกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมีรูปแบบต่างจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร และค่าของระดับความสัมพันธ์ลดลงจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปรเล็กน้อย (beta เท่ากับ .098) แต่ก็มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กล่าวคือ แรงงานนอกระบบที่ช่วยธุรกิจครัวเรือนโดยไม่ได้รับค่าจ้างมีคะแนนสภาพการทำงานสูงสุด คือ 33.80 คะแนน รองลงมาคือ ประกอบธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้าง การรวมกลุ่ม และนายจ้าง (คะแนน 33.68, 33.09 และ 32.67) ตามลำดับ ส่วนแรงงานที่เป็นลูกจ้างยังคงมีคะแนนสภาพการทำงานต่ำที่สุดเช่นเดิมคือ 30.66 คะแนน

เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ ทุกตัวภายใต้ปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (สมการปรับ 7) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพการทำงานกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมีรูปแบบต่างจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร และค่าของระดับความสัมพันธ์ลดลงจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร (beta เท่ากับ .096) แต่ความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กล่าวคือ แรงงานนอกระบบที่ประกอบธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้างยังคงมีคะแนนสภาพการทำงานสูงสุดคือ 33.75 คะแนน รองลงมาคือ ช่วยธุรกิจครัวเรือนโดยไม่ได้รับค่าจ้าง การรวมกลุ่ม และนายจ้าง (คะแนน 33.66 32.98 และ 32.86) ตามลำดับ ส่วนแรงงานนอกระบบที่เป็นลูกจ้างมีคะแนนสภาพการทำงานต่ำที่สุดคือ 30.71 คะแนน ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า สถานภาพการทำงานส่งผลต่อสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ โดยแรงงานนอกระบบที่ประกอบธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้างมีคะแนนสภาพการทำงานโดยเฉลี่ยสูงกว่าแรงงานนอกระบบที่มีสถานภาพการทำงานอื่นๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่มีทิศทางไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

9) ลักษณะอาชีพ

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะอาชีพกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในระดับ 2 ตัวแปร โดยไม่มีการควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ (สมการไม่ปรับ) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะอาชีพกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมีทิศทางไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และค่าของระดับความสัมพันธ์ (eta) เท่ากับ .191 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กล่าวคือ แรงงานนอกระบบที่มีลักษณะอาชีพด้านงานบริการ/งานเสมียน/งานขายมีคะแนนสภาพการทำงานสูงสุดคือ 36.47 คะแนน รองลงมาคือ อาชีพที่ใช้วิชาชีพ/วิชาการ อาชีพด้านการเกษตร/ประมง และอาชีพประเภทธุรกิจอุตสาหกรรม/เครื่องจักร (คะแนน 35.42, 33.11 และ 31.04) ตามลำดับ ส่วนแรงงานนอกระบบที่มีอาชีพขั้นพื้นฐานต่างๆ มีคะแนนสภาพการทำงานต่ำที่สุดคือ 29.95 คะแนน

เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระตัวอื่นๆ ภายใต้ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (สมการปรับ 3) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะอาชีพกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมีทิศทางต่างไปจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปรเล็กน้อย แต่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ กล่าวคือ แรงงานนอกระบบที่มีลักษณะอาชีพที่ใช้วิชาชีพ/วิชาการมีคะแนนสภาพการทำงานสูงสุด (34.84 คะแนน) รองลงมาคือ อาชีพด้านงานบริการ/งานเสมียน/งานขาย อาชีพด้านการเกษตร/ประมง และอาชีพประเภทธุรกิจอุตสาหกรรม/เครื่องจักร (คะแนน 34.03, 33.71 และ 31.41) ตามลำดับ ส่วนแรงงานนอกระบบที่มีอาชีพขั้นพื้นฐานต่างๆ มีคะแนนสภาพการทำงานต่ำที่สุด (33.15 คะแนน) และค่าของระดับความสัมพันธ์ลดลงจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร (beta เท่ากับ .102) แต่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่า ลักษณะอาชีพมีความสัมพันธ์กับสภาพการทำงาน ของแรงงานนอกระบบ เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระตัวอื่นๆ ภายใต้ปัจจัยด้านเศรษฐกิจร่วมกับตัวแปรอิสระภายใต้ปัจจัยด้านประชากร (สมการปรับ 5) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะอาชีพกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมีทิศทางต่างไปจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร (เช่นเดียวกับสมการปรับ 3) กล่าวคือ แรงงานนอกระบบที่มีลักษณะอาชีพที่ใช้วิชาชีพ/วิชาการมีคะแนนสภาพการทำงานสูงสุด (34.80 คะแนน) รองลงมาคือ อาชีพด้านงานบริการ/งานเสมียน/งานขาย อาชีพด้านการเกษตร/ประมง และอาชีพประเภทธุรกิจอุตสาหกรรม/เครื่องจักร (คะแนน 33.88, 33.75 และ 31.55) ตามลำดับ ส่วนแรงงานนอกระบบที่มีอาชีพขั้นพื้นฐานต่างๆ มีคะแนนสภาพการทำงานต่ำที่สุด (33.12 คะแนน) และค่าของระดับความสัมพันธ์ลดลงจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร (beta เท่ากับ .099) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่า ลักษณะอาชีพส่งผลต่อสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระตัวอื่นๆ ภายใต้ปัจจัยด้านเศรษฐกิจร่วมกับตัวแปรอิสระภายใต้ปัจจัยด้านสังคม (สมการปรับ 6) พบว่า

ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะอาชีพกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมีทิศทางต่างจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร (เช่นเดียวกับสมการปรับ 3 และสมการปรับ 5) และค่าของระดับความสัมพันธ์ลดลงจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร (beta เท่ากับ .097) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กล่าวคือ แรงงานนอกระบบที่มีลักษณะอาชีพที่ใช้วิชาชีพ/วิชาการ ยังคงมีคะแนนสภาพการทำงานสูงสุดคือ 34.74 คะแนน รองลงมาคือ อาชีพด้านงานบริการ/งานเสมียน/งานขาย อาชีพด้านการเกษตร/ประมง และอาชีพประเภทธุรกิจอุตสาหกรรม/เครื่องจักร (คะแนน 33.97, 33.71 และ 31.47) ตามลำดับ ส่วนแรงงานนอกระบบที่มีอาชีพขั้นพื้นฐานต่างๆ มีคะแนนสภาพการทำงานต่ำที่สุดเช่นเดิมคือ 31.30 คะแนน

เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ ทุกตัวภายใต้ปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (สมการปรับ 7) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะอาชีพกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมีทิศทางต่างจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร (เช่นเดียวกับสมการปรับ 3 สมการปรับ 5 และสมการปรับ 6) และค่าของระดับความสัมพันธ์ลดลงจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร (beta เท่ากับ .094) แต่ก็มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กล่าวคือ แรงงานนอกระบบที่มีลักษณะอาชีพที่ใช้วิชาชีพ/วิชาการมีคะแนนสภาพการทำงานสูงสุดคือ 34.72 คะแนน รองลงมาคือ อาชีพด้านงานบริการ/งานเสมียน/งานขาย อาชีพด้านการเกษตร/ประมง และอาชีพประเภทธุรกิจอุตสาหกรรม/เครื่องจักร (คะแนน 33.82, 33.74 และ 31.60) ตามลำดับ ส่วนแรงงานนอกระบบที่มีอาชีพขั้นพื้นฐานต่างๆ ยังคงมีคะแนนสภาพการทำงานต่ำที่สุดเช่นเดิมคือ 31.28 คะแนน แสดงว่า ลักษณะอาชีพมีความสัมพันธ์กับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ลักษณะอาชีพส่งผลต่อสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ โดยแรงงานนอกระบบที่ประกอบอาชีพที่ใช้วิชาชีพ/วิชาการมีคะแนนสภาพการทำงานโดยเฉลี่ยสูงกว่าแรงงานนอกระบบที่ประกอบอาชีพอื่นๆ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะแรงงานนอกระบบที่ประกอบอาชีพที่ใช้วิชาชีพหรือวิชาการส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานที่มีการศึกษาค่อนข้างสูง เมื่อเปรียบเทียบกับแรงงานที่มีอาชีพในลักษณะอื่นๆ อีกทั้งแรงงานที่ประกอบอาชีพด้านวิชาชีพหรือวิชาการมีลักษณะการทำงานที่ใช้ทักษะมากกว่าการใช้กำลังแรงงาน จึงมักประสบปัญหาเกี่ยวกับสภาพการทำงานน้อยกว่าแรงงานที่มีลักษณะการทำงานในอาชีพอื่นๆ ที่ใช้กำลังแรงงานที่มากกว่า เช่น อาชีพช่างเทคนิค อาชีพภาคการเกษตร และอาชีพบริการและค้าขาย (หาบเร่และแผงลอย) เป็นต้น

10) ประเภทอุตสาหกรรม

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างประเภทอุตสาหกรรมกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในระดับ 2 ตัวแปร โดยไม่มีการควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ (สมการไม่ปรับ) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างประเภทอุตสาหกรรมกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมีทิศทางไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ กล่าวคือ แรงงานนอกระบบที่อยู่ในภาคการบริการมีคะแนนสภาพการทำงานสูงสุด (35.67 คะแนน) รองลงมาคือ ภาคเกษตรกรรม และภาคการผลิต (คะแนน 32.78 และ 29.76) ตามลำดับ และค่าของระดับความสัมพันธ์ (η) เท่ากับ .171 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงให้เห็นว่า ประเภทอุตสาหกรรมมีความสัมพันธ์กับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ โดยแรงงานนอกระบบที่อยู่ในภาคการบริการมีคะแนนสภาพการทำงานโดยเฉลี่ยสูงกว่าแรงงานนอกระบบที่อยู่ในภาคอุตสาหกรรมอื่นๆ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะงานภาคบริการเป็นงานที่เน้นการค้าขายและบริการที่มีลักษณะการทำงานในที่ร่ม ประกอบกับมีการใช้กำลังแรงงานน้อยกว่าเมื่อเทียบกับแรงงานภาคเกษตรกรรมและภาคการผลิต ซึ่งเกี่ยวข้องกับการใช้แรงงานและอาจมีช่วงเวลาการทำงานที่ยาวนาน ด้วยเหตุผลนี้อาจทำให้แรงงานภาคการบริการมีคะแนนสภาพการทำงานโดยเฉลี่ยสูงกว่าแรงงานในภาคอุตสาหกรรมอื่นๆ ได้

เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระตัวอื่นๆ ภายใต้ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (สมการปรับ 3) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างประเภทอุตสาหกรรมกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมีทิศทางไม่ต่างจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร และค่าของระดับความสัมพันธ์ลดลงจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปรเล็กน้อย (β เท่ากับ .138) แต่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กล่าวคือ แรงงานนอกระบบที่อยู่ในภาคการบริการมีคะแนนสภาพการทำงานสูงสุดคือ (35.51 คะแนน) รองลงมาคือ ภาคเกษตรกรรม และภาคการผลิต (คะแนน 32.46 และ 32.44) ตามลำดับ แสดงว่า ประเภทอุตสาหกรรมมีความสัมพันธ์กับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระตัวอื่นๆ ภายใต้ปัจจัยด้านเศรษฐกิจร่วมกับตัวแปรอิสระภายใต้ปัจจัยด้านประชากร (สมการปรับ 5) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างประเภทอุตสาหกรรมกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมีทิศทางไม่แตกต่างจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร (เช่นเดียวกับสมการปรับ 3) และค่าของระดับความสัมพันธ์ลดลงจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร (β เท่ากับ .139) แต่ก็มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กล่าวคือ แรงงานนอกระบบที่อยู่ในภาคการบริการมีคะแนนสภาพการทำงานสูงสุด (35.53 คะแนน) รองลงมาคือ ภาคเกษตรกรรม และภาคการผลิต (คะแนน 32.47 และ 32.35) ตามลำดับ เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระตัวอื่นๆ ภายใต้ปัจจัยด้านเศรษฐกิจร่วมกับตัวแปรอิสระภายใต้ปัจจัยด้านสังคม (สมการปรับ 6) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างประเภทอุตสาหกรรมกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมี

ทิศทางไม่ต่างจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร (เช่นเดียวกับสมการปรับ 3 และสมการปรับ 5) และค่าของระดับความสัมพันธ์ลดลงจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร (beta เท่ากับ .100) แต่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กล่าวคือ แรงงานนอกระบบที่อยู่ในภาคการบริการยังคงมีคะแนนสภาพการทำงานสูงสุด (34.90 คะแนน) รองลงมาคือ ภาคเกษตรกรรม และภาคการผลิต (คะแนน 32.77 และ 32.30) ตามลำดับ

เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ ทุกตัวภายใต้ปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (สมการปรับ 7) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างประเภทอุตสาหกรรมกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมีทิศทางไม่ต่างจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร แต่ค่าของระดับความสัมพันธ์ลดลงจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปร (beta เท่ากับ .101) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กล่าวคือ แรงงานนอกระบบที่อยู่ในภาคการบริการมีคะแนนสภาพการทำงานสูงสุด (35.67 คะแนน) รองลงมาคือ ภาคเกษตรกรรม และภาคการผลิต (คะแนน 32.78 และ 29.76) ตามลำดับ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ประเภทอุตสาหกรรมส่งผลต่อสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ โดยแรงงานนอกระบบที่อยู่ในภาคการบริการมีคะแนนสภาพการทำงานโดยเฉลี่ยสูงกว่าแรงงานนอกระบบที่อยู่ในภาคอุตสาหกรรมอื่นๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่มีทิศทางไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สรุปผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์โดยรวมระหว่างสภาพการทำงานกับตัวแปรอิสระต่างๆ ภายใต้ปัจจัยด้านประชากร สังคม และเศรษฐกิจ โดยการวิเคราะห์การจำแนกพหุ (ตารางที่ 7) พบว่า ตัวแปรอิสระทุกตัวที่อยู่ภายใต้ปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สามารถร่วมกันอธิบายความแปรผันของคะแนนสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในประเทศไทยได้ร้อยละ 9.3 (ค่า R^2 เท่ากับ .093 ในสมการปรับ 7) และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยตัวแปรอิสระภายใต้ปัจจัยด้านประชากร ประกอบด้วยตัวแปรเพศ อายุ สถานภาพสมรส และจำนวนสมาชิกในครัวเรือน สามารถอธิบายความแปรผันของสภาพการทำงานได้ร้อยละ 0.5 (ค่า R^2 เท่ากับ .005 ในสมการปรับ 1) และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนตัวแปรอิสระใต้ปัจจัยด้านสังคม ประกอบด้วยตัวแปรระดับการศึกษา เขตที่อยู่อาศัย และภาคที่อยู่อาศัย สามารถอธิบายความแปรผันของสภาพการทำงานได้ร้อยละ 5.4 (ค่า R^2 เท่ากับ .054 ในสมการปรับ 2) มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และตัวแปรอิสระใต้ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรสภาพการทำงาน ลักษณะอาชีพ และประเภทอุตสาหกรรม สามารถอธิบายความแปรผันของสภาพการทำงานได้ร้อยละ 5.6 (ค่า R^2 เท่ากับ .056 ในสมการปรับ 3) และมีนัยสำคัญทางสถิติ

ที่ระดับ .01 ตามลำดับ ดังนั้นเมื่อเปรียบเทียบปัจจัยทั้ง 3 ด้าน พบว่า ปัจจัยด้านเศรษฐกิจสามารถอธิบายความแปรผันของคะแนนสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบได้มากที่สุด รองลงมาคือ ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านประชากร ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรสถานภาพการทำงาน ลักษณะอาชีพ และประเภทอุตสาหกรรม เป็นตัวกำหนดลักษณะการทำงานที่มีความแตกต่างกันในแต่ละอาชีพ จึงเป็นปัจจัยที่ส่งผลโดยตรงต่อสภาพการทำงานของแรงงานในประเทศไทย

จะเห็นได้ว่าตัวแปรอิสระทุกตัวส่งผลต่อสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในประเทศไทย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเมื่อเปรียบเทียบตัวแปรอิสระแต่ละตัวที่ส่งผลต่อสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ ภายหลังจากควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระตัวอื่นๆ ทุกตัวแล้ว (ค่า beta ในสมการปรับ 7) พบว่า ภาคที่อยู่อาศัยส่งผลต่อสภาพการทำงานมากที่สุด (ร้อยละ 18.3) รองลงมาคือ ประเภทอุตสาหกรรม สถานภาพการทำงาน และลักษณะอาชีพ ส่วนตัวแปร เพศ ระดับการศึกษา เขตที่อยู่อาศัย อายุ และสถานภาพสมรส ส่งผลต่อสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบค่อนข้างน้อย ในขณะที่ตัวแปรจำนวนสมาชิกในครัวเรือนส่งผลต่อสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบน้อยที่สุด แต่ความสัมพันธ์ของตัวแปรทั้งหมดนี้มีนัยสำคัญทางสถิติ การที่ภาคที่อยู่อาศัยส่งผลต่อสภาพการทำงานมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะภาคที่อยู่อาศัยเป็นตัวกำหนดลักษณะการทำงานของแรงงาน กล่าวคือแรงงานนอกระบบที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ที่มีความเจริญกว่าจะมีการจ้างงานอย่างต่อเนื่องได้มากกว่าแรงงานนอกระบบที่อาศัยในเขตพื้นที่ที่มีความเจริญน้อยกว่า ประกอบกับแรงงานนอกระบบได้รับค่าจ้างหรือค่าแรงขั้นต่ำที่ถูกกำหนดให้มีความแตกต่างระหว่างพื้นที่ เหล่านี้ทำให้ภาคที่อยู่อาศัยจึงส่งผลต่อสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมากที่สุด

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 7 คะแนนสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในประเทศไทย จำแนกตามปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ โดยการวิเคราะห์การจำแนกพหุ

ตัวแปรอิสระ	จำนวน	สมการ ไม่ปรับ	สมการปรับ						
			(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
คะแนนสภาพการทำงาน									
เฉลี่ยรวม = 33.34	76,398								
ปัจจัยด้านประชากร									
1. เพศ									
ชาย	41,204	32.83	32.78		32.81	32.99		33.01	
หญิง	35,194	33.94	34.00		33.97	33.75		33.73	
Eta/beta		.055	.061		.058	.038		.036	
ระดับนัยสำคัญ		**	**		**	**		**	
2. อายุ									
15-29 ปี	15,521	33.11	32.81		32.59	33.18		33.07	
30-44 ปี	28,114	33.36	33.36		33.24	33.35		33.36	
45-59 ปี	24,680	33.26	33.37		33.59	33.23		33.31	
60 ปีขึ้นไป	8,083	33.99	34.22		34.38	33.95		33.88	
Eta/beta		.024	.037		.050	.022		.021	
ระดับนัยสำคัญ		**	**		**	**		**	
3. สถานภาพสมรส									
โสด	12,050	33.71	34.22		33.82	33.99		33.79	
สมรส	58,367	33.24	33.18		33.26	33.20		33.24	
หม้าย/หย่า/แยกกันอยู่	5,981	33.60	33.14		33.17	33.38		33.45	
Eta/beta		.018	.038		.021	.028		.020	
ระดับนัยสำคัญ		**	**		**	**		**	
4. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน									
1-2 คน	14,047	33.35	33.18		33.23	33.16		33.27	
3-5 คน	49,011	33.27	33.29		33.33	33.29		33.31	
6 คนขึ้นไป	13,340	33.59	33.69		33.49	33.72		33.54	
Eta/beta		.012	.017		.008	.018		.009	
ระดับนัยสำคัญ		**	**		-	**		*	

ตารางที่ 7 (ต่อ)

ตัวแปรอิสระ	จำนวน	สมการ ไม่ปรับ	สมการปรับ						
			(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
ปัจจัยด้านสังคม									
5. ระดับการศึกษา									
ไม่มีต่ำกว่าประถมศึกษา	33,955	33.07		33.32		33.00		33.38	33.29
ประถมศึกษา	19,349	32.67		32.69		32.89		32.97	33.01
มัธยมศึกษาตอนต้น	10,742	33.29		33.15		33.50		33.14	33.25
มัธยมศึกษาตอนปลาย	7,828	34.57		34.24		34.55		33.86	33.96
อุดมศึกษา	4,524	36.22		35.21		35.39		34.24	34.28
Eta/beta		.089		.064		.071		.034	.035
ระดับนัยสำคัญ		**		**		**		**	**
6. เขตที่อยู่อาศัย									
ในเขตเทศบาล	16,080	35.15		34.51		34.42		33.89	33.88
นอกเขตเทศบาล	60,318	32.86		33.03		33.05		33.19	33.20
Eta/beta		.093		.061		.056		.028	.028
ระดับนัยสำคัญ		**		**		**		**	**
7. ภาคที่อยู่อาศัย									
กรุงเทพมหานคร	3,861	35.65		34.13		34.05		33.78	33.73
ภาคกลาง	14,229	34.86		34.72		34.69		34.69	34.68
ภาคเหนือ	16,575	29.92		30.01		30.04		30.32	30.34
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	32,007	33.16		33.39		33.41		33.36	33.37
ภาคใต้	9,726	36.62		36.54		36.51		36.27	36.25
Eta/beta		.215		.203		.200		.185	.183
ระดับนัยสำคัญ		**		**		**		**	**
ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ									
8. สถานภาพการทำงาน									
นายจ้าง	2,707	33.96			33.15		33.40	32.67	32.86
ประกอบธุรกิจส่วนตัว	38,153	34.02			33.75		33.86	33.68	33.75
ช่วยธุรกิจครัวเรือน	26,717	33.90			33.81		33.62	33.80	33.66
ลูกจ้าง	8,676	28.49			30.16		30.20	30.66	30.71
การรวมกลุ่ม	145	30.48			32.10		32.01	33.09	32.98
Eta/beta		.174			.115		.113	.098	.096
ระดับนัยสำคัญ		**			**		**	**	**

ตารางที่ 7 (ต่อ)

ตัวแปรอิสระ	จำนวน	สมการ ไม่ปรับ	สมการปรับ						
			(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ									
9. ลักษณะอาชีพ									
วิชาชีพ/วิชาการ	2,095	35.42			34.84		34.80	34.74	34.72
งานบริการ/งานเสมียน	15,025	36.47			34.03		33.88	33.97	33.82
การเกษตร/การประมง	44,563	33.11			33.71		33.75	33.71	33.74
อุตสาหกรรม/เครื่องจักร	8,198	31.04			31.41		31.55	31.47	31.60
อาชีพขั้นพื้นฐานต่างๆ	6,517	29.95			31.15		31.12	31.30	31.28
Eta/beta		.191			.102		.099	.097	.094
ระดับนัยสำคัญ		**			**		**	**	**
10. ประเภทอุตสาหกรรม									
ภาคเกษตรกรรม	47,504	32.78			32.46		32.47	32.77	32.78
ภาคการผลิต	6,835	29.76			32.44		32.35	32.30	29.76
ภาคการบริการ	22,059	35.67			35.51		35.53	34.90	35.67
Eta/beta		.171			.138		.139	.100	.101
ระดับนัยสำคัญ		**			**		**	**	**
R ²			.005	.054	.056	.058	.058	.092	.093
ระดับนัยสำคัญ			**	**	**	**	**	**	**

หมายเหตุ: - หมายถึง ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

* หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

** หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

สมการปรับ (1) หมายถึง การควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระภายใต้ปัจจัยด้านประชากร

สมการปรับ (2) หมายถึง การควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระภายใต้ปัจจัยด้านสังคม

สมการปรับ (3) หมายถึง การควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระภายใต้ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

สมการปรับ (4) หมายถึง การควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระภายใต้ปัจจัยด้านประชากรกับปัจจัยด้านสังคม

สมการปรับ (5) หมายถึง การควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระภายใต้ปัจจัยด้านประชากรกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

สมการปรับ (6) หมายถึง การควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระภายใต้ปัจจัยด้านสังคมกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

สมการปรับ (7) หมายถึง การควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระทุกตัวแปร

บทที่ 4

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การสรุปผลและอภิปรายผลการศึกษากลับมาเกี่ยวกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ รวมถึงข้อเสนอแนะเชิงนโยบายให้แก่ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปกำหนดนโยบายหรือวางแผนที่จะส่งผลให้เกิดการปรับปรุงสภาพการทำงานที่เหมาะสมกับสิทธิขั้นพื้นฐานของแรงงานที่ควรจะได้รับ พร้อมกับข้อเสนอแนะเชิงวิชาการและการวิจัยให้กับนักวิจัยหรือผู้ที่สนใจได้ศึกษาเพิ่มเติม ผลการศึกษาโดยสรุปมีรายละเอียดดังนี้

4.1 สรุปผลการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ และปัจจัยที่ส่งผลหรือมีความสัมพันธ์กับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในประเทศไทย เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาแนวทางปรับปรุงสภาพการทำงานที่เหมาะสมตามสิทธิขั้นพื้นฐานของแรงงานที่ควรจะได้รับ โดยผู้วิจัยได้แบ่งวิธีการศึกษาและการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกคือ การศึกษาเชิงปริมาณที่ใช้ข้อมูลจากโครงการสำรวจแรงงานนอกระบบ ปี พ.ศ.2551 ดำเนินการโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ จำนวน 76,398 ราย โดยมีตัวแปรอิสระทั้งหมด 10 ตัวแปร ภายใต้ปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เพื่อนำมาวิเคราะห์ปัจจัยที่คาดว่าจะส่งผลหรือมีความสัมพันธ์กับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ ตัวแปรเหล่านี้ประกอบด้วยจำนวนชั่วโมงการทำงาน ความปลอดภัยในการทำงาน สภาพแวดล้อมในการทำงาน การเกิดอุบัติเหตุจากการทำงาน และปัญหาจากการทำงาน ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์การจำแนกพหุ (MCA) และผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามเพิ่มเติมโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ดำเนินการในกลุ่มแรงงานนอกระบบจำนวน 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแรงงานภาคเกษตรกรรม กลุ่มแรงงานภาคการผลิต กลุ่มแรงงานภาคบริการและค้าขาย และกลุ่มแรงงานเหมาช่วง จำนวนตัวอย่างทั้งสิ้น 17 ราย ที่ทำงานอยู่ในพื้นที่เขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีแรงงานนอกระบบหลากหลาย เพื่อนำข้อมูลเชิงลึกมาอธิบายเพิ่มเติมจากผลที่ได้จากการศึกษาในเชิงปริมาณ เพื่อให้เข้าใจถึงสภาพปัญหาของแรงงานนอกระบบได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น และสามารถนำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาแนวทางเพื่อปรับปรุงสภาพการทำงานที่เหมาะสมตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาในครั้งนี้ต่อไป

ในบทนี้ผู้วิจัยได้แบ่งการนำผลการศึกษาออกเป็น 3 ส่วน คือ 1) ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง 2) สภาพการทำงานของกลุ่มตัวอย่าง 3) ปัจจัยที่ส่งผลต่อสภาพการทำงานของกลุ่มตัวอย่าง สรุปได้ดังนี้

4.1.1 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยกลุ่มประชากรตัวอย่างซึ่งสำนักงานสถิติแห่งชาติเป็นผู้ดำเนินการมีจำนวนทั้งสิ้น 76,398 ราย และประชากรตัวอย่างเพื่อการวิเคราะห์เชิงคุณภาพที่ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามเพิ่มเติมจำนวน 17 ราย ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างโดยภาพรวม พบว่าแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่เป็นแรงงานเพศชาย มีอายุเฉลี่ยเท่ากับ 42 ปี และส่วนใหญ่เป็นแรงงานที่มีสถานภาพสมรส รองลงมาคือ โสด มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ยเท่ากับ 4 คน สำหรับลักษณะทางสังคม พบว่า แรงงานนอกระบบส่วนใหญ่ไม่มีการศึกษา และมีการศึกษาต่ำกว่าระดับประถมศึกษา โดยอาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล และเป็นแรงงานที่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในสัดส่วนสูงสุด สำหรับลักษณะด้านเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบ พบว่าเกือบครึ่งหนึ่งเป็นแรงงานที่ประกอบธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้าง รองลงมาคือ ช่วยธุรกิจใ้ครัวเรือนโดยไม่ได้รับค่าจ้าง และแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่เป็นแรงงานในภาคเกษตรกรรมที่ประกอบอาชีพการเกษตรและประมง

4.1.2 สภาพการทำงานของกลุ่มตัวอย่าง

แรงงานนอกระบบส่วนใหญ่มีคะแนนสภาพการทำงานสูงกว่าค่าคะแนนเฉลี่ย (33.43 คะแนน) มีร้อยละ 59.2 รองลงมาคือ แรงงานนอกระบบที่มีคะแนนสภาพการทำงานต่ำกว่าค่าคะแนนเฉลี่ยมีร้อยละ 38.6 และแรงงานนอกระบบที่มีคะแนนสภาพการทำงานเท่ากับ 0 คะแนน มีร้อยละ 2.2 เมื่อพิจารณาสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในแต่ละด้าน พบว่าแรงงานนอกระบบเกือบครึ่งหนึ่งมีจำนวนชั่วโมงการทำงานยาวนานเกินกว่าที่กฎหมายคุ้มครองแรงงานกำหนด (คือ 48 ชั่วโมงต่อสัปดาห์) เนื่องด้วยแรงงานนอกระบบบางกลุ่มอาชีพที่จำเป็นต้องทำงานในจำนวนชั่วโมงที่ยาวนานขึ้น เพื่อให้ได้ค่าตอบแทนที่มากขึ้น และมักจะทำงานตลอดทั้งสัปดาห์ โดยไม่มีวันหยุดซึ่งส่งผลต่อสุขภาพ และเมื่อเจ็บป่วยแรงงานเหล่านี้จะใช้วิธีการรักษาโดยซื้อยามารับประทานเอง ส่วนปัญหาด้านความไม่ปลอดภัยจากการทำงานที่แรงงานนอกระบบประสบปัญหามากที่สุด คือการได้รับสารเคมี เนื่องด้วยแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่เป็นแรงงานในภาคเกษตรกรรม ทำให้มีโอกาสสูงที่จะได้รับสารเคมีจากยาฆ่าแมลงและยาปราบศัตรูพืช สำหรับสภาพแวดล้อมในการทำงานที่แรงงานนอกระบบส่วนใหญ่ประสบปัญหามากที่สุด คืออิริยาบถในการทำงาน รองลงมาคือ ปัญหาจากฝุ่นละออง/ควันและกลิ่น โดยแรงงานภาคการผลิตก่อสร้างที่มีสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ต้องเสี่ยงต่อฝุ่นจากงานก่อสร้าง และแรงงานภาคบริการและค้าขายแผงลอยบางส่วนที่มีสถานที่ค้าขายติดกับท้องถนน ทำให้แรงงานเหล่านี้มักประสบปัญหาเกี่ยวกับฝุ่นและควันรถ

สำหรับแรงงานนอกระบบที่ประสบอุบัติเหตุจากการทำงานมากที่สุด คือการถูกของมีคมบาด/ทิ่ม/แทง อาจทั้งนี้เนื่องด้วยแรงงานนอกระบบบางกลุ่มอาชีพจำเป็นต้องเร่งผลิตงานให้ได้ปริมาณทันตามเวลาที่กำหนด อาจเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้แรงงานเหล่านี้ได้รับอุบัติเหตุจากของมีคมบาด/ทิ่ม/แทงได้ สาเหตุการเกิดอุบัติเหตุจากการทำงานสรุปได้ 3 สาเหตุหลัก คือ 1) การไม่ใช้อุปกรณ์ป้องกันการเกิดอุบัติเหตุ 2) การขาดความระมัดระวังของผู้ปฏิบัติงานหรือผู้ให้สัมภาระตนเอง 3) คือประสบการณ์การทำงาน หากมีน้อยก็อาจทำให้เกิดอุบัติเหตุได้ง่าย และผลกระทบจากการประสบอุบัติเหตุจากการทำงานแม้ว่าจะเกิดขึ้นน้อยครั้ง แต่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการจ้างแรงงานอื่นมาทำงานแทนตน และต้องขาดรายได้จากการทำงานในขณะที่ตนเองป่วยหรือไม่สบาย ส่วนแรงงานที่ประสบปัญหาจากการทำงานมากที่สุด คือ ปัญหาค่าตอบแทนจากการทำงาน รongลงมา คืองานขาดความต่อเนื่อง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะแรงงานนอกระบบเหล่านี้ได้รับค่าจ้างหรือค่าแรงขั้นต่ำที่ไม่สอดคล้องกับค่าครองชีพในปัจจุบัน และแรงงานที่ประสบปัญหาจากงานที่ขาดความต่อเนื่อง อาจเนื่องด้วยการทำงานในเขตพื้นที่ที่มีความเจริญกว่าจึงมักจะมีการจ้างงานอย่างต่อเนื่องได้มากกว่าเขตพื้นที่ที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจน้อยกว่า และที่สำคัญแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่เป็นแรงงานภาคเกษตรกรรมที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ที่ไม่มีความเจริญทางเศรษฐกิจ เหล่านี้เป็นเหตุให้แรงงานนอกระบบโดยรวมต้องประสบปัญหาจากการทำงานดังกล่าว

นอกจากนี้ ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับสวัสดิการและการได้รับความช่วยเหลือต่างๆ พบว่า แรงงานนอกระบบเกือบทั้งหมดทราบว่า ตนเองไม่มีหลักประกันสังคมจากการทำงาน จึงเข้าใจและยอมรับว่าจะไม่ได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายแรงงาน รวมถึงการไม่มีหลักประกันสังคมจากการทำงานด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ มีแรงงานนอกระบบบางส่วนที่มีการศึกษาน้อยไม่ทราบเกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองแรงงาน รวมถึงกฎหมายอื่นๆ ด้วยเช่นกัน สำหรับการไม่เข้าร่วมการเป็นสมาชิกประกันสังคม สรุปสาเหตุได้ 3 ประการ คือประการแรก ไม่ทราบสิทธิประโยชน์ของการเป็นสมาชิกประกันสังคม รวมถึงรูปแบบการส่งประกันสังคมหรือเงินสมทบ ส่วนประการที่สอง คือมีรายได้หรือเงินไม่เพียงพอต่อการส่งเงินสมทบ เนื่องจากมีรายได้ไม่แน่นอน และประการที่สาม มีเหตุผลสำคัญว่า เพราะมีบัตร 30 บาทอยู่แล้ว จึงไม่ต้องการมีสิทธิประโยชน์อื่น แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ให้สัมภาษณ์เห็นด้วยอย่างยิ่งถ้าภาครัฐมีแนวทางที่จะขยายการคุ้มครองและดูแลแรงงานนอกระบบในทุกกลุ่มอาชีพ โดยมีลักษณะใกล้เคียงกับประกันสังคมหรือสวัสดิการจากการทำงานเช่นเดียวกับแรงงานในระบบ เพื่อที่ยามป่วยหรือเข้าสู่วัยสูงอายุจะได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐบ้างในระดับหนึ่ง จะเห็นได้ว่าปัญหาที่สำคัญของแรงงานเหล่านี้เริ่มตั้งแต่การขาดข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ของการเป็นสมาชิกประกันสังคมโดยการประกันตน เมื่อประสบอุบัติเหตุจากการทำงานแรงงานเกือบทั้งหมดจะใช้วิธีรักษาตนเอง และเมื่อ

แรงงานเหล่านี้ประสบปัญหาสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ไม่เหมาะสมเกี่ยวกับสารเคมีและมลพิษทางอากาศ ทำให้ไม่อาจรักษาหรือตรวจสภาพร่างกายได้เช่นเดียวกับแรงงานที่มีหลักประกันสังคมหรือแรงงานในระบบ ผลก็คือแรงงานนอกระบบต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลเองค่อนข้างมาก ยิ่งไปกว่านั้นแรงงานเหล่านี้ส่วนหนึ่งไม่ทราบว่า เมื่อประสบปัญหาจากการทำงานแล้วจะไปขอความช่วยเหลือจากใครหรือจากแหล่งใด แต่มักต้องแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยตนเองทำให้แรงงานนอกระบบเหล่านี้ได้มีข้อเสนอแนะจากภาครัฐ ดังนี้ 1) ต้องการให้ภาครัฐดูแลและควบคุมราคาสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ให้มีราคาคงที่หรือดีขึ้น 2) ต้องการให้ภาครัฐช่วยเหลือเกี่ยวกับค่าจ้างหรือค่าแรงขั้นต่ำที่สอดคล้องกับค่าครองชีพในปัจจุบัน 3) ต้องการให้ภาครัฐสร้างงานและพัฒนางานในกลุ่มของตนเอง โดยให้การสนับสนุนทั้งเงินลงทุนและอุปกรณ์ในการประกอบอาชีพต่อไป

4.1.3 ปัจจัยที่ส่งผลต่อสภาพการทำงานของกลุ่มตัวอย่าง

ผลการวิเคราะห์การจำแนกพหุ (MCA) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลหรือมีความสัมพันธ์กับสภาพการทำงาน พบว่าแรงงานนอกระบบที่ตกเป็นกลุ่มตัวอย่าง มีคะแนนสภาพการทำงานโดยเฉลี่ย (Grand Mean) เท่ากับ 33.34 คะแนน โดยตัวแปรอิสระทุกตัว ทั้งที่เป็นตัวแปรภายในได้ปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สามารถร่วมกันอธิบายความแปรผันของคะแนนสภาพการทำงานได้ร้อยละ 9.3 (ค่า R^2 เท่ากับ .093 ของสมการปรับ 7) และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยตัวแปรอิสระภายในได้ปัจจัยด้านประชากร สามารถอธิบายความแปรผันของคะแนนสภาพการทำงานได้ร้อยละ 0.5 (ค่า R^2 เท่ากับ .005 ในสมการปรับ 1) ส่วนตัวแปรอิสระได้ปัจจัยด้านสังคม สามารถอธิบายความแปรผันของคะแนนสภาพการทำงานได้ร้อยละ 5.4 (ค่า R^2 เท่ากับ .054 ในสมการปรับ 2) และตัวแปรอิสระได้ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สามารถอธิบายความแปรผันของคะแนนสภาพการทำงานได้ร้อยละ 5.6 (ค่า R^2 เท่ากับ .056 ในสมการปรับ 3) ดังนั้นเมื่อเปรียบเทียบปัจจัยทั้ง 3 ด้าน พบว่า ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สามารถอธิบายความแปรผันของคะแนนสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบได้สูงที่สุด รองลงมาคือ ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านประชากร ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรสถานภาพการทำงาน ลักษณะอาชีพ และประเภทอุตสาหกรรม เป็นตัวกำหนดลักษณะการทำงานที่มีความแตกต่างกันในแต่ละอาชีพ จึงเป็นปัจจัยที่ส่งผลโดยตรงต่อสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระแต่ละตัวที่ส่งผลต่อสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ ภายหลังจากควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ ทุกตัวแล้ว (ค่า beta ในสมการปรับ 7) พบว่า ตัวแปรอิสระทุกตัวส่งผลต่อสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในประเทศไทย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยตัวแปรภาคที่อยู่อาศัยสามารถอธิบายความแปรผัน

ของคะแนนสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบได้สูงที่สุด (ร้อยละ 18.3) รองลงมาคือ ประเภทอุตสาหกรรม สถานภาพการทำงาน ลักษณะอาชีพ เพศ ระดับการศึกษา เขตที่อยู่อาศัย อายุ สถานภาพสมรส และจำนวนสมาชิกในครัวเรือน ตามลำดับ ปรากฏในตารางที่ 8 มีรายละเอียดดังนี้

เพศ

ความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบทั้งในระดับ 2 ตัวแปร และเมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ ทุกตัว พบว่า แรงงานนอกระบบเพศหญิงมีคะแนนสภาพการทำงานโดยเฉลี่ยสูงกว่าแรงงานนอกระบบเพศชาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสามารถอธิบายความแปรผันของคะแนนสภาพการทำงานได้ร้อยละ 3.6 (ค่า beta เท่ากับ .036) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ จึงสรุปได้ว่า เพศส่งผลต่อสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ

อายุ

ความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบทั้งในระดับ 2 ตัวแปร และเมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ ทุกตัว พบว่า อายุมีทิศทางความสัมพันธ์ในทางบวกกับคะแนนสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ กล่าวคือ แรงงานนอกระบบที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มีคะแนนสภาพการทำงานสูงที่สุด รองลงมาคือ แรงงานนอกระบบที่มีอายุ 30-44 ปี แรงงานนอกระบบที่มีอายุ 45-59 ปี และแรงงานนอกระบบที่มีอายุ 15-29 ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสามารถอธิบายความแปรผันของคะแนนสภาพการทำงานได้ร้อยละ 2.1 (ค่า beta เท่ากับ .021) จึงสรุปได้ว่า อายุส่งผลต่อสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ และยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

สถานภาพสมรส

ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพสมรสกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบทั้งในระดับ 2 ตัวแปร และเมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ ทุกตัว พบว่า แรงงานนอกระบบที่เป็นโสดมีคะแนนสภาพการทำงานโดยเฉลี่ยสูงกว่าแรงงานนอกระบบที่เป็นหม้าย/หย่า/แยกกันอยู่ และแรงงานนอกระบบที่มีสถานภาพสมรส อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสามารถอธิบายความแปรผันของคะแนนสภาพการทำงานได้ร้อยละ 2.0 (ค่า beta เท่ากับ .020) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า สถานภาพสมรสส่งผลต่อสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

ความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนสมาชิกในครัวเรือนกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบทั้งในระดับ 2 ตัวแปร และเมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ ทุกตัว พบว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ มีทิศทางความสัมพันธ์ในทางบวก แม้ว่ารูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มจำนวนสมาชิกในครัวเรือนจะแตกต่างไปจากความสัมพันธ์เดิมในระดับ 2 ตัวแปรเพียงเล็กน้อย แต่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสามารถอธิบายความแปรผันของคะแนนสภาพการทำงานได้ร้อยละ 0.9 (ค่า beta เท่ากับ .009) ดังนั้นสรุปได้ว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนส่งผลต่อสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ และเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ระดับการศึกษา

ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบทั้งในระดับ 2 ตัวแปร และเมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ ทุกตัว พบว่า แรงงานนอกระบบที่มีการศึกษาในระดับอุดมศึกษามีคะแนนสภาพการทำงานสูงสุด รองลงมาคือ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า ส่วนแรงงานนอกระบบที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา มีสภาพการทำงานต่ำที่สุด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .01 และสามารถอธิบายความแปรผันของคะแนนสภาพการทำงานได้ร้อยละ 3.5 (ค่า beta เท่ากับ .035) จึงกล่าวได้ว่า ระดับการศึกษาส่งผลต่อสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เขตที่อยู่อาศัย

ความสัมพันธ์ระหว่างเขตที่อยู่อาศัยกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบทั้งในระดับ 2 ตัวแปร และเมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ ทุกตัว พบว่า แรงงานนอกระบบที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลมีคะแนนสภาพการทำงานโดยเฉลี่ยสูงกว่าแรงงานนอกระบบที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .01 และสามารถอธิบายความแปรผันของคะแนนสภาพการทำงานได้ร้อยละ 2.8 (ค่า beta เท่ากับ .028) จึงกล่าวได้ว่า เขตที่อยู่อาศัยมีผลต่อสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ แต่ไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ภาคที่อยู่อาศัย

ความสัมพันธ์ระหว่างภาคที่อยู่อาศัยกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบทั้งในระดับ 2 ตัวแปร และเมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ ทุกตัว พบว่า แรงงานนอกระบบที่อยู่ในภาคใต้มีคะแนนสภาพการทำงานสูงสุด รองลงมาคือ ภาคกลาง กรุงเทพมหานคร และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนแรงงานนอกระบบที่อยู่ในภาคเหนือมีคะแนนสภาพการทำงานต่ำ

ที่สุด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .01 และสามารถอธิบายความแปรผันของคะแนนสภาพการทำงาน ได้ร้อยละ 18.3 (ค่า beta เท่ากับ .183) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ จึงสรุปได้ว่า ภาคที่อยู่อาศัย ส่งผลต่อสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ และยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

สถานภาพการทำงาน

ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพการทำงานกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ ทั้งในระดับ 2 ตัวแปร และเมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ ทุกตัว พบว่า แรงงานนอกระบบ ที่ประกอบธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้างมีคะแนนสภาพการทำงานสูงสุด รองลงมาคือ นายจ้าง ช่วยธุรกิจครัวเรือนโดยไม่ได้รับค่าจ้าง การรวมกลุ่ม และลูกจ้าง ตามลำดับ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01 และสามารถอธิบายความแปรผันของคะแนนสภาพการทำงานได้ร้อยละ 9.6 (ค่า beta เท่ากับ .096) จึงกล่าวได้ว่า สถานภาพการทำงานมีผลต่อสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ แต่ไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ลักษณะอาชีพ

ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะอาชีพกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบใน ระดับ 2 ตัวแปร พบว่า แรงงานนอกระบบที่ประกอบอาชีพด้านงานบริการ/งานเสมียน/งานขายมี คะแนนสภาพการทำงานโดยเฉลี่ยสูงกว่าแรงงานนอกระบบที่ประกอบอาชีพอื่นๆ อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ ทุกตัว กลับพบว่า แรงงานนอกระบบที่มีลักษณะอาชีพที่ใช้วิชาชีพ/วิชาการมีคะแนนสภาพการทำงานโดยเฉลี่ยสูงกว่าแรงงาน นอกระบบที่ประกอบอาชีพอื่นๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสามารถอธิบายความ แปรผันของคะแนนสภาพการทำงานได้ร้อยละ 9.4 (ค่า beta เท่ากับ .094) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน ที่ตั้งไว้ จึงสรุปได้ว่า ลักษณะอาชีพส่งผลต่อสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ และยอมรับ สมมติฐานที่ตั้งไว้

ประเภทอุตสาหกรรม

ความสัมพันธ์ระหว่างประเภทอุตสาหกรรมกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ ทั้งในระดับ 2 ตัวแปร และเมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ ทุกตัว พบว่า แรงงาน นอกระบบที่อยู่ในภาคการบริการมีคะแนนสภาพการทำงานสูงสุด รองลงมาคือ ภาคเกษตรกรรม และภาคการผลิต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสามารถอธิบายความแปรผันของ คะแนนสภาพการทำงานได้ร้อยละ 10.1 (ค่า beta เท่ากับ .101) จึงกล่าวได้ว่า ประเภทอุตสาหกรรม ส่งผลต่อสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ แต่ไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ตารางที่ 8 สรุปผลการวิเคราะห์การจำแนกพหุของคะแนนสภาพการทำงานกับปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ก่อนและหลังควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระทั้งหมด

ตัวแปรอิสระ	ก่อนควบคุมตัวแปรอิสระ			หลังควบคุมตัวแปรอิสระ			อันดับการแปรผัน	R ²
	สมมติฐาน	eta	นัยสำคัญ	สมมติฐาน	beta	นัยสำคัญ		
ปัจจัยด้านประชากร								.005
1. เพศ	✓	.055	**	✓	.036	**	5	
2. อายุ	✓	.024	**	✓	.021	**	8	
3. สถานภาพการทำงาน	✓	.018	**	✓	.020	**	9	
4. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	✓	.012	**	✓	.009	*	10	
ปัจจัยด้านสังคม								.054
5. ระดับการศึกษา	✓	.089	**	✓	.035	**	6	
6. เขตที่อยู่อาศัย	✗	.093	**	✗	.028	**	7	
7. ภาคที่อยู่อาศัย	✓	.215	**	✓	.183	**	1	
ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ								.056
8. สถานภาพการทำงาน	✗	.174	**	✗	.096	**	3	
9. ลักษณะอาชีพ	✗	.191	**	✓	.094	**	4	
10. ประเภทอุตสาหกรรม	✗	.171	**	✗	.101	**	2	
รวม								.093

หมายเหตุ: * หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

** หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

✓ หมายถึง มีทิศทางเป็นไปตามสมมติฐาน

✗ หมายถึง มีทิศทางไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

1-10 หมายถึง อันดับของการอธิบายความแปรผันของสภาพการทำงาน

4.2 ข้อเสนอแนะ

4.2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การปรับปรุงสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงาน เช่น กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กรมการจัดหางาน กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน รวมถึงสำนักงานประกันสังคม เป็นต้น ดังนั้นผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้อาจเป็นส่วนหนึ่งที่ภาครัฐหรือหน่วยงานดังกล่าวสามารถนำไปพิจารณาเพื่อพัฒนาแนวทางการปรับปรุงสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ประการที่ 1: ภาครัฐควรกำหนดนโยบายและแผนงานในทางปฏิบัติที่ชัดเจนต่อการดูแลและให้ความคุ้มครองแรงงานนอกระบบทั้งกฎหมายคุ้มครองแรงงานและสวัสดิการขั้นพื้นฐานต่างๆ ดังนั้นภาครัฐอาจต้องทบทวนความเป็นไปได้ของการขยายขอบเขตการคุ้มครองทางกฎหมายให้ครอบคลุมแรงงานนอกระบบให้ได้มากที่สุด ตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่นายจ้าง ลูกจ้างและแรงงานรับเหมาช่วง เกี่ยวกับมาตรฐานแรงงานและสิทธิในการทำงานขั้นพื้นฐานตามกฎหมายแรงงาน รวมถึงภาครัฐควรให้ความรู้ความเข้าใจแก่แรงงานนอกระบบเกี่ยวกับการขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง ในกรณีที่ถูกละเมิดสิทธิหรือถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายจ้างหรือผู้ว่าจ้าง

ประการที่ 2: ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานให้แก่แรงงานนอกระบบโดยการฝึกอบรมหรือพัฒนาทักษะ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการทำงานที่ใช้ทักษะความรู้ความสามารถมากกว่าการใช้กำลังแรงงาน ซึ่งจากการศึกษาค้นคว้า พบว่าแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่มีความต้องการฝึกอบรมหรือพัฒนาทักษะเพิ่มเติมแต่ประสบปัญหาเกี่ยวกับเวลาในการเข้าร่วม ภาครัฐจึงควรจัดให้มีการฝึกอบรมหรือพัฒนาทักษะนอกสถานที่หรือให้การฝึกอบรมในรูปแบบที่เหมาะสมและเป็นไปได้ในการเข้าร่วมของแรงงาน

ประการที่ 3: หน่วยงานหรือองค์กรที่รับผิดชอบในการดูแลและคุ้มครองแรงงานนอกระบบ ควรมีมาตรการในการส่งเสริมแรงงานนอกระบบที่สามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ต่างๆ ของการประกันสังคม และหากเป็นไปได้ภาครัฐควรขยายความคุ้มครองแรงงานนอกระบบเมื่ออายุสูงอายุ เช่น การจัดตั้งกองทุนประกันการชราภาพสำหรับผู้ที่ไม่อยู่ภายใต้ระบบสวัสดิการหรือการประกันสังคมใดๆ เพื่อให้แรงงานนอกระบบเหล่านี้มีหลักประกันที่มั่นคงยามชราภาพ

ประการที่ 4: การศึกษาครั้งนี้ พบว่าแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่มีข้อเสนอแนะให้ภาครัฐช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจโดยเฉพาะค่าจ้างหรือค่าแรงขั้นต่ำให้สอดคล้องกับค่าครองชีพในปัจจุบัน รวมทั้งการสนับสนุนเงินลงทุน ดังนั้นภาครัฐควรรู้ให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งเงินทุนพร้อมทั้งเพิ่มช่องทางในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนให้แก่แรงงานนอกระบบมากขึ้น

4.2.2 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

แม้ว่าการศึกษาครั้งนี้จะเป็นการศึกษาทั้งวิธีการเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพในประเด็นเกี่ยวกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบ แต่เนื่องด้วยมีข้อจำกัดอยู่หลายประการ ดังนั้นผู้ที่สนใจสามารถศึกษาเพิ่มเติมได้ ดังนี้

ประการที่ 1: การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบที่มุ่งศึกษาเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับสภาพการทำงาน ดังนั้นการศึกษารั้งต่อไปควรศึกษาประเด็นอื่นเพิ่มเติม เช่น คุณภาพชีวิตในการทำงาน ความมั่นคงหรือความก้าวหน้าในการทำงานของแรงงานนอกระบบ เป็นต้น เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่แตกต่างหรืออาจเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาแนวทางการปรับปรุงสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมากยิ่งขึ้น

ประการที่ 2: เนื่องจากการศึกษาเชิงปริมาณมีข้อจำกัดคือการใช้ข้อมูลจากโครงการสำรวจแรงงานนอกระบบดำเนินการโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ทำให้ขาดข้อมูลบางตัวแปรที่น่าสนใจ เช่น การผ่านการฝึกอบรม ประสบการณ์การทำงาน และจำนวนปีที่ประกอบอาชีพ รวมถึงการมีข้อมูลที่ไม่เพียงพอต่อการศึกษา ได้แก่ ข้อมูลรายได้ ดังนั้นการศึกษารั้งต่อไปควรเก็บข้อมูลให้ครอบคลุมรายละเอียดทั้งตัวแปรสภาพการทำงาน และปัจจัยต่างๆ ที่คาดว่าจะส่งผลต่อสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบหรือช่วยให้เข้าใจสภาพการทำงานของแรงงานกลุ่มนี้ดีขึ้นกว่าเดิม

ประการที่ 3: การศึกษาครั้งนี้ พบว่าภาคที่อยู่อาศัยเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบมากที่สุด ดังนั้นผู้ที่สนใจเกี่ยวกับสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบควรศึกษาเชิงลึกในแต่ละภูมิภาค เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับสภาพการทำงานที่แตกต่างกันระหว่างภูมิภาค และเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงและวางแผนนโยบายในการให้ความช่วยเหลือแก่แรงงานนอกระบบเหล่านี้ให้เหมาะสมกับบริบทเชิงพื้นที่ต่อไป

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กันต์ชนิต แก้วบุญส่ง. 2548. **สภาพการทำงานและความต้องการบริการทางสังคมของแรงงานเด็กต่างชาติ: ศึกษากรณีกิจการประมงต่อเนื่อง ในตำบลหาชัย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร.** วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม (สหสาขาวิชา) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กัลยา วานิชย์บัญชา. 2543. **การใช้ SPSS for Windows ในการวิเคราะห์ข้อมูล.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัด ซี เค แอนด์ เอส โฟโต้สตูดิโอ.
- กัลยา วานิชย์บัญชา. 2548. **การวิเคราะห์สถิติขั้นสูงด้วย SPSS for Windows.** พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กาญจนา วงศ์สุวรรณ. 2551. ประเทศไทยกับองค์การแรงงานระหว่างประเทศ. **สถานการณ์แรงงาน ปี 2551. ปีที่ 4 (มกราคม- ธันวาคม 2551): 60-65.**
- เกื้อ วงศ์บุญสิน. 2547. **ยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยงานวิจัยด้านแรงงาน.** พิมพ์ครั้งที่ 1. วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กุศล สุนทรธาดา. 2548. **สภาพการทำงานและปัญหาในงานบางช่วงเวลา.** นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กุศล สุนทรธาดา. 2550. ความหลากหลาย สุขภาวะ และหลักประกันของแรงงานนอกระบบใน กรุงเทพมหานคร. ใน วรชัย ทองไทย และสุริย์พร พันพื้ง, **ประชากรและสังคม 2550, 82-83.** นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เกษมสันต์ วิลาวรรณ. 2548. **ชีวิตลูกจ้างกับกฎหมายแรงงาน.** กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. 2551. **รายงานวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร และผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อการพัฒนาประเทศ.** สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (อัดสำเนา)
- คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2541. **แนวทางการกำหนดอัตราค่าจ้างขั้นต่ำในภาคเกษตรกรรม.** คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชัยยุทธ ขวลิตนิธิกุล. 2532. **ความปลอดภัยในการทำงาน สำหรับเจ้าหน้าที่ความปลอดภัยในการทำงาน เล่ม 1.** กรุงเทพมหานคร: เมฆาเพรส.
- ชัยยุทธ ขวลิตนิธิกุล. 2549. **การศึกษาความพร้อมของประเทศไทย ในการปฏิบัติตามอนุสัญญาฉบับที่ 155 และพิธีสารประกอบอนุสัญญา.** กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงาน. (อัดสำเนา)

- ทรัพยากรมนุษย์, สถาบัน. 2550. **การศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของแรงงานนอกระบบ ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ขับขี้ออเตอร์ไซด์รับจ้าง และผู้ค้าขายตลาดนัดในเขตกรุงเทพมหานคร.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นงลักษณ์ ทองคำคุณ. 2537. **สภาพการทำงานของพนักงานในธุรกิจขนส่งรถโดยสารประจำทางจังหวัดเชียงใหม่.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นพรัตน์ วงศ์เสนา. 2542. **สภาพการทำงานค่าจ้างและปัจจัยที่มีผลกระทบต่ออัตราค่าจ้างของแรงงานไร้ฝีมือในจังหวัดเชียงใหม่.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะเศรษฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นิรชา แสงกันคำ. 2548. **สภาพการทำงานและสวัสดิการของกลุ่มผู้รับงานไปทำที่บ้าน: กรณีศึกษากลุ่มเย็บผ้าจากโรงงานในเขตจังหวัดลำพูน.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาเศรษฐศาสตร์การเมือง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บริษัท เอ็น แอนด์ บี พีซีเนส เนทเวอร์ค จำกัด. 2541. **แนวทางการคุ้มครองแรงงานไทยในงานรับเหมาช่วง.** เสนอต่อกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงาน. (อัดสำเนา)
- ปลัดกระทรวงแรงงาน, สำนักงาน. 2551. **สถานการณ์แรงงานปี 2551.** กรุงเทพมหานคร: กระทรวงแรงงาน.
- ปาริชาติ ศิวลักษณ์ และคณะ. 2548. **การทบทวนเอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับเศรษฐกิจนอกระบบในประเทศไทย.** โครงการเศรษฐกิจนอกระบบ ความยากจนและการจ้างงาน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานแรงงานระหว่างประเทศ.
- ปรุจจิต หมายดี และคณะ. 2548. **รายงานการศึกษาสภาพาสุขภาพและสิ่งแวดล้อมในการทำงานของแรงงานนอกระบบ.** กระทรวงสาธารณสุข.
- แรงงานระหว่างประเทศ, สำนักงาน. 2546. **งานที่มีคุณค่าและเศรษฐกิจนอกระบบ.** กรุงเทพมหานคร: สำนักงานแรงงานระหว่างประเทศ. (อัดสำเนา)
- แรงงานระหว่างประเทศ, สำนักงาน. 2551. **องค์การแรงงานระหว่างประเทศ: ทศวรรษแห่งการสร้างงานที่มีคุณค่าในเอเชีย 2549-2558.** กรุงเทพมหานคร: สำนักงานแรงงานระหว่างประเทศ.
- แรงงานและสวัสดิการสังคม, กระทรวง. 2537. **ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับองค์การแรงงานระหว่างประเทศ.** กรุงเทพมหานคร: กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม.

- มงคล แสงทอง. 2547. **สภาพแวดล้อมในการทำงานและภาวะสุขภาพของกลุ่มอาชีพ
หัตถศัลยาไทยล้อยักษ์ในจังหวัดชัยภูมิ.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
สาขานามยศาสตร์สิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- มนัส ศิริวัณ. 2547. **ปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดอุบัติเหตุของคณงานในสถาน
ประกอบการ ศึกษาเฉพาะกรณีบริษัทแกลง จำกัด.** วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- เบ็ญญา จิรภัทรพิมล และคณะ. 2544. **สภาพการทำงานนอกระบบกับปัญหาสุขภาพ:
กรณีศึกษาการทำงานอุตสาหกรรมอยู่กับบ้าน.** สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
(อัดสำเนา)
- ผดุงศักดิ์ ลิ้มกาญจนา. 2548. **คุณภาพชีวิตในการทำงานของคณงานก่อสร้างในเขต
เทศบาลนครยะลา จังหวัดยะลา.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พงศ์พิชา กันฉาย. 2549. **สภาพการทำงาน ปัญหา และความต้องการด้านอาชีพของ
แรงงานหญิง ที่ประกอบอาชีพอิสระในชุมชนวัดบุญรอดธรรมาราม แขวงบางจาก
เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ลัดดา พรหมเมือง. 2547. **บทบาทและคุณภาพชีวิตการทำงานของสมาชิกกลุ่ม
เครื่องปั้นดินเผา อำเภอบางดง จังหวัดเชียงใหม่.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
สาขารัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วรมา นพรัตน์. 2542. **การจ้างงาน และสภาพการทำงานของผู้รับงานไปทำที่บ้าน:
กรณีศึกษาแรงงานสตรีที่รับงานดอกไม้ประดิษฐ์ไปทำที่บ้าน อ.บางระจัน
จ.สิงห์บุรี.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต
คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วิจัยสังคม, สถาบัน. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2551. **โครงการศึกษาวิจัย เรื่องระบบ
คุ้มครองและสร้างความมั่นคงสำหรับแรงงานนอกระบบ.** กรุงเทพมหานคร:
สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน.
- วัชรพล เดชกุล และจุฑารัตน์ สติปัญหา. 2548. **ปัจจัยเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุ
และการบาดเจ็บจากการทำงานในการก่อสร้าง: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยทักษิณ
พื้นที่จังหวัดพัทลุง.** ทุนสนับสนุนจากงบประมาณรายได้ มหาวิทยาลัยทักษิณ.

- วีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์ และวิฑูรย์ สิริโชคดี. 2536. **วิศวกรรมและการบริหารความปลอดภัยในโรงงาน**. กรุงเทพมหานคร: ประชาชน.
- สถาบันความปลอดภัยในการทำงาน. 2543. **รายงานการศึกษาและพัฒนาความปลอดภัยในสถานประกอบการขนาดเล็กและการรับงานไปทำที่บ้าน**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: จำไทย เพรส.
- สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษา. 2549. **โครงการประมวลองค์ความรู้และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแรงงานนอกระบบ**. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษา. 2550. **แผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการแรงงานนอกระบบ**. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สถิติแห่งชาติ, สำนักงาน. 2551. **สรุปผลที่สำคัญการสำรวจแรงงานนอกระบบ พ.ศ.2550**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- สถิติแห่งชาติ, สำนักงาน. 2551. **ประเด็นสัมภาษณ์ เรื่องแรงงานไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- สถิติแห่งชาติ, สำนักงาน. 2552. **สำรวจแรงงานนอกระบบ พ.ศ.2551**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- สวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน, กรม. 2540. **คู่มือการอบรมเจ้าหน้าที่ความปลอดภัยสำหรับหัวหน้างาน**. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม.
- สวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน, กรม. 2540. **สภาพการจ้าง การทำงานและปัญหาแรงงานในภาคเกษตรกรรม**. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม.
- สวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน, กรม. 2545. **รายงานผลการวิเคราะห์ค่าจ้าง รายได้ และชั่วโมงการทำงาน ปี 2544**. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม.
- สวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน, กรม. 2547. **โครงการวิจัยเรื่องการคุ้มครองแรงงานในภาคเกษตร สาขาเพาะปลูก**. กรุงเทพมหานคร: แอ็ดวான்ซ์โกลบอล บิซิเนส.
- สวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน, กรม. 2551. **โครงการศึกษาวิจัยเพื่อขยายการคุ้มครองแรงงานให้แก่แรงงานนอกระบบ**. กรุงเทพมหานคร: เอ็กเซลเลนซ์ บิซิเนส แมเนจเม้นท์.
- สำนักโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม, กระทรวงแรงงาน. 2545. **คู่มือการปฏิบัติงานการประเมินสิ่งแวดล้อมการทำงาน**. (ม.ป.ท. : ม.ป.พ.)
- สุโขทัยธรรมมาธิราช, มหาวิทยาลัย. 2544. **เอกสารการสอนชุดวิชาการบริหารความปลอดภัย**. พิมพ์ครั้งที่ 12. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

- สุโขทัยธรรมมาธิราช, มหาวิทยาลัย. 2546. **เอกสารการสอนชุดวิชาอาชีพอนามัยและความปลอดภัย**. ฉบับปรับปรุง หน่วยที่ 1-7. นนทบุรี: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สุปรียา หิรัญพรรณ. 2542. **สภาพการทำงานของผู้เลี้ยงเด็กในสถานรับเลี้ยงเด็กเอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุรศักดิ์ ภาสี. 2546. **คุณภาพชีวิตในการทำงานของกรรมกรก่อสร้างในจังหวัดเลย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา สถาบันราชภัฏเลย.
- อนามัย (ธีรวิโรจน์) เทศกะทีก. 2551. **อาชีพอนามัยและความปลอดภัย**. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- อังคณา เตชะโกเมนทร์. 2551. **ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับองค์การแรงงานระหว่างประเทศ**. สำนักพัฒนามาตรฐานแรงงาน กระทรวงแรงงาน.

ภาษาอังกฤษ

- Blum, H.L. 1981. **Planning for health**. New York : Human science press.
- Bromley, Ray. 1978. Introduction The Urban Informal Sector : Why Is It Worth Discussing. **World Development**. Vol.6 : 9-10.
- Cascio, W. F. 1993. **Managing human resource : Productivity, quality of work life, profit**. 4 th ed. New York: McGraw - Hill.
- Craven R. F., and Hirnle, C. J. 2000. **Fundamental of nursing: Human health and function**. 3 rd ed. Philadelphia : Lippincott.
- Delamotte, Y., and Takezawa, I. 1984. **Quality of work life in international perspective**. Geneva : International Labour Office.
- Gilmer, V.B.H. 1973. **Applied Psychology**. New York : McGrew-Hill Book Company.
- McGahan, P. L. and others. 1986. **Composite Score Manual**. University of Pennsylvania/Veterans Administration Center for Studies of Addiction, Philadelphia, United States.
- Pender, N.J. 1996. **Health Promotion in Nursing Practice**. 3 nd. Ed. stamford, Connecticut : Appleton & Lange.

Pollock, M.B., and Middleton, K. 1994. **School health instruction**. 3 rd ed. St. Louis :
Mosby.

Potter P. A., and Perry, A. G. 1993. **Fundamentals of nursing concepts, process &
practice**. 3 rd ed. St.Louis : Mosby.

Quest, R. H. 1982. Tarrytown:quality of work life at General Motor plant. **In the
innovative organization: Productivity programs in action**. Edited by Zager, R. and
Rosow, M. P. New York: Pergamon Press.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

แบบสอบถาม

เรื่อง

การสำรวจภาวะการทำงานของประชากร ไตรมาสที่ 3 (ก.ค.- ก.ย.) พ.ศ.2551

ข้อที่ 1	ภาค..... จังหวัด.....	ID 1-3
ข้อที่ 4	ในเขตเทศบาล ED.....BLK..... นอกเขตเทศบาล ED..... หมู่ที่.....ชื่อหมู่บ้าน.....	ID 8-11
ข้อที่ 8	จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ชั้นแรงงาน.....	ID 27-28

ตอนที่ 1 ลักษณะทั่วไปของสมาชิกในครัวเรือน

เพศ F4

ชาย..... 1

หญิง..... 2

อายุ F5

(บันทึกอายุเต็มปี ถ้าต่ำกว่า 1 ปี บันทึก "00")

สถานภาพสมรส F6

(ถามเฉพาะผู้ที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป)

โสด..... 1

สมรส..... 2

หม้าย..... 3

หย่า..... 4

แยกกันอยู่..... 5

เคยสมรสแต่ไม่ทราบสถานภาพ..... 6

ตอนที่ 2 การศึกษา (ถามเฉพาะผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป)

การศึกษา F8

“..... (ชื่อ).....จบการศึกษาสูงสุดชั้นใด”

บันทึก ชั้น ปี และประกาศนียบัตร หรือปริญญาที่สำเร็จมาโดยละเอียด

ตอนที่ 3 การทำงาน (ถามเฉพาะผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป)

อาชีพ F24

“... (ชื่อ)...ทำงานอะไร”

ให้บันทึกอาชีพหรือตำแหน่งหน้าที่การงานที่มีชั่วโมงการทำงานสูงสุดใน 7 วันก่อนสัมภาษณ์

อุตสาหกรรม F25

“กิจกรรมหลักที่... (ชื่อ)...ทำอยู่เป็นกิจกรรมหรือผลิดอะไร”

ให้บันทึกประเภทของกิจการลักษณะงานให้ชัดเจน

สถานภาพการทำงาน F26

“... (ชื่อ)...ทำงานในฐานะอะไร”

นายจ้าง..... 1

ประกอบธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้าง..... 2

ช่วยธุรกิจในครัวเรือนโดยไม่ได้รับค่าจ้าง..... 3

ลูกจ้างรัฐบาล..... 4

ลูกจ้างรัฐวิสาหกิจ..... 5

ลูกจ้างเอกชน..... 6

การรวมกลุ่ม..... 7

จำนวนชั่วโมงทำงานทำงานจริง (อาชีพที่บันทึกใน F24) F28

“จำนวนชั่วโมงทำงานในระหว่าง 7 วันก่อนสัมภาษณ์ โดยรวม

ชั่วโมงทำงานล่วงเวลา คอฟฟี่เบรก ไม่รวมเวลาพักอาหารกลางวัน”

จำนวนชั่วโมงทำงานจริงของอาชีพอื่นทุกอาชีพ F29

(ที่ทำในระหว่าง 7 วันก่อนสัมภาษณ์ ถ้าไม่มีให้บันทึก 0)

ศูนย์วิจัยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ 7 การได้รับบาดเจ็บ / อุบัติเหตุ / ปัญหาจากการทำงาน

บาดเจ็บ / อุบัติเหตุจากการทำงาน

“เมื่อ 12 เดือนที่ผ่านมา..(ชื่อ)..เคยได้รับบาดเจ็บ/อุบัติเหตุจากการทำงานหรือไม่”

F52

ไม่เคย..... 0

เคย (สาเหตุ) :-

พลัดตกหกล้ม..... 1

ของมีคมบาด/ทิ่ม/แทง..... 2

ถูกไฟ/น้ำร้อนลวก..... 3

อุบัติเหตุจากยานพาหนะ..... 4

ไฟฟ้าช็อต..... 5

การชน/กระแทก โดยวัสดุทั้งทางแนวราบและแนวตั้ง.... 6

ได้รับสารเคมี..... 7

อื่นๆ (ระบุ)..... 8

“การบาดเจ็บหรืออุบัติเหตุที่นั่นมากน้อยเพียงใด”

F53

เพียงเล็กน้อย :-

ไม่ได้ไปรับการรักษาพยาบาล..... 1

ซื้อยามากินเอง..... 2

ต้องไปรับการรักษาพยาบาล..... 3

ปัญหาจากการทำงาน

F55

“...(ชื่อ)...มีปัญหาจากการทำงานบ้างหรือไม่”

ไม่มีปัญหา..... 0

ค่าตอบแทน..... 1

งานหนัก..... 2

ทำงานไม่ตรงเวลาปกติ..... 3

งานขาดความต่อเนื่อง..... 4

ชั่วโมงทำงานมากเกินไป..... 5

ไม่มีวันหยุด..... 6

ไม่สามารถลาหยุดหรือลาพักผ่อนได้..... 7

ไม่มีสวัสดิการ..... 8

ตอนที่ 7 การได้รับบาดเจ็บ / อุบัติเหตุ / ปัญหาจากการทำงาน (ต่อ)

สภาพแวดล้อมในการทำงาน

F56

“...(ชื่อ)...มีปัญหาจากสภาพแวดล้อมในการทำงานบ้างหรือไม่”

ไม่มีปัญหา..... 0

สถานที่ทำงาน :-

คับแคบ..... 1

สกปรก..... 2

อากาศไม่ถ่ายเท..... 3

อิริยาบถในการทำงาน..... 4

ฝุ่นละออง ควัน กลิ่น..... 5

เสียงดัง..... 6

แสงสว่าง..... 7

อื่นๆ (ระบุ)..... 8

ความไม่ปลอดภัยในการทำงาน

F57

“...(ชื่อ)...มีปัญหาจากความไม่ปลอดภัยในการทำงานบ้างหรือไม่”

ไม่มีปัญหา..... 0

สารเคมี..... 1

เครื่องจักร เครื่องมือที่เป็นอันตราย..... 2

ทางหุ / ทางตา..... 3

ทำงานในที่สูง / ใต้น้ำ / ใต้ดิน..... 4

อื่นๆ (ระบุ)..... 5

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข

การจัดกลุ่มลักษณะอาชีพและประเภทอุตสาหกรรม

(โดยอาศัยเกณฑ์การจัดประเภทตามมาตรฐานสากลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2551)

ลักษณะอาชีพ

1) อาชีพที่ใช้วิชาชีพ/วิชาการ

ประเภทอาชีพที่ 1 ผู้บัญญัติกฎหมาย ข้าราชการระดับอาวุโส และผู้จัดการ

หมวด 11 ผู้บัญญัติกฎหมาย และข้าราชการระดับอาวุโส

หมวด 12 ผู้จัดการบริษัท

หมวด 13 ผู้จัดการทั่วไป

ประเภทอาชีพที่ 2 ผู้ประกอบวิชาชีพด้านต่างๆ

หมวด 21 ผู้ประกอบวิชาชีพด้านฟิสิกส์ คณิตศาสตร์ และวิศวกรรมศาสตร์

หมวด 22 ผู้ประกอบวิชาชีพด้านวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตและสุขภาพ

หมวด 23 ผู้ประกอบวิชาชีพด้านการสอน

หมวด 24 ผู้ประกอบวิชาชีพด้านอื่นๆ

ประเภทอาชีพที่ 3 ช่างเทคนิคสาขาต่างๆ และผู้ประกอบวิชาชีพอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

หมวด 31 ผู้ประกอบวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์กายภาพและวิศวกรรมศาสตร์

หมวด 32 ผู้ประกอบวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตและสุขภาพ

หมวด 33 ผู้ประกอบวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับการสอน

หมวด 34 ผู้ประกอบวิชาชีพที่เกี่ยวข้องอื่นๆ

2) อาชีพด้านงานบริการ/งานเสมียน/งานขาย

ประเภทอาชีพที่ 4 เสมียน

หมวด 41 เสมียนสำนักงาน

หมวด 42 เสมียนด้านการให้บริการลูกค้า

ประเภทอาชีพที่ 5 พนักงานบริการ และพนักงานขายในร้านค้าและตลาด

หมวด 51 พนักงานให้บริการในเรื่องส่วนบุคคล และบริการด้านการป้องกันภัย

หมวด 52 นายแบบและนางแบบ พนักงานขายและพนักงานสาธิตสินค้า

3) อาชีพที่ปฏิบัติงานด้านการเกษตรและการประมง

ประเภทอาชีพที่ 6 ผู้ปฏิบัติงานที่มีฝีมือในด้านการเกษตรและการประมง

หมวด 61 ผู้ปฏิบัติงานที่มีฝีมือในด้านการเกษตรและการประมงในเชิงเศรษฐกิจการตลาด

หมวด 62 ผู้ปฏิบัติงานด้านการเกษตรและการประมงในเชิงเศรษฐกิจแบบยั่งยืน

4) อาชีพที่ปฏิบัติงานด้านธุรกิจประเภทอุตสาหกรรม/เครื่องจักร

ประเภทอาชีพที่ 7 ผู้ปฏิบัติงานในธุรกิจด้านความสามารถทางฝีมือและธุรกิจอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

หมวด 71 ผู้ปฏิบัติงานในธุรกิจด้านการถลุง สกัด และการก่อสร้าง

หมวด 72 ผู้ปฏิบัติงานในธุรกิจด้านโลหะ เครื่องจักรและธุรกิจอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

หมวด 73 ผู้ปฏิบัติงานในธุรกิจด้านความเที่ยงตรงแม่นยำ หัตถกรรม การพิมพ์ และธุรกิจอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

หมวด 74 ผู้ปฏิบัติงานในธุรกิจด้านความสามารถทางฝีมืออื่นๆ และธุรกิจอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

ประเภทอาชีพที่ 8 ผู้ปฏิบัติการเครื่องจักรโรงงานและเครื่องจักร และผู้ปฏิบัติงานด้านการประกอบ

หมวด 81 ผู้ปฏิบัติการเครื่องจักรโรงงานซึ่งติดตั้งประจำที่และผู้ปฏิบัติการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

หมวด 82 ผู้ปฏิบัติการเครื่องจักรและผู้ปฏิบัติงานด้านการประกอบ

หมวด 83 ผู้ปฏิบัติงานขับเคลื่อนยานยนต์ และผู้ปฏิบัติการเครื่องจักรโรงงานที่เคลื่อนที่ได้

5) อาชีพขั้นพื้นฐานต่างๆ

ประเภทอาชีพที่ 9 อาชีพขั้นพื้นฐานต่างๆ

หมวด 91 อาชีพขั้นพื้นฐานต่างๆ ในด้านการขายและการให้บริการ

หมวด 92 ผู้ใช้แรงงานทางด้านการเกษตร การประมงและผู้ใช้แรงงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

หมวด 93 ผู้ใช้แรงงานในด้านการทำเหมืองแร่ การก่อสร้าง การผลิตและการขนส่ง

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประเภทอุตสาหกรรม

1) ภาคเกษตรกรรม

ประเภท A : เกษตรกรรม การล่าสัตว์ และการป่าไม้

หมวด 01 เกษตรกรรม การล่าสัตว์ และกิจกรรมด้านการบริการที่เกี่ยวข้อง

หมวด 02 การป่าไม้ การทำไม้ และกิจกรรมด้านการบริการที่เกี่ยวข้อง

ประเภท B : การประมง

หมวด 05 การประมง การเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ และการเลี้ยงสัตว์น้ำ รวมทั้งกิจกรรมด้านการบริการที่เกี่ยวข้องกับการประมง

2) ภาคการผลิต

ประเภท C : การทำเหมืองแร่และเหมืองหิน

หมวด 10 การทำเหมืองถ่านหินและลิกไนต์ รวมทั้งการขุดพีต

หมวด 11 การขุดเจาะน้ำมันปิโตรเลียมดิบและก๊าซธรรมชาติ รวมทั้งกิจกรรมด้านการบริการที่เกี่ยวข้องกับการขุดเจาะน้ำมันและก๊าซ ยกเว้นการสำรวจจริงวัด

หมวด 12 การทำเหมืองแร่ยูเรเนียมและแร่ทอเรียม

หมวด 13 การทำเหมืองแร่โลหะ

หมวด 14 การทำเหมืองแร่และเหมืองหินอื่นๆ

ประเภท D : การผลิต

หมวด 15 การผลิตผลิตภัณฑ์อาหารและเครื่องดื่ม

หมวด 16 การผลิตผลิตภัณฑ์ยาสูบ

หมวด 17 การผลิตสิ่งทอ

หมวด 18 การผลิตเครื่องแต่งกาย รวมทั้งการตกแต่งและซ่อมสิ้นสัตว์

หมวด 19 การฟอกและตกแต่งหนังฟอก รวมทั้งการผลิตกระเป๋าเดินทาง กระเป๋าถือ อานม้า เครื่องเปี่ยมลาก และรองเท้า

หมวด 20 การผลิตไม้และผลิตภัณฑ์จากไม้และไม้ก๊อก ยกเว้นเฟอร์นิเจอร์ รวมทั้งการผลิตสิ่งของที่ทำจากฟางและวัสดุถักสานอื่นๆ

หมวด 21 การผลิตกระดาษและผลิตภัณฑ์กระดาษ

หมวด 22 การพิมพ์โฆษณา การพิมพ์ และการทำสำเนาสื่อบันทึก

หมวด 23 การผลิตผลิตภัณฑ์ถ่านโค้ก ผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการกลั่นน้ำมันปิโตรเลียม และเชื้อเพลิงปรมาณู

หมวด 24 การผลิตเคมีภัณฑ์และผลิตภัณฑ์เคมี

- หมวด 25 การผลิตผลิตภัณฑ์ยางและพลาสติก
- หมวด 26 การผลิตผลิตภัณฑ์จากแร่โลหะ
- หมวด 27 การผลิตโลหะขั้นมูลฐาน
- หมวด 28 การผลิตผลิตภัณฑ์ที่ทำจากโลหะประดิษฐ์ ยกเว้นเครื่องจักรและอุปกรณ์
- หมวด 29 การผลิตเครื่องจักรและอุปกรณ์ ซึ่งมีได้จัดประเภทไว้ในที่อื่น
- หมวด 30 การผลิตเครื่องจักรสำนักงาน เครื่องทำบัญชี และเครื่องคำนวณ
- หมวด 31 การผลิตเครื่องจักรและเครื่องอุปกรณ์ไฟฟ้า ซึ่งมีได้จัดประเภทไว้ในที่อื่น
- หมวด 32 การผลิตอุปกรณ์และเครื่องอุปกรณ์วิทยุ โทรทัศน์ และการสื่อสาร
- หมวด 33 การผลิตอุปกรณ์ที่ใช้ในทางการแพทย์ การวัดความถี่และอุปกรณ์ที่ใช้ในทางทัศนศาสตร์ นาฬิกา
- หมวด 34 การผลิตยานยนต์ รถพ่วงและรถกึ่งรถพ่วง
- หมวด 35 การผลิตเครื่องอุปกรณ์การขนส่งอื่นๆ
- หมวด 36 การผลิตเฟอร์นิเจอร์ รวมทั้งการผลิตซึ่งมีได้จัดประเภทไว้ในที่อื่น
- หมวด 37 การนำผลิตภัณฑ์เก่ามาผลิตเป็นวัตถุดีบุกใหม่
- ประเภท E :** การไฟฟ้า ก๊าซ และการประปา
- หมวด 40 การไฟฟ้า ก๊าซ ไอน้ำ และน้ำร้อน
- หมวด 41 การเก็บน้ำ การทำน้ำให้บริสุทธิ์ และการจ่ายน้ำ
- ประเภท F :** การก่อสร้าง
- หมวด 45 การก่อสร้าง

3) ภาคการบริการและค้าขาย

- ประเภท G :** การขายส่ง การขายปลีก การซ่อมแซมยานยนต์ รถจักรยานยนต์ ของใช้ส่วนบุคคลและของใช้ในครัวเรือน
- หมวด 50 การขาย การบำรุงรักษาและการซ่อมแซมยานยนต์และรถจักรยานยนต์ รวมทั้งการขายปลีกน้ำมันเชื้อเพลิงรถยนต์
- หมวด 51 การขายส่งและการค้าเพื่อค่านายหน้า ยกเว้นยานยนต์และรถจักรยานยนต์
- หมวด 52 การขายปลีก ยกเว้นยานยนต์และรถจักรยานยนต์ รวมทั้งการซ่อมแซม ของใช้ส่วนบุคคลและของใช้ในครัวเรือน
- ประเภท H :** โรงแรมและภัตตาคาร
- หมวด 55 โรงแรมและภัตตาคาร
- ประเภท I :** การขนส่ง สถานที่เก็บสินค้า และการคมนาคม

- หมวด 60 การขนส่งทางบก การขนส่งทางท่อลำเลียง
- หมวด 61 การขนส่งทางน้ำ
- หมวด 62 การขนส่งทางอากาศ
- หมวด 63 กิจกรรมสนับสนุนและช่วยเสริมการขนส่ง กิจกรรมด้านตัวแทนธุรกิจ
การท่องเที่ยว
- หมวด 64 การไปรษณีย์และการโทรคมนาคม
- ประเภท J :** การเป็นตัวกลางทางการเงิน
- หมวด 65 การเป็นตัวกลางทางการเงิน ยกเว้นการประกันภัยและกองทุนบำเหน็จบำนาญ
- หมวด 66 การประกันภัยและกองทุนบำเหน็จบำนาญ ยกเว้นการประกันสังคมภาคบังคับ
- หมวด 67 กิจกรรมที่ช่วยเสริมการเป็นตัวกลางทางการเงิน
- ประเภท K :** กิจกรรมด้านอสังหาริมทรัพย์ การให้เช่าและกิจกรรมทางธุรกิจ
- หมวด 70 กิจกรรมด้านอสังหาริมทรัพย์
- หมวด 71 การให้เช่าเครื่องจักรและเครื่องอุปกรณ์ โดยไม่มีผู้ควบคุม
การให้เช่าของใช้ส่วนบุคคลและของใช้ในครัวเรือน
- หมวด 72 กิจกรรมด้านคอมพิวเตอร์และกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง
- หมวด 73 การวิจัยและการพัฒนา
- หมวด 74 กิจกรรมด้านธุรกิจอื่นๆ
- ประเภท L :** การบริหารราชการและการป้องกันประเทศ รวมทั้งการประกันสังคมภาคบังคับ
- หมวด 75 การบริหารราชการและการป้องกันประเทศ รวมทั้งการประกันสังคมภาคบังคับ
- ประเภท M :** การศึกษา
- หมวด 80 การศึกษา
- ประเภท N :** งานด้านสุขภาพและงานสังคมสงเคราะห์
- หมวด 85 งานด้านสุขภาพและงานสังคมสงเคราะห์
- ประเภท O :** กิจกรรมด้านการบริการชุมชน สังคมและการบริการส่วนบุคคลอื่นๆ
- หมวด 90 กิจกรรมด้านการกำจัดสิ่งปฏิกูลและขยะ การสุขาภิบาลและกิจกรรมที่คล้ายกัน
- หมวด 91 กิจกรรมขององค์กรสมาชิก ซึ่งมีได้จัดประเภทไว้ในที่อื่น
- หมวด 92 กิจกรรมนันทนาการ วัฒนธรรม และการกีฬา
- หมวด 93 กิจกรรมด้านการบริการอื่นๆ
- ประเภท P :** ลูกจ้างในครัวเรือนส่วนบุคคล
- หมวด 95 ลูกจ้างในครัวเรือนส่วนบุคคล

ภาคผนวก ค

ตารางแสดง คุณลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างสัมภาษณ์เชิงลึก

คุณลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง		จำนวน (คน)
เพศ		
ชาย		6
หญิง		11
รวม		17
อายุ		
15-29 ปี		1
30-44 ปี		10
45-59 ปี		6
รวม		17
ค่าเฉลี่ย = 42 ปี	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 9.19	
ค่าต่ำสุด = 23 ปี	ค่าสูงสุด = 59 ปี	
สถานภาพสมรส		
โสด		2
สมรส		15
รวม		17
ระดับการศึกษา		
ต่ำกว่าชั้นประถมศึกษา		1
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4		6
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6		7
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 7		2
สูงกว่าชั้นประถมศึกษา		1
รวม		17
การประกอบอาชีพ		
อาชีพทำนา		5
อาชีพก่อสร้าง		4
อาชีพหาบเร่แผงลอย		4
อาชีพเย็บผ้า (รับเหมาช่วง)		4
รวม		17

ภาคผนวก ง

แนวคำถามสัมภาษณ์เชิงลึก

เรื่อง สภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในประเทศไทย

แรงงานนอกระบบภาคเกษตรกรรม ภาคการผลิต ภาคการบริการ และแรงงานรับเหมาช่วง
ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

1) ลักษณะทั่วไปทางประชากร

- ชื่อ เพศ อายุ สถานที่เกิด
- เดิมทางบ้านประกอบอาชีพอะไร
- สถานะทางบ้าน
- ประวัติการศึกษา
- ประวัติทำงาน

2) ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม

- ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร เกี่ยวกับลักษณะการทำงานหรือสภาพการทำงานในระหว่างเขตเมืองกับเขตชนบท
- ท่านมีรายได้โดยเฉลี่ยประมาณเดือนละเท่าไร เพียงพอต่อการดำเนินชีวิตของท่าน รวมถึงครอบครัวของท่านหรือไม่ อย่างไร
- ท่านมีภาระที่จะต้องรับผิดชอบหรือไม่ อย่างไร

3) ลักษณะอาชีพ

- ลักษณะการทำงานของท่านเป็นอย่างไร มีขั้นตอนอย่างไรบ้าง
- ท่านทราบหรือไม่ว่า อาชีพหรืองานที่ท่านทำอยู่เป็นงานที่ไม่ได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายแรงงาน และไม่มีหลักประกันสังคมจากการทำงาน
- ท่านมีความพอใจกับอาชีพหรืองานที่ท่านทำอยู่นี้หรือไม่ อย่างไร
- ท่านคิดว่า ท่านจะประกอบอาชีพที่ท่านทำอยู่นี้ไปอีกนานสักเท่าไร หรือจะมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ อย่างไร

4) สภาพการทำงาน

4.1 เวลาการทำงาน

- ท่านทำงานวันละกี่ชั่วโมงต่อวัน
 - ในหนึ่งสัปดาห์ท่านทำงานกี่วัน
 - ในหนึ่งวันท่านมีเวลาพักกี่ชั่วโมง
- } การทำงาน (ประเภทงาน/ ลักษณะงาน)
- ท่านได้หยุดทำงานในวันหยุดตามประเพณีบ้างหรือไม่ อย่างไร
 - ส่งผลกระทบต่อสุขภาพหรือรายได้หรือไม่ อย่างไร

4.2 ท่านคิดว่า อาชีพหรืองานที่ท่านทำอยู่ มีความปลอดภัยหรือไม่ มากน้อยแค่ไหน และส่งผลกระทบต่ออย่างไรบ้าง

4.3 ท่านคิดว่า สภาพแวดล้อมในการทำงานของท่านเป็นอย่างไร และส่งผลกระทบต่ออย่างไรบ้าง

4.4 ท่านเคยประสบอุบัติเหตุจากการทำงานบ้างหรือไม่ อย่างไร เพราะสาเหตุใด

4.5 ท่านมีปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพอันเนื่องมาจากการทำงานบ้างหรือไม่ อย่างไร และทำการรักษาอย่างไร

5) ด้านความรู้

- ท่านทราบเกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองแรงงานหรือไม่ มากน้อยเพียงใด
- ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร เกี่ยวกับการฝึกอบรมหรือพัฒนาทักษะ

6) ด้านการช่วยเหลือและสวัสดิการต่าง ๆ

- ท่านทราบเกี่ยวกับประกันสังคมบ้างหรือไม่ อย่างไร
- ปัจจุบันท่านได้ทำประกันสังคมหรือไม่ อย่างไร
- เมื่อท่านประสบปัญหาจากการทำงาน ท่านทราบหรือไม่ว่าจะไปขอรับความช่วยเหลือจากใครหรือแหล่งใด

- แล้วท่านได้รับการช่วยเหลือหรือไม่ และจากใครหรือแหล่งใดเป็นส่วนใหญ่

7) ข้อเสนอแนะหรือความต้องการอื่น ๆ

- ท่านต้องการให้ภาครัฐช่วยเหลือหรือปรับปรุงเกี่ยวกับสภาพการทำงานของท่านในด้านใดมากที่สุด เพราะสาเหตุใด

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก จ

การตรวจสอบความเหมาะสมกับการใช้เทคนิคการวิเคราะห์ปัจจัย (Factor Analysis)

ถ้าตัวแปรมีความสัมพันธ์กันมาก หรือมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญสามารถใช้เทคนิคการวิเคราะห์ Factor Analysis ได้ ถ้าตัวแปรไม่มีความสัมพันธ์กัน หรือมีความสัมพันธ์กันน้อย ไม่ควรใช้เทคนิคการวิเคราะห์ Factor Analysis (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2548: 8)

สำหรับการศึกษาคั้งนี้ผู้วิจัยเลือกตรวจสอบโดยใช้สถิติ KMO (Kaiser-Meyer-Olkin)

KMO and Bartlett's Test

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		.670
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	30737.900
	df	10
	Sig.	.000

ค่า KMO เท่ากับ .670 ซึ่งมากกว่า .5 และเข้าสู่ 1 จึงพอสรุปได้ว่า ข้อมูลนี้สามารถใช้เทคนิคการวิเคราะห์ Factor Analysis ได้

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายธนวัฒน์ รื่นวงศ์ เกิดเมื่อวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ.2525 ณ จังหวัดนครสวรรค์ สำเร็จ การศึกษาระดับปริญญาตรี หลักสูตรอุตสาหกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีโทรคมนาคม คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ วิทยาเขตเทคนิคกรุงเทพฯ เมื่อปี พ.ศ.2548 และหลังจากสำเร็จการศึกษาได้เข้าทำงานในตำแหน่งนักวิชาการคอมพิวเตอร์ โรงพยาบาลตากลี อำเภอตากลี จังหวัดนครสวรรค์ จากนั้นได้ขออนุญาตลาศึกษาต่อในระดับปริญญา มหาบัณฑิต หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประชากรศาสตร์ วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2551

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย